Η ΠΡΩΤΟΓΕΝΕΙΑ
ΚΑΙ
ΕΠΙΣΤΡΕΦΟΜΕΝΗ
ΤΥΧΗ
ΤΗΣ ΑΝΒΕΡΣΗΣ.

Digitized by Google

Digitized by Google

Ὦ Πότνια Παρθένε, μᾶτερ
Ἀμετέρα, λίσσομαι,
Τὰν πολυξέναν ἐν
Ἱερομηνίᾳ ἵκεο, σέ-
θεν ὄπα μαιόμεθα.

ὋΝπερ τρόπον οἱ τὰ δ' ἀγάλματα διαπλάττοντες, πᾶν τὸ παρ' ἑκάστοις καλὸν συναγαγόντες, καὶ τὴν τέχνην ἐκ διαφόρων σωμάτων ἀθροίσαντες, εἰς μίμησιν μίαν, κάλλος ἓν ὑγιὲς, καὶ ἄρτιον, καὶ ἡρμοσμένον αὐτὸ αὑτῷ ἐξεργάζουσι· τὸν δ' αὐτὸν τρόπον τὴν Ἄνβερσαν καὶ τὸ ἀκριβέστατον, καὶ χειρωδέστατον (οὐ ψιλῷ λόγῳ ὡς τὴν τοῦ Πλάτωνος) ὁ θεὸς καὶ φύσις ᾤκισεν.

Ὥς ὅτε λείρια καλὰ περιβρομέουσι μέλισσαι
Πέτρης ἐκχύμεναι σιμβλήϊδος, ἀμφὶ δὲ λειμὼν
Ἑρσήεις γάνυται· ταὶ δὲ γλυκὺν ἄλλοτε τ' ἄλλον
Καρπὸν ἀμέργουσιν πεποτημέναι.

οὕτως Ἀγλαοπτολισματουργοτέχνη τὰ λοιπαῖς τῶν τῆς οἰκουμένης πόλεων νεμηθέντα θρέψασα, σωρόν τε συναγαγοῦσα, τὴν Ἄνβερσαν, γῆς ἄγαλμα, νυμφῶν καὶ χαρίτων ὕφασμα παρεῖχε· τὰ γὰρ παρ' ἑκάσταις ἀξιοθέατα, ἢ ἀξιοπηγητότατα, ταύτῃ δαψιλῶς ἐχορηγήσατο, ὡς, αἳ περὶ πολυθρυλλήτων τῆς οἰκουμένης πόλεων πανηγυρίσαντες πάλαι διῆλθον, γνωριεῖ· ὄνομα γὰρ ἀντὶ ὀνόματος ἀμείψαντας, περὶ τῆς Ἀνβέρσης λόγους ποιῆσαι, αὐτογνωμήσεις. Συμβέβηκεν γὰρ ὥσπερ αἴνιγμα τῇ πόλει, ἢ τοσ-

οὗτον εὐφημιῶν καὶ δόξης περιέσει, ταύτῃ κἂν ὡς ἐλάχιστον τούτων ὧν μέτεσιν, εἴποι τις, οὐ τοῦ παντὸς ἁμαρτήσεται. ἄλλας μὲν χώρας ἐλέφαντες καὶ λέοντες κοσμοῦσι, τὰς δ' ἵπποι καὶ κύνες, τὰς δ' αὖ τοὺς παῖδας ἀκούοντας ἐκπλήττει· τὴν δὲ πόλιν κοσμεῖ τῶν ἐπὶ γῆς τὸ κάλλιστον. ἄγεται γὰρ ἐκ πάσης γῆς, καὶ θαλάττης, ὅσα ὧραι φύουσι καὶ χῶραι ἕκασται φέρουσι, καὶ ποταμοὶ, καὶ λίμναι, καὶ τέχναι Ἰνδῶν, καὶ ἄλλων ἐθνῶν. ὥστε εἴ τις ταῦτα πάντα ἐπιδεῖν βούλοιτο, δεῖ αὐτὸν ἢ πᾶσαν ἐπελθόντα τὴν οἰκουμένην οὕτω θεάσασθαι, ἢ ἐν τῇδε τῇ πόλει γενόμενον. ὅσα γὰρ παρ' ἑκάστοις φύεται, καὶ κατασκευάζεται, οὐκ ἔστιν ὡς οὐκ ἐνταῦθα ἀεὶ καὶ περιττεύει. τοσαῦται δὲ δεῦρο κομίζουσαι παρὰ πάντων ὁλκάδες, ἀνὰ πᾶσαν μὲν ὥραν, πᾶσαν δὲ φθινόπωρον περιτροπὴν, ὡς ἐοικέναι τὴν πόλιν κοινῷ τινι τῆς γῆς ἐργαστηρίῳ. φόρτους μὲν ἀπ' Ἰνδῶν εἰ βούλει δὲ, καὶ τῶν εὐδαιμόνων Ἀράβων, τοσούτους ὁρᾷν ἕξεσιν, ὥστε εἰκάζειν γυμνὰ τὸ λοιπὸν τοῖς ἐκεῖ λελεῖφθαι τὰ δένδρα, καὶ δεῦρο δεῖν ἐκείνους ἐλθεῖν, ἐάν του δέωνται, τῶν σφετέρων μεταιτήσοντας· ἐσθῆτας δὲ αὖ Βαβυλωνίους, καὶ τοὺς ἐκ τῆς ἐπέκεινα βαρβάρου κόσμους, πολὺ πλείους τε καὶ ῥᾷον εἰσαφικνουμένους, ἢ ἐκ Νάξου, ἢ Κύθνου Ἀθήναζε δεῖ κατάρξαι τῶν ἐκεῖ τι φέροντας. γεωργίαι δὲ πόλεως, Βελγία, Κελτικὴ, Ἱσπανία, καὶ κόσμου ὅσον ἥμερον. κατάπλοι δὲ, καὶ ἀπόπλοι οὔποτε λείπουσιν. ἀτεχνῶς δὲ ὅπερ Ἡσίοδος ἔφη περὶ τῶν τοῦ Ὠκεανοῦ περάτων, εἶναι τόπον οὗ συντετρῆσθαι πάντα, ἐνταῦθα συμπίπτει, ἐμπορίαι, ναυτιλίαι, γεωργίαι, μετάλλων κάθαρσις, τέχναι ὁπόσαι εἰσί τε καὶ γεγένηνται, πάντα ὅσα γεννᾶται, καὶ φύεται. ὅτι δ' ἂν μὴ ἐνταῦθα ἴδοι τις, οὐκ ἔστι τῶν γενομένων, ἢ γιγνομένων. οἶμαι εἴ τινος εἴδωλον πόλεως ἔδει φαίνεσθαι κατ' οὐρανὸν, ὥσπερ τὸν στέφανόν φασι τὸν Ἀριάδνης· καὶ ἄλλα εἴδωλα ποταμῶν τε, καὶ ζώων, ὅσα πρὸς ποιητῶν ἐτιμήθη, τοῦτ' ἂν φαίνεσθαι νικῆσαι. οὕτω μοι δοκεῖ πεφυκέναι παράδειγμα πόλεως εἶναι, καὶ οὔτε τοῦ πολίτου λογοποιοῦ προσμνωμένου προσδεῖσθαι, οὔτε ἄλλης τέχνης εἰς

ἐπαι-

ἔπαινοι· ἀλλ' αὐτὴ προξενεῖν τὸν ἔρωτα αὐτῆς πᾶσιν ἀνθρώποις,
καὶ αὐτὴ καταναγκάζειν ὀφθαλμοὺς, οὐχὶ ὦτα πείθουσα. τέταται
γὰρ ὑπὲρ τοῦ Σκαλδοῦ ἄνθος ὥρας ἀφιεῖσα διηνεκές· οὐ πρὸς
ἀνάγκην οὐδ' ἠπειγμένον τὸ μέγεθος παρεχομένη, ἀλλὰ παν-
ταχοῦ πολλὴ καὶ παραπλησία καὶ ἔστιν αὐτῇ τὸ μέγεθος κάλλους
περιουσία. κόσμοι τε ὄντες ἐν αὐτῇ, καὶ οἱ περὶ αὐτὴν ἐξίσου πολ-
λοί τε, καὶ λαμπροὶ, καὶ ποθεινοτέρους οὐχὶ λελοιπότες· ἀλλ' ἔστιν
ἅπασα ὥσπερ δι' ἀγαλμάτων, οἱ καθάπασοι χιτῶνες. ἰσάντι
ἐπὶ τῆς ἀκροπόλεως ὁ μὲν ποταμὸς ὑπορρεῖ, τὰ δὲ προάστεια
ὑφορμεῖ· καταμιγνυμένη δὲ ἀμφοτέρεσι ἡ πόλις, διὰ τρισμυρίων ἡδί-
στων θεαμάτων ἐκχεῖ τὴν ψυχὴν, οὐδὲ ἐστὶν εὑρεῖν οὗτις ἐρείσῃ τὸν ὀφ-
θαλμὸν, ἕλκει γὰρ ἐφ' ἑαυτὰ ἕκαστον, ὥσπερ ἐν ὅρμῳ ποικίλῳ. ἀργὸν
οὐδέν ἐστι θεάματος, οὐδὲ χρείας. ποίας γραφῆς, ἢ πλάσματος
οὐ βελτίω ταῦτα μιμήσασθαι (πλὴν τινος Ἀνβερσαιοπλάστου)
ἀεὶ γὰρ ὥσπερ ἐς πομπὴν ἐνιαύσιον κεκοσμημένη, ταῖς δὲ ἰδίαις
καὶ δημοσίαις; κατασκευαῖς ὡραΐζεται, σκηνῆς Μηδικῆς θέαμα
ἁβρότερον. θυμηδίαι δὲ αὐτὴν οὔποτε λείπουσιν, οὐδ' ὅσαι Μοῦσαι πό-
λεις ἀνθρώπων ἐπέρχονται, οὐδεμία ἐξοικεῖ. πρὸς δὲ τύτις, χει-
ρῶν ἔργα παντοῖα, καὶ φορὰ γῆς καὶ θαλάττης ἐφάμιλλος,
δι' ὧν ἡ πόλις ἕλκει πρὸς ἑαυτὴν ὥσπερ ἡ μαγνῆτις λίθος τὰ σιδή-
ρεια, καὶ δι' ἀνάγκης ἐθελουσίους χειροῦται. πέπονθε δὲ ταὐτὸν ἥ τε πό-
λις πρὸς τὰ ἔξω, καὶ τὰ ἔξω πρὸς τὴν πόλιν. δοκεῖ δ' ἄν μοι τις καὶ
δόγμα περὶ αὐτῶν ποιήσασθαι, ὥσπερ τὸν ὑπὸ ἐχίδνης φασὶ
πληγέντα, μὴ ἐθέλειν ἑτέρῳ λέγειν, ἀλλ' ἢ ὅστις πεπείραται. οὕτω καὶ
περὶ τῶν τῆς πόλεως καλῶν, ἰδόντι μόνῳ κοινοῦσθαι, ἢ μέλλοντί γε
αὐτίκα, εἰς ἑτέρους δὲ οὐκ ἂν ῥᾳδίως τοὺς λόγους ἐκφέρειν, ὥσπερ
εἰς βεβήλους ἱερὰ, ὥσπερ οἱ ὑπ' ἔρωτος κατεχόμενοι πρὸς
τοὺς κομιδῇ παῖδας οὐκ ἐθέλουσι διηγεῖσθαι. τόσον δὲ μὲν γὰρ
ἴσως, καὶ ποιητὴς ἂν εἴποι, καὶ ψυχαγωγήσειεν. ὡς ἡ ἐπὶ
πᾶσι χάρις ὥσπερ ἶρις τεταμένη, καὶ τὴν πόλιν ὥσπερ λύ-

Digitized by Google

ραν ἁρμοττομένην σύμφωνον αὐτῇ τε, καὶ τοῖς ἔξω κόσμοις. καὶ ἡ διὰ πάντων, ὥσπερ τοῦ παρ᾽ Ὁμήρῳ χαλκοῦ, μέχρις οὐρανοῦ διηνεκὴς αἴγλη. τὸ ταῦτα ἐφικτὰ, διηγήσασθαι. καί μοι μόνη μὲν πόλεων ἱστορίας, οὐκ ἀκοῆς δεῖται, μόνη τε οὐχ ἱστορίας μᾶλλον, ἢ διαίτης συνεχοῦς, καὶ ὁμιλίας, ὅστις αὐτὴν μέλλει καλῶς θεάσασθαι, καὶ τοὺς μισθοὺς τῶν ἐπαίνων αὐτόθεν κομιεῖσθαι. ὡς γὰρ φασὶν οἱ ποιηταὶ τὸν Πέλοπα κατὰ μέλη τετμηθέντα, ἑψηθέντα ἐν λέβητι,

Πίνδαρος διαγέων χαλκευτὴς ἦδε τῶν ὕμνων·

Ἔννεπε κρυφᾷ τις αὐτί-
κα φθονερῶν γειτόνων,
Ὕδατος ὅτι τε πυ-
ρὶ ζέοισαν ἀμφ᾽ ἀκμὰν
Μαχαίρᾳ τάμον κατὰ μέλη,
Τραπέζαισί τ᾽ ἀμφὶ δεύτατα κρεῶν
Σέθεν διεδάσαντο, καὶ φάγον.

καὶ σκοτεινὸς Λυκόφρων·

—— ἐν γαμφαῖσιν ἐνναία ποτὲ
Ἔρκυνν᾽ ἐρινὺς θουρία ξιφηφόρος
Ἄσαρκα μιστύλασ᾽. ——

συντεθῆναι δὲ πάλιν ἐξ ἀρχῆς ἐκ τοῦ λέβητος λέγουσι, ἐλλείποντος δὲ τοῦ ὤμου, χεῖν

Ἐλέφαντι φαίδιμον ὦμον κεκαδμένον

ἀντὶ παλαιοῦ· καί φασι τὸ ἔργον Δήμητρος γενέσθαι. ὡς δὲ τῇ πόλει μετ᾽ ἐκεῖνον λέβητα, ὃς αὐτῇ νεὼν, βουλευτήριον, καὶ ἄλλα πόλεων ἔξοχα, ἔφλεξεν, ἡ δευτέρα σύστασις εἰς θαυμαστήν τινα ἐλήλυθε κάλλους περιουσίαν, καὶ γάρ τοι πρότερον μὲν οὐδ᾽ εἰς ἐπίνοιαν ὑπερβολῆς ἐλθεῖν ἦν, ἀλλ᾽ ἐδόκει παράδειγμα κάλλους ἡ πόλις εἶναι, νυνὶ δὲ ἐξηλέγχθην ἄρα οὐκ ὀρθῶς δοξάζων· τότε μὲν γὰρ τὰς ἄλλας πόλεις, νῦν δ᾽ αὐτὴ σχεδὸν, ὡς εἰπεῖν, ἑαυτὴν νενίκηκε. τῇ γὰρ πόλει κέρδος τὸ σύμπτωμα. ὥσπερ γὰρ ἐν δράματι, καὶ

δὴ πάλιν ἐξ ἀρχῆς ἀναφύεται μεταβαλοῦσα τὴν ἡλικίαν, ἡ αὐτὴ παλαιά, καὶ νέα γινομένη. ὥσπερ τὸν φοίνικα ἀναβιώσεσθαι λόγος αὐτὸν ἐξ αὐτοῦ, οὐ γὰρ δὴ τοῦτ' ἄρα δόξαι τῷ θεῷ ἕτερον φοίνικα ἀντ' ἐκείνου, καὶ μετ' ἐκεῖνον γενέσθαι. τὸ γὰρ οὔτε λόγῳ ῥητὸν, οὔτε ὄψει βεβαίως καταληπτὸν, ἀλλ' ἐκφεῦγον, οὐκ οἶδ' ὅπως, ἐπιθυμίαν δὲ τοῦ συλλαβεῖν αὐτὸ παριστᾶν ἀεὶ δήποτε τὸ ὑπὲρ παντὸς τοῦ νεὼ ἑστηκὸς γαῖος· οὐ διαφθεῖρον τὰς ὄψεις, ὡς ἔφη Σαπφὼ, ἀλλ' αὖξον, καὶ τρέφον, καὶ ἄρδον ἅμα εὐθυμίᾳ. ὑακινθίνῳ μὲν ἄνθει οὐδαμῶς ὅμοιον, ἀλλ' οἷον οὐδέν πώποτε γῆ, καὶ ἥλιος ἀνθρώποις ἔφηναν. ὥσπερ δὲ ἄγαλμα ἀκριβῶς πεποικιλμένον, πάντῃ περιιόντι θέαν ἔχει. εἰ δὲ ἔτυχον περιιόντες Ὅμηρος καὶ Ἡσίοδος, ῥᾳδίως ἄν μοι δοκοῦσιν εἰπεῖν τὸ περὶ τοῦ τείχους τοῦ Τρωϊκοῦ μυθολόγημα μεταθέντες, ὡς ἄρα Ποσειδῶν καὶ Ἀπόλλων κοινῇ φιλοτεχνήσαντες, ἀπειργάσαιντο τὸ ἔργον τῇ πόλει. ὁ μὲν τὴν πέτραν ἀναγαγὼν ἐκ τοῦ βυθοῦ τῆς θαλάττης, καὶ ἅμα ποιήσας δυνατὴν εἶναι κομισθῆναι, ὁ δ' ὥσπερ εἰκὸς οἰκιστὴν μετὰ συνναίου Ἑρμοῦ βουληθεὶς τὴν ἑκατερόθωκον πόλιν κοσμῆσαι προσθήκῃ τηλικαύτῃ. ταῦτα δὲ οὐδὲν δεῖ λόγῳ κοσμεῖν, ἀλλ' εἰς ἐπαινέτας ἀποθέσθαι· καὶ ἴστων ὅσοι τέλειοι, καὶ ἱκανοὶ δοκιμάσαι πρᾶγμα τοσοῦτον, ὡς ἐγὼ καὶ τοῦτο ὀρρωδῶ, μὴ οὐδὲ τούτοις πᾶσιν ᾖ τὴν ἀκρίβειαν ἐξευρεῖν. τὰ δ' αὖ τοῦ μεγέθους, καὶ τῆς ἄλλης κατασκευῆς τίς οὐκ ἂν ἄξια τῆς ὅλης τύχης εἴπῃ καὶ τοῦ μεγάλου τῶν Ἀνβερσοπολιτῶν ὀνόματος; τῶν γὰρ τῆς τέχνης τί χρὴ μέγιστον θεῖναι, ἢ τί πρῶτον εἰπεῖν; ἀγάλματα ἄνευ τῶν οὐρανίων τῆς πρώτης τέχνης, τὰ πρῶτα καὶ τὰ καινὰ, περὶ ὧν μὴ, ὅτι εἰπεῖν κατ' ἀξίαν ἐστὶν, ἀλλ' οὐδ' ἰδεῖν ἀξίως αὐτὰ, ἀλλ' ὡς ἀληθῶς Ἄργου τινὸς πανόπτου. οὐ μὲν Ἀθηνᾶν οἵαν Φειδίας ἐδημιούργησεν, γλαυκῶπιν, αἰγίδι ἀνεζωσμένην, δόρυ ἔχουσαν, ἀλεκτρυόνα δ' ἐπὶ τῷ κράνει. ἢ τὴν τοῦ Παρθενῶνος, ἄγαλμα ὀρθὸν, ἐν χιτῶνι ποδήρει, ᾧτινι κατὰ τὸ στέρνον ἡ κεφαλὴ Μεδούσης, ἐπὶ δὲ τῷ κόρυθι Σφιγγὸς εἰκὼν, καὶ καθ' ἑ-

κάτε-

Digitized by Google

κάτεργον τοῦ κόρυθος γρῦπες. μηδὲ αὖ τὴν Ἥραν οἵαν Πολύκλειτος ἐδαίδαλε. Χάριτας καὶ Ὥρας ἐν τῷ στεφάνῳ προσφίγξασαν, καὶ τῶν χειρῶν τῇ μὲν καρπὸν φέρουσαν ῥοιᾶς, τῇ δὲ σκῆπτρον, κόκκυγα δὲ ἐπὶ τῷ σκήπτρῳ καθήμενον βαστάζουσαν·

Θαύματι δὲ χειωθεδνωτοὺς προσδέρκεο κούρας
Κάλλος ἐπαινήσας, ὅτι τηλίκον οὐ λάχεν Ἥρη
Καὶ χάριτας κίκλησκε χερείονας, ἀμφοτέρων δὲ
Μορφῆς, μῶμον ἔνιπτε καὶ Ἀρτέμιδος, καὶ Ἀθήνης,
Καὶ τήνας ἀγόρευε φαεινοτέρας Ἀφροδίτης.

τὰ μὲν ὄμματα αὐτῶν διαυγέστερα τῶν πηγῶν, ὡς δύνασθαι δι' αὐτῶν τῆς ψυχῆς παρθενικῆς τὰ κειμήλια ἐνατενίζειν, τὸ δὲ τῶν παρειῶν (τῆς αἰδοῦς ἔλεγχον) εὔχρουν ὑπὲρ αὐτὸν οἶνον, τὰ δὲ χείλη βαφέντα τῷ τῶν ῥόδων αἵματι, ἐκχυθὲν γὰρ ὑπὸ τῆς ἀγνοσύνης αὐτὰ ἐπόρφυρε.

Παλλὰς ἐσταθρήσασα, καὶ Ἥρη χρυσοπέδιλος,
Ἀργερυθρεῖς κούρας, ἴαχον ἀμφοτέραι·
Οὐκ ἔτι γυμνούμεθα, κρίσις μία ποιμένος ἀρκεῖ.
Οὐ καλὸν ἡπλῶσθαι δὶς περὶ καλλοσύνης.

Εἰς πάντας ἐφοιτήσατο τοῦ Ἀρισείδου Θηβαίου ὄνομα, δι' ὅτι τῆς πόλεως ἐκ προσβολῆς ἢ κατὰ κράτος ἁλούσης, τὸ βρέφος ὑπομάζιον τῇ μελλοθανάτῳ μητρὶ προσερπύσαν ἐχρωματίσατο· ἔοικε δὲ μήτηρ αἰσθήσασθαι, καὶ εὐλαβεῖσθαι μήποτε κρυσταινομένου γάλακτος διάδοχον ἐκχυλίσῃ αἷμα. τίς δὲ αὖ εἴη τοσούτων λόγων μετεσχηκὼς, ὥστε ἐπαινέσαι πρὸς ἀξίαν τὴν διὰ Ἡρώδην νηπιοκτασίαν τοῦ Πέτρου Βρουεγελίου; βλέπειν ταῦτα νενόμικα, κεκραγότα μὲν ἄσημα μετ' ἐκπλήξεως, καὶ πρὸς τὰς τῶν ξιφῶν αὐγὰς ἐπιβλέποντα, δοκῶ δὲ καὶ αὐτὰς μητέρας ὁρᾶν, καὶ τὴν μὲν οὐδὲ καλύπτραν εὐσχήμονα λαβοῦσαν ἐν ἀκμῇ τῶν δεινῶν, τὴν δὲ εἰκῇ κεχυμένας τὰς κόμας ἐπιβάλλουσαν τῷ παιδὶ, καὶ τῇ τοιαύτῃ σκέπῃ τὸ βρέφος ἀποκλέπτειν τῶν κινδύνων ἐλπίζουσαν,

ἄλλην

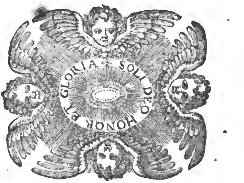
ἄλλην δὲ πρὸς τὴν τῆς μαχαίρας ἀποβλέπουσαν ἀστραπὴν, τὸ βλέμμα ἐπιμερίζουσαν τῇ τε ὁρμῇ τοῦ ξίφους, καὶ τῷ παιδίῳ τῷ πλήττεσθαι μέλλοντι, καὶ προστεθεῖσαν ἑαυτὴν τῇ φορᾷ τοῦ σιδήρου μετὰ σπουδῆς. καὶ πάλιν ἄλλην προαπολωλυῖαν ἀπὸ τοῦ φόβου τῆς οἰκείας γονῆς, καὶ τὸν πλήττοντα μετ' οἰμωγῆς ἀμυδρᾶς ἀναμηνύουσαν, καί που καὶ ταῖς χερσὶ παρειμέναις ἤδη, καὶ τρεμούσαις σφοδρῶς, τὸ βρέφος βαστάζουσαν, ἐκεῖνο δὲ διολισθῆσαν τῆς ἀγκάλης φθάσαι τῷ θανάτῳ τοῦ πτώματος, τὴν ἀπὸ τοῦ ξίφους ἀπώλειαν. Ἀλλὰ δὲ οἷα καὶ ὅσα; τίς ἂν μοι δοίη τὴν Ἡροδότου καὶ Θουκυδίδου σχολήν τε καὶ γλῶτταν, ἵνα καὶ τῷ μέλλοντι χρόνῳ παραδῶ τὴν τῆς Ἀνβέρσης ἁρμονίαν; προειρημένα οὖν, ὥσπερ τὰ τραγήματα τὴν εὐωχίαν σεμνύνειν, πείθεσθε. τὸν δὲ οἰκειότατον καὶ μέγιστον τῆς πόλεως κόσμον, καὶ ὃς ἅπασαν ἔχει τὴν ἐπιτηδειοτάτην συλλαβῶν. αὐτῆς ἤδη διειμι. Εἴπερ τοῦ σπέρματος τὰ βλαστήματα, καὶ τοῦ πνεύματος τὸ ναυάγιον· ὁμοίως καὶ ἡ πόλις εὐνομουμένη τῶν ὑπατευόντων. τὰ γὰρ κοινὰ σώζεσθαι φιλεῖ, οὐκ ἐὰν τὰ τείχη ἀραρότα ᾖ, οὐδὲ νεὼ σωζόμενοι, οὐδέ γε στοαὶ, καὶ πομπεῖα, καὶ ὠνιοθῆκαι (ταῦτα γὰρ χρόνος λαβὼν οἰχήσεται) τὸ δὲ σῶζον καὶ τὰς πόλεις, καὶ ἐκ μικρῶν μεγάλας ποιῆσαν, ἡ ἁρμονία· τὴν δὲ ἁρμονίαν ἡ τῶν πολιτευομένων ἀρετὴ φυλάττει, τὴν δὲ ἀρετὴν τὰ προεστώτων τοῦ πλήθους παραδείγματα. οὐδὲν γὰρ οὕτω πείθει τοὺς πολλοὺς ὡς παραδείγματα, καὶ πρᾶξις, ἡ σιωπῶσα παραίνεσις οὖσα. ὑμεῖς δὲ ὅσα τοὺς ἀρχομένους καὶ φρονεῖν καὶ πράττειν βούλεσθε, καὶ λέγετε, καὶ ποιεῖτε. ἐκεῖνοι παρατηροῦσιν, οὐδενὶ οὐδενὸς πράγματος οὕτω θερμὸν ἔρωτα ἐνσκῆψαι, ὡς ὑμῖν τὰ κοινὰ τῆς πόλεως αὐξηθῆναι. ἀνθ' ὧντινων πάντα ἐν ταύτῃ πόλει ἐπὶ τάγματος καὶ νεύματος τελεῖται ῥᾷον, ἢ τις ἂν χορδὴν ψῆλαι· κἂν τι γίνεσθαι δέῃ, ἀπόχρη δόξαι, καὶ πέπρακται. πόλις γὰρ ἔχει αὐτὸ ἐκεῖνο, κατὰ τὴν Λακωνικὴν πολιτείαν, ἧς τὸ τοιοῦτον μὲν πλῆθος ἄρχεται, τὸ δὲ

ὀλίγον, καὶ ἐπιεικὲς ἄρχει, καὶ τὸ μὲν σώζει, τὸ δὲ σώζεται, καὶ τὸ μὲν προστάττει, τὸ δὲ πάσχεται, τὸ δὲ ἐξ ἀμφοῖν ἔργον ἐλευθερία. οὐ γὰρ οἱ χθὲς σκυτοτόμοι, καὶ τέκτονες, σήμερον Ἁρμοσταὶ, καὶ Ὕπατοι· οὐδ' οἷον ἐν οἰκίᾳ πενιχρᾷ οἱ αὐτοὶ ὀψοποιοὶ, οἰκουροῦσι, στρωννύουσιν, οὐχ οὕτως καὶ ὑμεῖς ἀνεμίξατε, ἀλλὰ τὴν ἐπιμέλειαν καὶ προστασίαν τῶν κοινῶν λαμβάνουσιν οἱ παραπεμφθέντες ὑπὸ τῆς φύσεως ἐπὶ τὴν πρύμναν τὴν ἀνωτάτω, καὶ ἐγκατατετριμμένοι ἐν πολιτικοῖς πράγμασι. τοιγαροῦν τὴν Λακεδαιμονίων αὐθάδειαν ἀτείχιστον περὶ πλείστου ποιοῦντες, τῆς ὀχυρώσεως κατεφρόνησαν, μὴ οὕτω χρείας κακῶς τῇ πόλει· ἀλλ' ὑπὲρ τῶν τειχῶν ἐβουλεύσαντό τε, καὶ ἐπενοήσαντο. οὐ μέν τι ἀλλὰ τειχήρη αὖ προσείπη τις τήνδε πόλιν κατὰ τὴν Βαβυλῶνος λαμπρότητα, ἢ εἴ τις ἄλλη σεμνότερον ἐτειχίσθη πρότερον, ἢ ὕστερον· ἀλλὰ καὶ τοῦτον τὸν τειχισμὸν παιδιὰν, καὶ γυναικὸς, ὡς ἀληθῶς, ἔργον ἀπεφήναντο. τὰ γὰρ ὑμῶν καὶ ἀσφάλτῳ καὶ πλίνθῳ ὀπτῇ δέδμηται, καὶ κόνει σιλπνᾷ ἕστηκεν· καὶ ταῦτ' ἐστι νομιζόμενα ἐφ' ἑκάστων τῶν τόπων, καὶ μάλα πολλὰ, τὰ καὶ τοῖς λίθοις, ὥσπερ Ὅμηρος ἔφη τὸν κατ' οἰκίαν τοῖχον, ἅμα καὶ ἀκριβῶς ἡρμοσμένα. τούτων δὲ τῶν τειχῶν προασπίζουσιν ἄνδρες φυγὴν οὐ νομίσαντες, ἀνδρείᾳ καὶ χειρὶ καὶ ῥώμῃ σώματος ἄριστοι ὄντες, καὶ θάρσος ἔχοντες, καὶ φρόνημα.

Ἔχω μὲν πολλὰ ἄλλα ἐν τῇ διανοίᾳ, περὶ ὧν μηδεμίαν ποιήσομαι μνήμην· ἴστε δὲ ὡς ἐν βραχεῖ πλεῖστον εἰρήσθω. μόνῃ ταύτῃ πόλεων δύο τἀναντία συμβεβηκέναι. πλεῖστά τε γὰρ καὶ κάλλιστα ἀνθρώποις εἴρηται περὶ ταύτης, καὶ οὐκ ἔστιν ἥτις ἐλαττόνων τετύχηκε· πρὸ μὲν γὰρ τῶν ἄλλων τεθαύμασαι, ἄξιον δ' αὐτῆς οὐδεὶς ἤκουσε. πρότερον μὲν οὖν ἠγάπων ἀκούων τὸ τῆς τέχνης πρυτανεῖον, καὶ τὴν τῆς Βελγίας ἑστίαν καὶ κειμηλιοθήκην, καὶ ὅσα τοιαῦτ' εἰς τὴν πόλιν ᾔδετο· νῦν δέ μοι δοκεῖ πάντα ταῦτα εἴσω πίπτειν. ἀλλ' εἴ τινα χρὴ πόλιν θεοῦ ὑπαρ-

ὕπαρχον ἢ οὐρανιώνων συγγενῆ προσειπεῖν, ἢ τῆς φύσεως τῆς ἀνθρωπείας εἰκόνα καὶ ὄργανον, ἢ ἄλλ' ἂν μοι δοκῇ δικαίως κληθῆναι. εἴργασαι μὲν ἡμῖν ὁ λόγος ἀντὶ τοῦ πέπλου, καὶ τοῦ δοῦναι χάριν τῇ αὐτῇ Θεοτόκῳ, ἥπερ καὶ ἡ πόλις. ὥσπερ δ' οἱ τῶν διθυράμβων τε καὶ παιάνων ποιηταί, εὐχήν τινα προσθείς, οὕτω κατακλείσω τὸν λόγον· καὶ δὴ κεκλήσθω Θεός, καὶ Θεομήτηρ, καὶ διδοίητην πόλιν τήνδε θάλλειν δι' αἰῶνος, καὶ μὴ παύσασθαι πρὶν ἂν μύδροι τε ὑπὲρ θαλάσσης νέοιεν, καὶ δένδρα ἦρι θάλλοντα παύσηται.

L. S.

Digitized by Google

Η ΕΡΜΑΘΗΝΟΠΟΛΙΣ

ΑΝΒΕΡΣΑ.

Εννεάς Α.

Ἀγαννίφου ἕδος οὐρανοῦ
Ἠχῆεν νέμων ὕπατε Ζεῦ,
Τριποδιλαλ᾽ Ἄπολλον, τύχε ναίων
Ὑδροχίτωνα βυθὸν Μελικέρτα, ϗ
Ἀγωνάρχη Ὀφέλθ᾽, ἕκας
Σοῦστε πονηρῶν μικρόπημα ἄθλων
Στέμματ᾽, ἀγερώχους κοτίνους,
Εἰαρόθρεμμα μῆλον, ἀστερίδα σέλινον,
Τετραόρων τε, ϗ κραναὰν πίτυν.

Β.

Πήδημα ἄλλο, σκάμματ᾽ εὐ-
ριστα, καλλίπλουτον ἄστυ
Ἄνβερσα ἐριδμαίνουσιν ἀγω-
νοθετεῖ, εὖχος ἀρεῖον. ἐλεῖν φερέ-
νικον δόξαν ἐν ἀκραγεῖ
Μαιόμθμον ἔργῳ πρέπει. οὐδὲν ἀρκεῖ
Πλουτόπολι, Εὐνομιάς τε,
Πασῶν ἀρετῶν ἅμ᾽ ἀνακτόρῳ εἶναι
Κύδους τελείου ἰσογεραιεργε-

Γ.

ρας. τίς μὴ ὡσεὶ ἔξω ἄ-

θλου

Digitized by Google

θλου χαλκοπαράυς δονήσει
Παλλάμβρος ἄκοντας πεντέζῳ;
Μακρὰ δὲ ῥιψάμβρος κρατεεῖν αἰτι-
ων εὔελπις ἀγάλλεται;
Τήνῳ ὡς Διὸς ὄρνιχι θείῳ, ἄλλυς
Κόρακας ὀπισθέπλυς μυ-
σοπόλυς ἀκολουθεῖν γνώρισ᾽ Ἀπόλλων,
Μώνῳ ἐπιτρέψας κλεοκοσμέεν.

Δ.

Φαυσίβροτες, ἐποπτὴρ πάντων
Ὑπερονίδας, πολυβόσκυ χθονὸς
Πόλεων βασίλειαν ἀγορεύει
Τήνδε πόλιν. φρόνιμοι ναέται γὰρ
Μιχθῶσ᾽ ἀστονόμοις ἁμα-
ρύγμασιν, ἐντὶ τοι ἀφνεοὶ νόῳ ἄ-
γοντες βασάνῳ ἰθυνεῖ
Πλῦτον, σοφίαν τε δρέποντες· ὀργαῖς πά-
σαις τρητὸν ἤμειψαν χαδόνων πόνον.

Ε.

Εἰ δὲ ἅμα πολλῷ ἀφένει ἤ-
ρετ᾽ ἐπίδοξον κῦδος, ὐδεὶς
Μερόπων σκοπιᾶς ἐφάψαιτ᾽ αἰπύος,
Ὀλβίυ ἔλλαχε γὰρ κορυφαὶ βίυ.
Ῥᾷον διψάδα ἄμμον ἁ-
λὸς ἀριθμεῖν, ἢ εἰκόνας, νεοξέ-
στυς, χαλκοδαιδάλυς, κερ-
κίδα χειρὸς ὑφάσμασι ἀξιάγαστον,
Καὶ χρυσελίκτυς, τεχνοβίυς γραφάς.

Ζ.

Ὡς Φειδίας ἀγαλματουρ-
γος, νοθευμάτεσσ' ἐδωδῆς
Πολυώνυμος ἶσα Μίθαικος, ἀείς
Ἄνθεα μιξάμβλος πλαθαίη ἐπὶ
Παντοῖ' ἑρπετὰ λευκῷ ἅμ'
Ἀλεύρῳ, καὶ ὅσσα γλυκίστου ἅδει
Ἀπὸ μέλιτος, τάθ' ὑγροῦ
Ἐλαίου, τεχνοπόλους κρέσσονας εὗρε.
Πάντες σοφὸν γὰρ, χρῆμα πολῖτ' ἔντι.

Η.

Τίνα θυμὲ ἀλλοδαπὰν πρὸς ἄ-
κραν παραμείβου πλόον ἐμόν;
Θεμίστως μέγα βρίθειν εὐδοξίᾳ
Συγγενεῖ, ἀνδροδίδακτα ἔχων ἀνά-
ριθμος, μήποτε ἀτρεκεῖ
Καταβὰς γὰρ πόδ', ἄλλοτε ἄλλο πνείει
Ἀτελεῖ δὲ μυρίαν γεύ-
εται ἰδμοσυνᾶν νόῳ. ἔνθα πολίτης
Πάμπολλα εἰδὼς αὐτοκαθηγεμών.

Θ.

Πάλαι ἐπ' ἄκμοσιν πέλω-
ρ' Ὀαρείησι πρηνός ἶσα,
Μονόγληνα ὑπ' ὀφρὺν ἔχοντα δασεῖαν
(Ἄρτεμις καὶ ὀπαδοὶ τρομέουσιν ἰ-
δοῦσαι) φάεα δεινὸν ὑ-
πογλαύσσοντα, ἀμβολαδὶς κρατίστους

Ῥαιστῆ-

Ῥαιστῆρας ἦραν, ἱππεί-
αν, πολυδόκον ἔργον, ἱδρῶτα μελαγχρῶν
Συχνῶς ῥέοντ᾽ ἐκμαξάμενα μελέων,

I.

Ποσειδάωνι πωτίστραν
Τεύχοντα, τέχνης μιματαὶ,
Μαλερῷ περιζείοντες ἄχνῃ πυρός
Ἁφαίστου, ὅτε ἀργυρόπεζα Θέ-
τις οἱ φῦ παλάμᾳ, γόνυ
Δόχμωσ᾽, ἱῷ ἀσπίδα, κρατὶ τετρα-
φάλαρον αἰτοῖσα κυνέαν,
Κνημῖδας ἐπισφυρίοις ἀραρυίας,
Καὶ ἄῤῥαγῆ θώρακα, πανοπλίαν·

K.

Τῆνος ἀνένδυσε, ἄργυρον,
Χαλκὸν ἀτειρέα, ἠδὲ κασσίτε-
ρον, ἄπεφθον χρυσὸν ἔχευε πυρί.
Αὐτὰρ ἔπειτα ἐπ᾽ ἄκμονι νωλεμὲς
Μυδρὸν τύψας τὸ χειρί πυ-
ράγραν γένθ᾽, ἑτέρᾳ κρατερὺς ἔδραξε
Ῥαιστῆρας ἀσπίδα ποιή-
σας στιβαρὸν ἐν αὐτᾷ πραπιδέσσ᾽ ἰδύιαις
Δαίδαλλα γλύψ᾽, ὡς Μαιονίδας ἔπει.

Λ.

Θνητοῖσι θνητὰ πρέπει, τὰ μά-
κρ᾽ εἴ τις ἀμβλέπει μικρὸς χαλ-
κόπεδον ψαύειν θεῦ ἕδραν. ὅτι

Πάγα-

Digitized by Google

Πάγασος ὠκυπετὴς περιπετῆ ἐξε-
τραχήλισεν ἔφιππον, ἐ-
ρῶντ' ἐς οὐρανοῦ ἔρεφος μετελθεῖν
Ὁ μάγυρω Διὸς Βελ-
λεροφόνταν. ἀφάνειά ἐστι τύχας μὲν
Πρὶν ἄκρον ἐνθεῖν μαρναμένων τέλος.

M.

Τῶν γὰρ ἄδοι τέλος, καὶ ἀν-
δρῶν ἀρεῖον ἔσφαλλ' ἠπιό-
νων τέχνα περιπλέξαισα. ἐντύ-
χοιμεν ἐπιρρεπέων μοισᾶν ἄψ-
αι, ὕμνων θελξίφρονα
Πυρσὸν, ὀλισθὴν πατέω ἀταρπὸν,
Εὔελπις αὐτὰ θίγειν
Σκοποῦ ἔμμι. κράτιστον δαιδαλοχείρων
Ὑμνῶ, Βρεδαῖον Βόλφγαγγον ὤνυμα.

N.

Πολλοὶ διδακταῖς ὥρεσσιν
Τῶν ἀρεταῖς φώτων ἐλέας
Κλέος. ἀλλ' αὖθι δαίμονος ἐπικευ-
θὲν γ' οὐ χρῆμα ἕκαστον ἔη σκαιό-
τερον. μηκοχρόνως προβι-
οῦντες κόλαψαν δελτολειόγλυπτον,
Δαιδαλόεν ἔργον, τεύξον-
τες ὅρμους, ἕλικάς τε γναμπτὰς, κάλυκας, ἃ
Ποίκιλλ' Ἀχιλλῆϊ εἰλιπόδης θεός.

Βόλφ-

Ξ

Βόλφγαγγος σύνην (νοοφύει
Λῆμμα ἐργότρηερον ἀλφα-
τὴς) κηρόστερον, τρεχεγλυπτόδεκτον,
Λειόπλακ᾽, αἰολομορφότυπον, ταχυ-
γραπταῖς θέσκελον, εὕρεμα
Ἄψόφητον, πανερδεὲς τέχνημα.
Πολλ᾽ ἔνδον ἐντὶ φαρέτρας
Πτερόεντα βέλεμνα ὑπ᾽ ἀγκῶνος εὔ-
φωνᾶντα οἵοις πυκναλίμοις φρένας.

Ο.

Ἔγω γὰρ ἀγλαόθωκον ἄ-
στυ, νεοσίλβοισιν ἐπιφλέξας
Μέλεσι, καὶ ἀεροιποτήτου ἵπ-
που, ναὸς ἠδὲ λινοπτέρυγος παν-
τᾷ διάγγελον ἰθυνῶ
Μῦθον, εἴπερ σὺν χαρίτων πεπρωμέ-
νῳ χειρὶ δρέψω κᾶπον.
Πανεπισκόπου αἰπὺ ἀσκαρδάμυκτον
Ὦρεν θεόπτα σφωϊτέραις τύχαις.

Π.

Εἰ γάρ τιν᾽ ἐσλὰ περιῤῥέῃ
Ξὺν βραχεῖ κόπῳ, δοκεῖ πε-
δαφρόνων ἀμότοις ἐχέθυμος, βίον
Καζέμεν ὀρθοβόλοις μελετήμασι·
Ἐν τοῖς γούνασι δὲ θεοῦ
Κεῖται, ἄλλον ἄλλοτε ἐξεπῆρε

Ἄλλον δ' ὑπὸ αὐτάλκης
Κα ἔβαλε μέτρῳ. ἀγαθὸν δὲ ἄγαςον
Τὶς ἐκπλαγεὶς, ῥίμφ' ἀβρόταιος τάιυ

P.

Ἐπὶ μείζω ἐλπίδ' ἀνορεί-
αις ὑποπτέροις, ἔχων με-
ρίμναν φιλοκτήμονα λῄδος αἰ-
σαν. βραχυώρειον αὔξεται ἀνδρομέ-
α χλίδη, οὕτω ἀφαρ
Ἐς ἔραν πίτνεῖ φραδιᾷ σεσεισμέ-
νη θεοῦ ἀποτροπαίου.
Εὐμαρὲς εἴη ἂν καταπλύσοις ζάθεον
Τεῖρσι πόλισμα· ἀλλὰ δὲ δυσπαλὲς

Σ.

Παλίνοςον ἐξαπίνας ἔοσαι,
Εἰ μὴ ἄςετος γένηται
Ἀςοπρευτάνεσιν ὀρθωτὴρ θεός.
Συννάεθλοι ἔτυχον δὲ ὑμῖν πολέ-
ωροι ὑρανίωνες. ἔ-
πη τρία ἀρκέσει ἐς αἰώνυμον αἰ-
κάν. ἀρχὰ, ἔργων τέλος, αὔ-
ξεται ὀρσαντος θεοῦ, εὔπιςον δέχθη
Ἔμμεν θεοῦ ἄκρον τέλος αὐτερέ-

T.

φοντος. νόῳ ἀλαθεῖ αὐ-
δάσομαι ἐνόρκιον λο-
γον. Ποικίλα εὐτελίας ἐπάγη

Ἀϊδίου

Ἀΐδιου τεκμήρια. δήποθεν
Σαλάχθη καλὰ ἄστεος.
Εὐξόανον πόλιν δέρκε. Ἀνδριάντα
Χειρῶν κρατοῦντα μάνας,
Ἀκτινοστεφῆ ἀελίωτε κάρη.
Λαιᾷ δέπας, καὶ κνώδ' ἑτέρᾳ, Κέρας

Υ.

Σκαιᾷ Ἀμαλθείας, ζυγὸν
Δεξιᾷ ἄραντα ἄλλον.
Παρατείναντα ὄφει βωμόθεν ἕρ-
ποντι κρατῆρα. ναὸν χαρίτων θεοῦ
Γέμοντ' Ἄνβερσαν, τρανές.
Ἄμπαυσις δ' ἀρέσκει ἅπαντ' ἐν ἔργῳ,
Καὶ μέλι κόρην τοκεῖ. Παρ-
θενομᾶτερ ἐλευθέρῳ ἄστυ στόλῳ κο-
μίσσαι, Πολιούχοις σὺν ἀτειρέσι.

L. S.

ALLOCVTIO
AD
ANTVERPIAM.

שיר ראוי

אשר אנוירשה במעט מגנוך מתן
צידה ועונשת קרב סחרים צדק
ודת מזהירה למעבד את־יהוה מתן
חרוג חיתו יער בבון וסחרת
ובמילחמה ליהוה והעצה
סגוד את־קדוש על ארצה בחלות שפל
כל־גוות אוסף בראש תהלה להב
באור שריכניהו על כל־רם אחרם אשר
נפוצי להיכנס טריה בהגלה
בחדר כאור שמש הערי מנהרת

Η ΑΥΤΟΤΑΤΗ ΠΡΟΣΡΗΣΙΣ ΕΛΛΗΝΙΣΤΙ.

Ὅσσα πάλαι, Ἄνβερσα, τεὶν προσέθεντο Ἀμοιβῇ,
Ἄρτεμις Ἀντάιη, Ἑρμῆς, Ἄρης τ' Ἀδρασείη,
Εὐνομίη Θέμις, Εὐσεβίη (Πανδώρῃ ἐάων)
Θηρσὶ λόχον πῆξαι, ἄφενος, δηρὶν τε ἀμεμφῆ,
Εὔφρονα βούλευσιν, θεοκραντ' ἀρετήν τε λατρείας·
Πάντ' ἀμυδὶς, πασῶν κορυφὴν δρέψας ἀρετάων
Σκειβανὸς, ἠμυθανεῖ ἐπέδω αὐχήματα βίβλοιν.
Τόσσον δὴ ἄλλων προφερέστερος ἔλλαχεν εὖχος·
Ὅσσον ἔχει διελέντα χρόνῳ ὀπάσαι Σωρηδόν.

L. S.

RESPONSIO
ANTVERPIAE.

שיר ראוי

אשר מקדם חרזני מהלי
הערי נתתן שכרם ענבים
מאד טוב עמיריה לשרות ושרי
בכינור התמשמת מליצים
בכיתים וכבד לשונו דברי
אורפידיהו ושופר בנעים
לפנדריוש במיצרי לערי
גדולים ורמי לשבע גבעים
אתינה תבייה לעזרה יקרי
פרות בית ואתז בכז אב ספרים

Digitized by Google

Η ΑΥΤΗ ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

ΤΗΣ ΑΝΒΕΡΣΗΣ

ΕΛΛΗΝΙΣΤΙ.

Ὅσσα πάλαι Μουσῶν ἱεροῖς κοσμήτορες ἀστέων
Δῶρα μελιγδούπου θῆκαντ' ἰσόῤῥοπα κόσμου,
Εὐκελάδῳ Μουσῶν Χαρίτωντε φάρυγγι Ὁμήρῳ,
Κύκνῳ δ' ἐπέης πνείοντι Μάρωνι Λατίνων,
Γνωμοτύπῳ Εὐριπίδῃ, ἄλφα λυρῶν Ἑλικῶνος
Πινδάρῳ ἠϋκόμων σκυτάλῃ Μουσῶν, ἅμ' ἀώτῳ,
Καρτεροθύμου Ἀλεξάνδροιο φερώνυμον ἄστυ,
Ἑπτάλοφος Ῥώμη, καλλιστώδινες Ἀθῆναι,
Ἑπτάπυλος Θήβη, ἄλκαρ, δόξαν, λύτρα, οἶκον·
Τόσσα Σκριβανοῦ ἐπήρα φέρω Ἄνβερσα.

L. S.

Digitized by Google

ΤΩι ΠΑΤΡΙ
ΣΚΡΙΒΑΝΙΩι
ΤΩι ΤΗΣ ΑΝΒΕΡΣΟΠΟΛΕΩΣ
ΕΓΚΩΜΙΑΣΤΗι.

Πολλάκις Ἀδβατικῶν πόλιν ἔδρακον ἀγλαομόρφην,
Ἀμφὶ δὲ τῆς αὐτῆς τὴν Σκριβάνοιο γραφήν.
Τέκτονές εἰσι μόνον κλυτὰ δώματα οἰκοδομοῦντες,
Ζωγράφοι ἔκτοθεν ζωγραφέουσι πόλιν.
Σὺ δὲ πολιτάων νόον ἔγραφες ἀγκυλομήτην,
Μείζονα τῶν ἐκτὸς σου βίβλος ἐντὸς ἔχει·
Ὅττι γε τὸ πρότερον κάλλιστον ἔοικεν, ἀληθῶς
Κάλλιον ἐκ τούτου γράμματος ἄστυ πέλει.

G. S.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

CAROLI SCRIBANI
E SOCIETATE IESV
ORIGINES
ANTVERPIENSIVM.

ANTVERPIÆ,
EX OFFICINA PLANTINIANA,
Apud Ioannem Moretum.
M. DC. X.
Superiorum permiſſu.

Digitized by Google

SENATVI
POPVLOQ.
ANTVERPIENSI.

ANTVERPIAM dederam. nec alia mihi verior quàm illa quam dederam. neque enim mœnibus, aut longâ ſæculorum ſerie metiendas vrbes arbitrabar. ciuium virtus ciuitatem claram dabit. Virtutem ergo dederam, quæ vna nomen donat, cùm ſenium neſciat, perſtétque poſt cineres & fauillas: neque vlla orbe toto ſignatior Phœnix. Hæc illa eſt, à quâ vnâ decus verum, perſtátque immota in continuâ ſolidæ laudis prærogatiuâ. Quidquid extra hanc eſt, leue eſt; mutatur, non in me-

Digitized by Google

lius, ſed in aliud, & ferè in deterius. At illa ſtat in gradu, quidquid demum incurrerit: neque deteriorem facit dura & difficilis, vt nec meliorem hilaris aut læta materia: cùm quidquid attigerit, aſperum aut tenerum, in ſimilitudinem ſui adducat, ac tinguat: ſint ſcabra, illius leuigatione molleſcunt, tenuia roborantur, reuocantur obliqua, curuata explicantur, adeóque aliter nata finguntur in melius. Iam quid in humanis clarum magnúmque eſt, quod cum hac componi poſſit? minora lumina claritas obfuſcat Solis: & Virtus luce ſuâ, quidquid extra illam affulſerit, tenebrat; ac magnitudine quadam ſuâ, quaſi ſuperiectu montis, omne magnum elidit & opprimit. Hæc cauſſa, cur vbi vos Rempublicámque veſtram circumſpexi, ad ſolam virtutem, ingeniíque felices partus;

deſcen-

Digitized by Google

deſcenderim. Videbam namque illâ vnâ firmari mentes, ſupráque omnia metuenda extolli. paupertatem, exilium, tortorem ſi ponerem, nuſquam palleſcere, nuſquam refrigeſcere artus: quin contrà attollere oculos, conferre vultum, & totam etiam fortunam prouocare orbe ſpectatore. Magna hæc. & non ſola magna? At verò illa quæ extra hominem ſuum ſunt, tenuia ſunt. ſi abſunt, deſiderio fatigant: ſin acceſſerint, amittendi formidinem ingerunt; inflántque inanibus, & tamquam vento diſtentis mentiuntur opimam valetudinem. Excute quod inflat ad initia ſua ventum, miſeram oſtentabit maciem; nec aliud quàm oſſa vix pelle ſuâ veſtita. Quòd ſi propiùs etiam omnem fortuitorum poſſeſſorem luſtraueris, deprehendes trepidantem, & tamquam inter armatos hoſtes, huc illuc

circumſpectantem,& ad omnem ſtrepitum circumagentem verticem. occurrunt enim hinc in exilium acti, euoluti bonis, naufragi, ſimiliáque naufragis paſſi; & vt aues deciduorum foliorum frondiúmque ſtrepitus territat, ita ad omnem ictum trepidat quicumque ſe fortunæ credit: è quâ ingens perpetuò perturbationis materia. Cùm enim fugaciſſima illius ſint munera, quæ nunc ſolo oſtentatorio aut nudo promiſſorio finiuntur verbo, nunc ſi acceſſerint deſerunt, ſin ſteterint minantur tamen abitum, fit vt nulla beatitudo ac ne felicitas quidem ineſſe iis poſſit. nihil enim beatum, niſi quod intrepidum: inter namque ſuſpecta & diffidentiæ vortices, nec tutò, nec in pace, nec benè viuitur. Beatam vis vitam? excute hunc metum pectore: miſerè enim viuitur, vbi perpetuò

palpi-

Digitized by Google

palpitantibus præcordiis viuitur: excuſ-
ſeris,ſi te ſuperiorem his feceris; facies virtutis manibus,quæ te ſolæ extra metuenda locare poſſunt. Hanc virtutem, & hoc virtute firmatum pectus, in multis veſtrûm videram. nec ſatis mihi vidiſſe, & gaudio hoc meo pauiſſe mentem;plures volui ſpectatores, admiratores,laudatores. Ergo deduxi in hanc calami mei ſcenam,quidquid multis annis ſerius obſeruator videram.

Hæc prima ſcriptionis meæ cauſſa. fuit & altera. Euocare volui viros magnos in æmulam vrbium ſuarum commendationem. ſcio has mereri, ſcio illos poſſe. & ſilentium,vtrumque premit; in illis gloriam, in his calamorum decus. vidi,& indolui. quare hoc dexteræ proritamento, euoco in gemellas laudes. agnoſcam beneficium ſi extorſero; ſi in pares

aut

Digitized by Google

aut maiores vrbium ſuarum tamquam matrum commendationes extruſero. Non deerunt qui conatum damnent, & fors inclament Phaëtonta. at meminerint conatum hunc amoris eſſe, & beneuolentiæ in me veſtræ, obſequij in vos mei. Erunt qui tot vnâ in vrbe mirentur laudes. Plinium cogitent: quantus in vno Traiano? quàm nobili panegyrico vnius æternauit nomen? quod ille in vno Imperatore, cur erubeſcam in tot Belgis, in Republicâ magnâ? virtus illum, factáque fortia; nec Imperatoriis inferiora prouocarunt me in chartam & atramentum. & perennabit Traiano, ab illius potiùs calamo, quàm à tot proſperè pugnatis bellis, decus immortale. à meo quis ſcit an victura hæc Reſpublica? hoc voueo: nec vt reſpondeat modò tam variè à me dictis, ſed & ſuperet creſcentibus

bus

Digitized by Google

bus cum laude rebus, omni calamo maioribus.

Hîc aliquis nouus ſupercilio Cato: Quid neceſſum hæc propalare? non erat minor virtus parietibus ſuis tamquam liberali cuſtodiâ coarctata, quàm intertextis publicata floribus. Fallitur. totus hic contextus virilis eſt, & ſi quid ornamentorum, è re ipsâ natum eſt. Sed neq. hîc aliunde accerſitis pigmentis lectorem tamquam emptorem fruſtramur: maiora inueniet quicumque intrauerit; ac præter ea, quæ hac nunc manu meâ in fronte & oculis omnium ſuſpenſa ſunt, locupletiora. De ipsâ verò virtutis propalatione hoc dico: noluiſſe eam diutiùs tegi. Et verò aperto viuere oſtio ac ſine ianitore virtuti proprium. neque enim reformidat aſpici & deprehendi ſolitaria. quin imò turbam non admittit

Bb modò,

modò, ſed & aduocat interdum; & ferè proprium hoc conſciẽtiæ bonæ eſt: cùm mala etiam ſolitudine ſuâ anxia & ſollicita ſit; abdatur licet parietibus, ſeipſam timet, & domeſticum hunc ſi poſſet teſtem fugeret. Contrà, conſcientia, à virtute, bona, publicari gaudet, & nonnumquam etiam deſiderat, multorum bono. Quid, quòd non rarò dum ſilentium captat, & ſuo ſibi ſecreto gratulatur, prodatur etiam nolens. idem enim huic euenire videmus quod flammæ: iacere non poteſt; quantóque plùs depreſſeris, tantò animoſiùs ſurgit, ſupráque depreſſorem ſuum ac quæcumque ſuperiecta, audaciùs quò repercuſſiùs, ſeſe extollit.

Habetis cauſſas ANTVERPIAE à me in laudum & honoris theatrum deductæ. Poteram minora ſpectanda propo-

nere.

nere.ſed quem delectent humilia & parua? Magnarum verò rerũ ſpecies quem non ad ſe vocet & alliciat? me ſanè quò res grandior, eò animus in exhibitionem maior. nã in minoribus quis animo paullo ardentior calamum & chartam terat? quis in non victuris ingenium ponat? excelſa ſint nec omnibus obuia, quæ irritent manus. Idem in omni re inuenies. ſic nemo diſcat, quo modo, ſi qua neceſſitas compulerit, in roſâ iaceat: ſed in hoc duratur, vt tormentis non ſubmittat fidem. Ad mollia illa nulli non mens pectúſque promptum: ad aſpera, ad immitia, ad æternatura animus parandus. Idem per omnia videbis in laude: nullo opus conatu in re obuiâ, nec quiſquam in tenuibus vitam quærit. ſcit illam non poſſe in his perennare. Magna enim neceſſum ſint quæ æternent, & à

quibus etiam poſt capulum viuitur.

Verùm, qui plurimorum in Rempublicam affectus, non ſatis fuit plauſum ab ingenio veſtro, (à quo ſolo vti dixi laus vera) ſperaſſe, retuliſſe; voluerunt, & à mœnibus: & quidem ab eodem calamo. atque hæc ipſa extra hominem ſuum poſita, oculóſque blando ludentia faſcino, quæ non tam bonum arguunt, quàm, vt ita dicam, condiunt & oblectant, cùm placere videam non vni è plebe, ſed è laticlauis noſtris, pareo. Quidquid ergo hîc extra animum eſt, totámque quã videmus ANTVERPIAM, ad originem ſuam deductam, ſubiiciam oculis. dabo in maioribus, dabo natam, prætextatam, ac in virili togâ ſtantem. dabo in altâ pace nec laceſſitam, dabo bellantem & reparatam ſanguine. aduerſis dein & extrema minitantibus ſuperio-

rio-

Digitized by Google

riorem ; in tutum denique patientiâ & fortunâ ſuâ eductam : ita ferè magnis rebus , ſi quid interuenerit grauius , gloriæ potiùs , quàm dedecoris materiam præbet. exaſperantur, fatigantur ; ſed in nouarum viriũ repaſtinationem . & quamuis liuores imprimantur , nulla tamen vulnera depaſcunt intima. Quòd ſi quæ etiam ad ſumma properantibus nubium more intercurrant, infrà feruntur, numquam diem vincunt.

Carolus Scribanius.

Digitized by Google

INDEX CAPITVM.

1. BELGIVM, *quæ veteribus Prouincia: quibus maioribus populiſque culta.* 15.
2. BRABANTIA. *Fortia prouincialium facta, victoriæ partæ, acti triumphi.* 31.
3. *Aduatici, Ambiuariti : & cuius Prouinciæ pars aliquando Antuerpia.* 49.
4. ANTVERPIA. *Ætas huius, ad Northmannorum excurſionem relata. Qui Northmanni, ac vaſtitas per eos illata. graui demum prælio victi.* 54.
5. *Nomen Antuerpiæ. reiectæ opinationes & Gigantum fabella.* 58.
6. *Marchionatus Antuerpienſis.* 67.
7. *Arx ſiue Burgum : perantiquam videri. Oppidi incrementa.* 69.
8. *Frequentia. ciuium multitudo. ingens negotiatio.* 72.
9. *Aduerſa vrbi.* 76.
10. *D. Virginis ædes, reliquæque vrbis parœciæ.* 80.
11. *Virorum Cœnobia, aut loca Religioſa.* 90.
12. *Feminarum Cœnobia, aut loca ſacra.* 106.
13. *Hoſpitalia. Pauperum receptacula.* 110.
14. *Varia in vrbe loca, quæ famam merentur.* 118.
15. SENATVS *Populuſque Antuerpienſis.* 128.
16. *Militaria ciuium Collegia inſtituta, hodiéque perſeuerant.* 153.
VOTVM *pro* REPVBLICA. 156.

CARO-

CAROLI SCRIBANI
E SOCIETATE IESV
ORIGINES
ANTVERPIENSIVM.

CAPVT PRIMVM.

BELGIVM, *qua veteribus Prouincia: quibus maioribus populiſq́; culta.*

INGENS olim Prouincia, latè patens, frequens, variuſque populus Ptolomæo, Cæſari, Plinio, Tacito: qui illius terminis quà longiſſimè patet, includunt *Aduaticos, Ambianos, Ambiuaritos, Atrebates*; *Batauos, Bellouacos*; *Caletes, Cyreſos, Centrones, Condruſios*; *Eburones, Eſſuos*; *Gordunos, Grudios*; *Leuacos, Leucos, Lingones*; *Mediomatrices, Menapios, Morinos*; *Nemetes, Neruios*; *Pæmanos, Pleumoſios*; *Rauracos, Remos*; *Seguos, Sueſsiones*; *Treuiros, Tribocos*; *Vangiones, Vbios, Verocaſſes*. Hos Cæſar. Ptolomæus addit *Vlbanetes*; Plinius *Cauchios, Friſios, Friſiabonos, Heſſos, Oromanſacos, Sueconos, Sturios, Taxandros*; Tacitus, *Bethaſios, Caninefates, Grinnes, Hugernes,*

Digitized by Google

nes, Mattiacos, Marſacos, Sunicos, Tungros. Vniuerſi hi longè lateque per Belgicam primam ſeu ſuperiorem, per ſecundam ſeu inferiorem, diſpertiti. Primam incoluere Treuiri, & quidquid ſupra ad oſtia ſe protendit Rheni Alpes ad vſque: reliqui ſecundam. Nunc anguſtioribus ſepta terminis, omnique adeò ſuperiore Belgica exuta, magnaq; inſuper ſecundæ Belgicæ parte defraudata, ſeptemdecim orbe toto notiſſimis arctatur Prouincijs.

Cæſar de bello Gall. lib. 2.

Tacitus de ſitu & moribus German.

Cæſar de bello Gall. lib. 2.

Quòd ſi ad originem ac incunabula vniuerſam gentem deduxeris, *pleroſque* comperies *Belgas eſſe ortos à Germanis; Rhenumq; antiquitus tranſductos, propter loci fertilitatem ibi conſediſſe: Galloſq;, qui ea loca incolerent, expuliſſe.* quamquam *Germaniæ vocabulum recens & nuper additum: quoniã qui primi Rhenum tranſgreſſi Gallos expulerunt, nunc Tungri, nunc Germani vocati ſunt.* Inde Cimbri Teutonique, *qui cùm iter in Italiam facerent, his impedimentis quæ ſecum agere ac portare non poterant citra flumen Rhenum depoſitis, cuſtodia ex ſuis* VI. *millia hominum vnà reliquerunt.*

E Germanis ergo Galliſque Belgæ, è potentiſſimis duobus populis, in validum corpus coaluere; vt & duritia Germanica, & mens Gallica, magnum aliquid orbi darent: cùm quidquid haberent delecti roboris, in Belgas ſuos, tantorum patrum generoſam ſobolem, lubentes volenteſque tranſ-

transfunderent. Quæ etiam cauſſa, cur non putauerim tranſeundos hîc Germanos Galloſque illaudatos: nam & patrum laus abit in poſteros, maximè ſi reſpondeat virtus; ac generoſo ſemini par aut generoſior innaſcatur frutex. Ac de Germanis vniuerſis fortiter Tacitus: *Cùm ventum in aciem eſt, turpe Principi virtute vinci, turpe comitatui virtutem Principis non adæquare. Iam verò infame in omnẽ vitam ac probroſum ſuperſtitem Principi ſuo ex acie receſſiſſe. Illum defendere, tueri, ſua quoque fortia facta gloriæ eius aſſignare, præcipuum ſacramentum eſt.* In quâ aliâ gente paria, in Principe, in milite? *Probroſum in omnem vitam Principi ſupereſſe,* quos nõ ſtimulos addat in omnem virtutem? Iam quæ natio alia *fortia quæq; facta ſua Principis gloriæ aſſignauerit?* Hoc eſt ſuo ſe ſpoliare, Principem veſtire; illius gloriam ſuam putare, nec aliam quàm illius agnoſcere. Agnoſco modeſtiã, agnoſco affectum; & faueo tibi gens valida, non amore in Principem quàm robore minor. *Tacitus de morib. German.*

Atque hæc de omnibus: venio ad deſignatos in tam laxâ gente. *Catti* mihi primi. *Duriora genti corpora, ſtricti artus, minax vultus, & maior animi vigor. multum rationis & ſollertiæ: præponere electos, audire præpoſitos, noſſe ordines, intelligere occaſiones, differre impetus, diſponere diem, vallare noctem, fortunam inter dubia, virtutem inter certa numerare; quodq; rariſſimum, nec niſi ratione diſciplinæ cõceſſum,* *Tacitus de morib. German.*

plus reponere in duce quàm in exercitu. Poſſet à Romano homine de gente ſuâ maius aliquid? *dura corpora, rationis multum, ſollertia ac parentia plurimum, plus in duce quàm in exercitu reponere.* Hæc qui faciant, qui poſſideant, quantos arbitrabimur?

De morib. German. De *Tencteris* idem Tacitus: *Super ſolitum bellorum decus, equeſtris diſciplinæ arte præcellunt; nec maior apud Cattos peditum laus, quàm Tencteris equitum* ingens gloria.

Ibidem. De *Chaucis* etiam maiora: *Populus inter Germanos nobiliſſimus, quiq; magnitudinem ſuam malit iuſtitiâ tueri. ſine cupiditate, ſine impotentiâ, quieti ſecretiq;, nulla prouocãt bella, nullis raptibus aut latrocinijs populantur. Idq; præcipuum virtutis ac virium argumentum eſt, quòd vt ſuperiores agant, non per iniurias aſſequuntur. prompta tamen omnibus arma; & ſi res poſcat, exercitus plurimum virorum equorumq;: quieſcentibus eadem fama.* Hoc viri eſt non modò in altâ barbarie, ſed in ſummâ Chriſtianitate; arma iuſtitiâ, iuſtitiam armis tueri, nec extra illã arma noſſe. Tranſeamus ad *Cimbros Teutonoſq;*.

Velleius Paterculus lib. 2. Tacitus de morib. German. *Tranſiere Rhenum, multis mox* Romanorum, *ſuorumq; cladibus nobiles.* Propiùs hæc Tacitus: *Eumdem Germaniæ ſinum, proximi Oceano Cimbri tenent: parua nunc ciuitas, ſed gloriâ ingens. veteriſq; famæ latè veſtigia manent, vtrâq; ripâ caſtra, ac ſpatia, quorum ambitu nunc quoque metiaris molem manuſq; gentis, & tam magni exercitus fidem. Sexcenteſimum*

Digitized by Google

teſimum & quadrageſimum annum vrbs noſtra agebat, cùm primùm Cimbrorum audita ſunt arma, Cælio Metello & Papirio Carbone Coſſ. Ex quo ſi alterum Imperatoris Traiani conſulatum computemus, ducēti fermè & decem anni colliguntur: tamdiu Germania vincitur. Medio tam longi æui ſpatio, multa inuicem damna. non Samnis, non Pœni, non Hiſpania Galliæve, ne Parthi quidem ſæpiùs admonuere. quippe regno Arſacis acrior eſt Germanorum libertas. Quid enim aliud nobis quàm cædem Craſſi, amiſſo & ipſe Pacoro, infra Ventidium deiectus Oriens obiecerit? At Germani Carbone & Caſſio, & Scauro Aurelio, & Seruilio Cepione, M. quoque Manlio, fuſis vel captis, quinque ſimul Conſulares exercitus populo Romano, Varum tréſque cum eo legiones etiam Cæſari abſtulerunt. Nec impunè C. Marius in Italiâ, Diuus Iulius in Galliâ, Druſus ac Nero & Germanicus in ſuis eos ſedibus perculerunt. Mox ingentes C. Cæſaris minæ in ludibrium verſa. Ducentis & decem annis *Germania vincitur,* ac ne vincitur quidem. tot enim annis dubio plurimùm Marte pugnatum. & eſt ſeruitutis impatiens Germana virtus: mori potuit, & libera cadere, non ſeruire integra. hoc demum magnæ mentis ingens teſſera eſt, mori poſſe, ſeruire non poſſe.

De *Cheruſcis* & *Arminio* Principe audiamus Tacitum: *Arminius abſcedentibus Romanis, & pulſo Maraboduo, regnum affectans, libertatem popula-* *Annal. lib. 2.*

rium aduerſam habuit: petituſq; armis, cùm variâ fortunâ certaret, dolo propinquorum cecidit, liberator haud dubiè Germaniæ; & qui non primordia populi Romani, ſicut alij Reges Duceſq;, ſed florentiſſimum imperium laceſſierit, prœlijs ambiguus, bello nõ victus, ſeptem & triginta annos vitæ, duodecim potentiæ expleuit: Romanis haud perinde celebris, dum vetera ex-
Vell. Paterculus lib. 2. *tollimus, recentium incurioſi.* Hic ille Arminius, *cæſi Vari, trucidatarumq; legionum trium, totidemq; alarũ & ſex cohortium* victoriâ ad internecionem nobilis, haud procul *Teutoburgenſi* ſaltu, qui etiam nomen retinet, Romanâ illuſtris clade, & victoriæ cognomine campus inclytus *VVinfeldt*, ad oppidum Hornam in VVeſtphaliâ: hic ille, à quo *Cæcina qui quadrageſimum iam tum ſtipendium parendi aut imperandi habebat, cum quadraginta cohortibus Romanis tantum-non caſus eſt. ac ni proiectus in limine portæ caſtrorum, miſeratione, cùm per corpus legati eundum eſſet, clauſiſſet viam,* cæſus caſtriſque exu-
Tacitus Annal. lib. 2. tus fuiſſet. Hic ille, qui contra Germanicum, *manu, voce, vulnere ſuſtentauit pugnam à quintâ horâ diei ad noctem:* quique die altero auſus eſt conferre manum, *conlato gradu* vario euentu, cùm *hinc à tergo palus Romanos, flumen autem hoſtes clauderet.* atque inde *vtriſque neceſſitas in loco, ſpes in virtute, ſalus ex victoriâ: nec minor Germanis animus, imprompto licet Arminio ob continua pericula, & acceptum vulnus. quin & Inguimerum totâ volitantem*

tem

tem acie fortuna magis quàm virtus deſeruit. Magni viri, Principes magni, ſi laudator accedat, qui tam alienæ, quàm virtutis ſit propriæ, admirator, prædicator.

Iam Cæſar in Philippicis campis, in quibus Vrbis, Imperij, humaniq́ue generis fata commiſſa inclamant, quorum manibus victoriam retulit? quorum auſu Pompeianis deſtinatum triumphum, vertit in interitum? *Germanorũ* nimirum *cohortes tantum in effuſos equites fecere impetum, vt illi eſſe pedites, hi venire equites viderentur. Hanc ſtragem fugientis equitatus, leuis armaturæ ruina comitata eſt: tunc terrore latiùs dato, turbantibus inuicem copijs, reliqua ſtrages quaſi vnâ manu facta eſt.* *Florus lib. 4. c. 2.* Ergo Germanicæ cohortes, Pompeiani robur exercitus equitem loco pepulerunt, ac in effuſam fugam: & quod miraculo proximum, equitem pedites: inde tamquam turbine reliquus impulſus exercitus, quantam deſtinato Magni Pompeij imperio ruinam dederit; quàm latam ad illud Cæſari viam ſtrauerit, quis ignorat? In bello deinde Alexandrino, *equites Germani diſperſi, vada fluminis quærentes, partim demiſsioribus ripis flumen tranſnarunt; & legionarij, magnis arboribus exciſis, quæ longitudine vtramque ripam attingerent, proiectis, repentinoq́ aggere iniecto, flumen tranſierunt. quorum impetum adeò pertimuerunt hoſtes, vt in fugâ ſpem ſalutis collocarent: ſed id fruſtrà: namque ex eâ* *Hirtius de bello Alexandrino.*

Digitized by Google

fugâ, pauci ad Regem refugerunt; penè omni multitudine interfectâ. victoriæ proinde Cæſari initium, vt in Philippicis campis à pedite, ſic in Ægyptijs ab equite Germano. Felicem Cæſarem Germano milite, cuius manu vincere potuit!

Ammian. Marcell. lib. xv. Venio ad Gallos. *Ad militandum omnis ætas aptiſſima: & pari pectoris robore ſenex ad procinctum ducitur, & adultus, gelu duratis artubus & labore aſsiduo multa contempturus & formidanda. Nec eorum aliquãdo quiſquam, vt in Italiâ munus Marcorum pertimeſcens, pollicem ſibi præſcidit, quos iocalariter Murcos appellant.* Etiam in ſenibus viuida virtus, & in extremâ ætate iuuentæ robur. turpe vinci in ipſo propè capulo ab ætatis flore. Quid hæres? Semper Galli florent, ac in æterno ſunt robore, iuuenes, ſenes. nulli hîc Murci. vincere aut mori, ea demum gloria eſt. ac *Gallias primùm à Domitio Fabio nepote Paulli, qui Allobrogicus vocatus eſt, intratas cum exercitu accepimus; magnaq́; mox eaſdem clade* Romani *affectarũt & amiſerunt.* *Velleius Paterc. hiſt. lib. 2.* Euocemus vetera. Nam & *vrbem, igne, ferro, manibus, ſolo æquatam* legimus; & cum Dictatoribus ætate ſuâ primis, magnâ vtrimque datâ acceptâq. clade, depugnaſſe: in agro Albano cum *M. Furio*, in ipſâ propè portâ Colinâ cum *Q. Seruilio*, cum *C. Sulpitio*, ancipiti diu euẽtu; ac *Camilli* non tam virtuti quàm inexſpectatæ rei ſuperuentu ceſſe-runt. Cum *Q. Fabio* & *P. Decio* pugnarunt vt *Florus anno vrbis 361.*

viros

viros decuit, cùm *caſa ex Decij exercitu ſeptem millia; ex Fabij mille ducẽti.* ac ni *Samnites præter aciem Gallorum, relictis in dimicatione ſocijs ad caſtra effuſo ſe contuliſſent curſu*, ingens accepta clades fuiſſet, quæ alterum *Cannenſe* nomen dare potuiſſet. Taceo *Flaminios, Marcellos, Aenobarbos, Manlios, Valerios*; cum quibus variè pugnatum. Quid referam *prælium nõ modò præſentibus viſu, verùm & ceteris auditu horrendum*; in quo cùm *Attilius* Cõſul cecidiſſet, *Aemilius* vicit? quid Camertinorum agrum, quid Aretinum, in quo *Lucius* Conſul; quid Feculanum, in quo *Romanorũ ſex millia deſiderata, reliquis fuga dilapſis?* Quid *Hannibalis* victorias, quæ ferè Gallorum virtute partæ? nam cùm apud Trebiam Sempronio Cos. *pauci ex Afris Hiſpaniſq́. cecidiſſent, plurimi ex Gallis*, tanti agminis ductoribus victoria concedi debuit. & apud Cannas cùm *ex Afris Hiſpaniſq́. vix mille quingẽti, è Gallis quatuor circiter millia deſiderati.* Hi nimirum primi, hi exercitus duces, quorum ſanguine victoria parta. Spectarunt Carthaginenſes, ſpectauit Hannibal, vicit Gallus, magnumq́. nomen Hannibali dedit: apud Thraſimenum verò Conſul ipſe *Flaminius à Gallis circumuentus occiditur*. in quâ pugnâ cùm *ex vniuerſo* Hãnibalis *exercitu mille dumtaxat & quingẽti* cecidiſſent, *magnâ ex parte Galli fuerunt.* Quid magnum fuit Afro vincere alieno ſanguine? magnum tamen fuit victoriam

Polyb. lib. 2.

Polybius.

Polyb. lib. 3.

Polyb. lib. 4.

Polyb. lib. 3.

Digitized by Google

ctoriam illi dare ſuo ſanguine. Iam ille ipſe *Hannibal* cùm iter in Italiam parat, deſtinatumq́ue Romanis fulmen, Saguntino conflatum igne, ab illis fabuloſę altitudinis niuibus, tamquam de cælo rapit, ingenti mox fragore per medias Alpes exercitum in æquum ducturus, *in tantum periculi cum exercitu incidit, vt ab extremâ pernicie* nihil admodum abeſſet, ni obiectu Elephantum Gallos terruiſſet: *ingens tamen hominum & equorum numerus perijt.*

Polyb. lib. 3.

De bello Africano.

Narrat Hirtius paucorum equitum rem memoriâ digniſſimam. *Accidit res incredibilis, vt equites* XXX. *Galli Maurorum equitum* II. *millia loco pellerent, vrgerentq́ in oppidum.* audax factum. At neſcio an non à Cæſaris manu priore maius. *Quidam ante portam oppidi Gallus, qui per manus ſeui ac picis tranſditas glebas in ignem è regione turris proijciebat, ſcorpione ab latere dextro tranſiectus exanimatúſque concidit. Hunc ex proximis vnus iacentem tranſgreſſus, eodem illo munere fungebatur: eâdem ratione ictu ſcorpionis exanimato altero, ſucceſſit tertius, & tertio quartus: nec ille prius eſt à propugnatoribus vacuus relictus locus, quàm reſtincto aggere, atque omni parte ſubmotis hoſtibus, finis eſt pugnandi factus.* Facinus memorabile: & in mortis pro patriâ contemptu, *Scæuolis, Curtijs, Horatijs*, æquandum.

Cæſar de bell. Gall. lib. 7. in oppugnatione Auarici.

De bello Gallico lib. 7.

De vniuerſis verò Gallorum ingenijs quid ſenſerit Cæſar, videamus. *Singulari militum noſtrorum*

virtuti

virtuti conſilia cuiuſq; modi Gallorum occurrebant, vt eſt ſumma genus ſollertiæ, atque ad omnia imitanda, atque efficienda, quæ ab quoque traduntur, aptiſſimum. Quid Hirtius? *Gallos homines apertos, minimeq; inſidioſos, qui per virtutem, non per dolum dimicare conſueuerunt.* [*De bello Africano.*] Feſellit illos nimia non ſemel virtus: nam ſi quando bello ſuperati, dolo plurimùm aut ſtructis antè inſidijs.

Hìc ſi quis curioſior Germana robora, Gallámque componi velit virtutem, Cæſarem audiat: non potuit ab alio cenſore ſeueriùs, non potuit veriùs.

Fuit anteà tempus cùm Germanos Galli virtute ſuperarent, & vltrò bella inferrent, ac propter hominum multitudinem agriq; inopiam trans Rhenum colonias mitterent. [*Cæſar de bell. Gall. lib. 6.*] Et Tacitus: *Validiores olim Gallorum res fuiſſe ſummus auctorum diuus Iulius tradit: eoq; credibile eſt etiam Gallos in Germaniam trãſgreſſos.* [*De morib. German.*] At nunc quæ vis, quæ dextera bello potior? nihil dico. eunt in orbem non raròcommeantq́ue animi, roboraque ignauo ſæpè otio fatiſcentia; vſu & quâdam potentiorum attritione firmanda. Quidquid fiet, ſtabit illud Taciti: *Soli Galli fraternitatis nomen cum populo Romano vſurpant.* [*Tacitus lib. XI.*]

Et Gallorum quidem *fortiſſimi Belgæ.* nemo id potuit certiùs teſtari Cæſare. vt nulli notior ſilicis duritia, quàm qui affrictu didicit, qui vulnera retulit, qui cicatricem oſtentat. Eadem reperies

Digitized by Google

Lib. xv. apud Ammianum Marcellinum: Gallorum *omnium apud veteres Belgæ dicebantur eſſe fortiſſimi.* & apud Tacitum, Germanicus magnus Imperator, non obſcurus Belgicę teſtis virtutis: *Neq. enim dij ſinant, vt Belgarum, quamquam offerentium, decus iſtud & claritudo ſit, ſubueniſſe Romano nomini, compreſſiſſe Germaniæ populos.* Glorientur Belgæ ſe olim Cæſaris teſtimonio *Gallorum fortiſſimos;* Germanici deinde iudicio, idoneos & validos *ſubuenire Romano nomini, comprimere Germaniæ populos;* & ante illa tempora ſe ſolos, *qui omni Galliâ vexatâ Teutonos Cimbroſq́; intra fines ſuos ingredi prohibuerunt.*

Libro 1. Annal.

Cæſar de bell. Gall. lib. 11.

Quid egemus verbis, rebus diuites? Percurramus Prouincias. quis poſſet? paucas aliquot, è quibus reliquas metiamur. Atq. hîc ſi vetera memoriâ repetam, dubitem an vllâ vmquam pugnatum quàm apud Neruios atrociùs: veteranorum enim hîc manus, gradum retrò dedit, ac pudore magis quàm virtute reſtitit. Quare furenti quàm imperanti ſimilior Cæſar, primam in aciem procurrit, propè inermis, cùm nequidquam antè prenſaſſet fugientes, cōfirmaſſet oculis, manibus, clamore: vt non defuerint qui in illâ trepidatione eo Cæſarem vultu dicerent, quaſi occupare manu mortem vellet. Audiamus illum ipſum: *Cæſar, vbi ſuos vrgeri, ſigniſq́; in vnum locum collatis duodecimæ legionis milites confertos ſibi ipſis ad pugnam*

gnam eſſe impedimento; quartæ cohortis omnibus centurionibus occiſis, ſignifero interfecto, ſigno amiſſo, reliquarum cohortium omnibus ferè centurionibus aut vulneratis, aut occiſis, hoſtes neque à fronte ex inferiore loco ſubeuntes intermittere, & ab vtroque latere inſtare, & rem eſſe in anguſto vidit (fugato antè equitatu caſtriſque captis) *ſcuto ab nouiſſimis vni militi detracto in primam aciem proceſſit*, cuius aduentu *paullulùm hoſtium impetus tardatus*. accurſu deinde duarum legionum, quæ impedimentis præſidio fuerant, ac legione decimâ à Labieno in ſubſidium tranſmiſſi, ceſſerunt Neruij: tantam tamen, Cæſaris confeſſione, *in extremâ ſpe ſalutis virtutem præſtiterunt, vt, cùm primi eorum cecidiſſent, proximi iacentibus inſiſterent, atque ex eorũ corporibus pugnarent: his deiectis, & coaceruatis cadaueribus, qui ſupereſſent, vt ex tumulo tela in noſtros conijcerent, pilaq́ intercepta remitterent: vt non nequidquam tantæ virtutis homines iudicari deberent: auſos eſſe tranſire latiſſimum flumen, aſcendere altiſſimas ripas, ſubire iniquiſſimum locum: quæ facilia ex difficillimis animi magnitudo redegerat*. Intueamur propiùs, ac quaſi collato pede rem exploremus. *De ſuorum cadaueribus* tamquam de vallo ac æquiore loco pugnare, hoſtium telis hoſtem ferire, *latiſſimum flumen tranſgredi*, paratum ex aduerſo hoſtem adoriri; *aſcẽdere altiſſimas ripas*, ac ex ijs veteranum militem, recẽtem, benè

 habi-

habitum, acie inſtructum deturbare; *ſubire iniquiſſimum locum*, & è tantâ loci antè inſeſſi, occupati, muniti, opportunitate hoſtem pellere; validumq́ue equitatum pedeſtribus copijs in effuſam fugam vertere, ánnon ingentium animorum eſt? Victi tamen Neruij, fateor: ſed à ſolo Cæſare victi. Nam ex hac victoriâ nihil ſibi miles, nihil eques, nihil centurio, nihil decerpere legatus poteſt; ceſſerant Neruiorum robori, ceſſerant animis; vnus Cæſar vicit. veriùs: fortuna in Cæſare vicit. Hæc de *Neruijs*. De *Battauis* quid dicam? qui Taciti *Agricolam* legit, quid ambigit vltrà? in illuſtri illâ exhortatione, quâ ſuos prouocat ad imponendum quinquaginta annis magnum diem in poſtremâ ſubactæ Britanniæ pugnâ, dubio eò vſque Marte pugnatum ait, *donec Agricola tres Battauorum cohortes & Tungrorum duas cohortatus eſt, vt rem ad mucrones & manus adducerent.* qui vt *miſcere ictus, ferire vmbonibus, ora fœdare, & tractis qui in æquo obſtiterant, erigere in colles aciem cœpere; ceteræ cohortes æmulatione ac impetu commiſtæ, proximos quoſque cadere* cœperunt: inde ingens victoria, in quâ *finis ſequendi nox & ſatietas fuit*. Iam cui ignota *Ciuili Duce expugnata caſtra, deletæ cohortes, pulſum Battauorum inſulâ Romanorum nomen?* cui *Aquilius* terrâ mariq́ue ſuperatus? cui *Lupercus*? cui exercitus apud *Vetera* cæſus, & in conſpectu *Noueſij* equeſtri prœlio victus?

Tacit. in Agricolâ.

Digitized by Google

ctus?cui *Labeo* terga vertens?cui deditæ *legiones*?& ni vincentes ſpolia tardaſſent, vinci *Cerialis* poterat. Neque hoc mirum videri cuiquam debet,qui Battauos cogitauerit *diu Germanicis bellis exercitos; mox auctâ per Britanniam gloriâ, tranſmiſſis illuc cohortibus, quas veteri inſtituto nobiliſſimi popularium regebant*.cùm & *eſſet domi delectus eques,præcipuo nandi ſtudio, arma equoſq; retinens, integriſq; turmis Rhenum perrumpere ſolitus*. Quis alius eques ſequatur præeuntes? rapidiſſimum flumen, latiſſimum, altiſſimum, integris equitum armatis turmis tranſnatare,an non miraculo proximum? *Tacit. hiſt. lib. iv*

Hæc veteres *Battaui Belgæq;* veteres. Nam de recentioribus,quamquam anguſtis iam limitibus arctatis, quid dicam? Quattuor & quadraginta annorum ciuilia bella nimis, ah nimiùm docent. ô quando finis? Non tandem aliquando poſito mari ſecutura malacia decumanos ſerenabit fluctus?

Non ira quæ procudit enſeis,
Et miſeras inimicat vrbes

deſæuiet mitiore vultu, blandiore ferro & fronte?ô tandem! Iam tot exercitus terrâ marique deleti,tot acies fuſæ, tot oppida vi capta, tot Regum ac propè Europæ totius opes exhauſtæ, quid loquuntur?quid miles è validiſſimis populis in hanc prouinciam immiſſus,inſtructæque fremente ge-

Digitized by Google

menteque Oceano claſſes, vt integi integra potuerint maria, Belgicumque quà equite quà pedite ſolum tegi, quid teſtantur? Nolo veterem hanc ſcabiem nouo vngue, nolo has cicatrices duriore pertentare pollice. nouacula hìc omnis manus eſt. Cum Regum quos vlla retrò tulit ætas maximo, cuiuſque iam olim fortunatiſſimis maiorum ſucceſſibus

Creuere vires, famáque & imperI
Porrecta maieſtas, ad ortum
Solis, ab Heſperio cubili,

tot iam annis de imperio, ingentibus datis acceptiſque cladibus, certaſſe, quis non miretur? Felicia bella, ſi verſa à conſanguineo in Turcico ferociſſent iugulo. nunc quæ gloria, cùm omne propè hoc robur à Belgicâ manu in Belgico natauit ſanguine, vt non ſemel vetus illud ingeminare licuerit, Ha tempora!

Stat conſanguineum campo ſcelus; vnius ingens
Bellum vteri:

prouinciæ vnius, tamquam fecundæ (non & miſeræ?) matris, fecundæ (non & infelicis?) ſobolis, acies hoſtilis, inimica agmina. Audi Deus, & incude diffinge nouâ in

Maſſagetas Arabaſque ferrum,

tot iam annis in Belgico retuſum ſanguine.

Eheu! cicatricum, & ſceleris pudet
Fratrumque.

ergo

ergo diſſociatas ſociemus dexteras. Tu poſt illum hoc potes,

O Diua gratum quæ regis Belgium,
Præſens vel imo tollere de gradu
Mortale corpus, vel ſuperbos
Vertere funeribus triumphos.

auerte hanc peſtem à plebe populoque tuo; & in Parthum aut Scythas conuerte has ſicas, nullo ſatiandas, nullo pacandas ſanguine.

CAPVT SECVNDVM.

BRABANTIA.

Fortia prouincialium facta, victoria parta, acti triumphi.

BRABANTIA aliquando è variis populis, in hũc, quem videmus, coaluit. & patuit aliquanto latiùs. nam à S. Bauone in Brachbantenſi agro ædificatum ſunt qui prodiderunt ſacellum, quod in ipsâ Gandenſi vrbe cis Scaldam conditum. & *Diuum Lauinum ad Eſcam; in pago Brachbantenſi, martyrio coronatum accepimus*. Annales ſanè noſtri habent, *Teneramundam cum agris, in pretium fidæ operæ atque opis contra Grimbergios, Theodorico tunc Comiti Flandriæ acceſſiſſe, atque abiunctam deinceps à nobis eſſe*. Ottonis verò Secundi diploma commemorat, *confirmaſſe eum poſſeſ-*

Digitized by Google

poſſeſſiones Gandenſis cœnobij, in pago Brachbantenſi, villam Veruiniam & Fleterſele, & Papingham, Bauingham, Giſenſele & Holtzem. quæ pleraque in hodiernæ Flandriæ finibus reperias, vt bonam huius partem Brabantia occupauerit: nec Hanno-niæ minorem, ſi non omnem. nam in veteri diui-ſione Caroli & Ludouici Regũ anno DCCC. LXX. hæc habes: *In Brachbanto Comitatus* III. *Camera-ceſium, Hannoum, Louienſem.* Sanè Sigibertus il-

Anno 1059. lam ad Tornacenſium mœnia extendit: *In pago Brachbantenſi iuxta Tornacum.* Nunc minoribus arctatam terminis è vicinorum veterum popu-lorum coaceruatione prouinciam vnam videas. è *Neruijs* enim, *Aduaticis, Ambiuaritis, Pamannis, Tungris, Eburonibus, Taxandris, Menapiis, Mo-rinis,* non poſtremis partibus defruſtatis, vnum agrum, tamquam vnum corpus ſtatuit. Ambitur nunc ab Oriente *Leodienſibus, Namurcenſibus* à Meridie, Occidentem *Flandri* claudunt, Septem-trionem *Battaui ac Zelandi* Scaldæ æſtuariis diſ-creti. Circumſcribitur Moſâ, Scaldâ, Sabi, Tene-râ, fluminibus, quæ nuſquam tranſilit. ciuitates numerat, magnitudine, variiſque ab ingenio & arte propugnaculis validas ſex & viginti: ac ſuper has ſeptemdecim ſolo robore ſuo, nullâ ductili foſſâ aut muro cinctas, vrbicis prærogatiuis do-tatas. ſortiunturque iura ſua ſub *Brabantia* Duca-tu, tamquam ſpecioſi corporis non vltima mem-

bra,

bra, *Limburgicus* Ducatus, *Dalemij* Comitatus, *Valkenburgicus* ager. Ingens populus, valida vbiq. & lecta iuuentus, ad libertatem aut mortem animus promptus, clarumque bello nomen. Iacuit tamen aliquot ſæculis multis modis fracta veritas, inſcitiâ prouinciæ noſtræ, mox aſſentandi licentiâ, inde inuidentiâ aduerſus proſpera. Inſcitiæ ſi audaciam iungas, ingens malum. Aſſentationem quis non pronis auribus hauriat, imperiorum virus? quod enim non latet venenum ſub hoc fauo? quod quò quis haurit auidiùs, eo infeſtiorem hoſtem accipit, ruinâ beneuolentiam remuneraturum. vt meritò beatam hanc dixero prouinciam; in quâ plurimi quod debent, quod Deus, quod ſuadet ratio, quod publicè bonum, ſentiunt: beatiorem, in quâ dicere liceat quod benè ſenſeris. hanc videor mihi nactus, nec fœdo in adulatione ſeruitutis crimine maculatam, vt quæ illi obduxerit peſſulum; nec inuidentiæ fuligine dedecoratam, vt à quâ liuor exulet. Dicam ergo quod de Brabantis meis ſentio, ſemotis prioribus rerum publicarum peſtibus: dicam quod in tantâ hiſtoriarum tenuitate, ac quaſi macie, reperio. Quod dum facio, non diffitebor aggredi me plenum variis opus caſibus, atrox prœliis, diſcors ſeditionibus; ipſaque adeò cum externis pace, in ſe ſæuum. Magna enim paſſim nobilitas ferro extincta: domeſtica an externa bella plura, du-

biũ; & permiſta hęc non ſemel felici infeliciq́ue euentu. Proſperæ res in Galliâ, Germaniâ, Angliâ, Italiâ, Aſiâ, aduerſæ non ſemel. Ieroſolyma capta, Syria domita, Prouinciæ huic triumphos debet. Mutuis deinde cladibus, Geldricis, Eburonicis, Battauicis, Flandricis, Limburgicis, Luxemburgicis, nobilitata. Mota reperio in Britannos arma, perdomitos Stadienſes hæreticos, patriæ & diademati reſtitutos Reges: neque annum propè vacuum à prœliis, liberum à ferro. Ceterùm antequam propiùs hæc attingam, fateor, multa (vt antè dixi) iacêre ac quaſi dormire apud nos ſæcula, ſcriptorum incuriâ, gloriæ neglectu, veri metu, obſequendi aliis ſtudio; dum noſtra negligimus, aliena admiramur: illa deprimimus, aut intacta tamquam ingloria tranſimus, hæc extollimus. Quare profiteor non habere me multis ætatibus quod pro comperto dicam. Fabulas aut his propinqua, quis niſi plebeiâ linguâ narrauerit? non merentur hæc nomen calami; ſed neque inſtituti eſt mei hiſtoriam texere. ſeponam hanc materiam alteri ætati. Capita nunc deligam ex plurimis pauca, & ea ferè quæ militiæ robur decuſq́ue tangunt.

Brabanti, Gallicum ac Germanicum genus; olim in maioribus, mox propriorum factorum memoriâ clari. & meminit, vt vetera taceam, in Saxoniâ ſuâ *Crantzius*, æquatq́ue per ea tempora

Hel-

Google

Heluetijs: ante diſcrimina cunctabundos, in ipſis feroces, in periculis impauidos, turbidis rebus intrepidos, in audaciâ fortunatos, pro libertate próque gloriâ pleraque auſos, conſiliis dandis promptos; nec tam linguâ, quàm factis feliciores; manu promptos; & ad quaſcumque ſcientias ac artes natos: ſuper hæc tamen omnia bellicâ laude magnos. Feliciter horum operâ, Anglorum *Henricus*, ciuitates recepit, nutantes firmauit, proceres obedientiam edocuit. Nec in longum quies data. traductos enim lego in Aquitaniam ſucceſſu pari. Inde etiam ſub *Iacobo Auinienſi* equitum magiſtro lectiſſima iuuentus in *Saladinum* ducta. ſtetit hîc anceps prœlium, donec *Auinienſis* inuectus in confertos hoſtes, & quâ parte acrior vis fiebat, dubitantibus ſubuenit, confirmat clamore, telis, manu; ſuo denique ſuorumque ſanguine hoſtem loco pellit: cædes deinde, non prœlium. Læta ea victoria Chriſtianis: cunctiſque ſuper vota fluentibus mœrorem attulit, ſanguine tantorum emptam: ita nulla felicitas in purum perpetuat. Quies deinde ab externo hoſte, turbata domi; ſignaque in *Theodorum* Hollandiæ Comitem illata *Henrico* Duce: & Comes caſtris exutus, amiſſis ſignis, viuus in poteſtatem venit. nec multò pòſt *Henrici* ductu *Philippus* Imperator *Ottonem* ſuperat; creuit tamen mortuo *Philippo*, *Henrico* pro *Ottone* fides integra & ſecunda, quâ Leo-

Anno 1175.

Anno 1176.

Paullus Æmilius

Anno 1192.

Anno 1202.

Anno 1206.

dienſes in *Ottonis* verba cogit. Multa hîc prœlia, ſed *Henrico* proſpera, pro quo fortuna & parta toties victoria: hinc ſæua ac deformis vrbe totâ facies ſecuta; nec tam prœlia quàm vulnera,
Anno cruor, & corporum ſtrages. Succeſſit *Stadingo-*
1212. *rum* veſania, Brabantico compreſſa & extincta ferro. Profecta ad hoc bellum è *Brabantiâ, Gerardi à Lippâ* Bremenſis Archiepiſcopi rogatu, ingens nobilitas: & vt quiſque corpore, viribus, opibus, ingenio maximè valebat, ita maiore animo, pro maiorum intemeratâ fide, contra hæreticos ſtetit. Hoc magnum, paucis noſtrorum deſideratis, *Stadinganos* ad internecionem deletos
Anno ferro ac flumine. Grauis exinde pugna in *Siphri-*
1234. *dum* Colonienſem, *Reginaldum* Geldrum, *Adolphum* Naſſouium, *Henricum* Luxemburgenſem, *Valeranum* Falcoburgenſem, & duos huius fratres, directa acies: diemque ſolidum ambigua victoria ſtetit. Vicit tandem *Joannes* Brabãtiæ Dux, cùm mutuò ſe hortati *Brabanti* acri impreſſione hoſtem auertiſſent. capti Colonienſis, Geldrus, Naſſouius, & Falcoburgius, partium duces; deſideratique prȩter promiſcuam plebem, equeſtris ordinis quadringenti, vt facilè videas quantum
Anno ſanguinis fuſum. Nec fuit incruenta *Brabantis* vi-
1288. ctoria, cùm non tantùm imbellior quiſque, ſed è primis ductoribus non pauci ceciderint: è Colonienſibus & Geldris, omnia robora vtriuſque

gentis,

Digitized by Google

gentis, cum Luxemburgenſi & Falcoburgij fratribus. Reſtitutus poſt hæc regno & ſuis, *Eduardus* tertius Angliæ Rex Brabantinâ manu; quam & in Aquitanos, Britannos, Normannos, Iberos duxit, fortunatiſſimo vbique euentu. Pari eam aliquando ſucceſſu *Richardus* Anglus in Aquitaniam, *Philippus* Gallus in Aragoniam & Flandriam, *Ioannes* in ſuam Angliam, *Eduardus* in Scotos duxerat. Iam *Conrado* Imperatore *Vliſſibona* Saracenis erepta, ducentis hoſtium millibus cæſis aut in fugam verſis. neque alia cla ior eo ſeculo victoria, Belgarum ac Brabantorum cumprimis virtute parta. *Anno 1327.*

Vacui exinde externo metu, domeſticis arſere malis. veterem enim inter *Brabantos* & *Grimbergenſes* diſcordiam, priuatorum æmulationes accenderant. multæ ante hos annos inuicem clades; crebriuſq́. infeſtiuſque, quàm in cognato fas populo, decurrerant. hinc æmulationes & inuidia, & vix agro diſcretis connexum odium: ergo arma in ſe vertunt, diriguntq́ue acies pari vtrimque ſpe libertatis ac dominationis. Nec aliàs concurſum mole maiore, neque ambiguo magis euentu: Brabantica vtrimque robora: & omiſſo pilorum iactu, gladiis haſtiſq́ue res agebatur; collatoq́ue gradu, corporibus & vmbonibus nixi. noſcentes inter ſe, in euentu totius belli certabãt pro gloriâ, pro principatu. Inchoata pugna ante ſolis exor-

Digitized by Google

tum: nec deſtitum ante noctem; quin & in ipſis tenebris pugnatum: incerti hîc ictus, vulnera improuiſa, ſuorum atque hoſtium ignoratio. deleto tandem promptiſſimo quoque aut ſaucio, vtraque acies ad ſua ſe recepit. exigua quies; adpetente luce rurſum pugna, & abſumptus alter dies vulneribus, cædibus: neque nox finem fecit. tum verò ſtrepitus diſſoni, caſus incerti; cùm neque feriendi neque declinandi prouidentia, non virtus: adeoque ignauiſſimi cuiuſque telis fortiſſimus cadit. varium prœlium, his, rurſus illis exitiabile; cùm nihil animus aut manus, ac ne oculi quidem prouiſu iuuarent, donec ſatietas, & laſſæ tandem manus & ferrum, acies dirimerent. paucę horæ ſine ſanguine, ac ne curandis aut obligandis vulneribus tempus datum: vix namque exhauſtâ nocte, paratos exercitus dies aperuit, & *Anno 1144.* pugnatum in meridiem. ceſſit demum *Grimbergenſis*: victor *Brabantus*. E quâ aliâ gente triduana pugna? aut niſi *Brabantus Brabanto* contrà ſtaret, eademque vtrâque acie arma & artes, triduum pugnari potuit? Illuſtrem hanc pugnam reddidit *Brabantiæ Dux* infans, & inter cunas vagiens, ex editiore arbore media inter agmina depenſus; vt vagitu & tenellæ commiſeratione ætatis, animos ſuis adderet, terrorem hoſtibus immitteret, cùm perfacilè viderent deſtinatũ *Brabantis* cum Duce ſuo vincere aut mori. Fuit & illud militare,

quot-

quotquot ceciderunt, contrariis cecidiſſe vulneribus, verſoſque in hoſtem: ea cura morientibus, vt decori etiam exitus foret.

Hactenus *Europaa.* *Aſiatica* à cælo prodigia ſunt: & *Gedeoneis Machabaiſq.* non inferiora; cùm *Godefridus Bullonius*, alterum naturæ miraculum, *Brabantiæ Dux, Græcia, Aegypto, Palæſtina* victricia infert ſacrata Deo ſigna. Nullum hîc mendacio pretium eſt. rem narro: nec tam humanę dexteræ, quàm præpotentis Dei. quæ vt aliàs ſæpè, adfuit Duci noſtro. *Nicaa* expugnata, primum laboris & tanti itineris prœmium. fuſi hîc ſubſidiarij *Turca.* pauciores tamen cecidere ob propinqua ſuffugia. Rurſus prœlium. ingens numerus; ducenta millia numerat *Tyrius*, trecenta ſupra ſexaginta millia *VVilhelmus Malmesburienſis.* æquata pugna, dum miſſilia mittuntur; vt ventum ad ferrum, deturbati hoſtes, ruinæ modo præcipitati. Quæſitum deinde quam vrbem aggrederentur. *Antiochia* potior viſa. hanc auferre *Turca*, in rem famamque videbatur. ardua res, imminentia in orbem turrium iuga, ferrati portarum obices, ac tantumnon iuſtus in vrbe exercitus. Aduerſus quæ omnia fortior animus: tantúſque ad *Bullonij* verba, crucem nec aliud oſtentantis, certantis exercitus ardor, vt leui momento nudata propugnatoribus mœnia, portarum obices ſubuerſi, capta aſcenſu munimenta fuerint. ceſſit

Anno 1096.

lib. 3. c. 12.

dehinc

Digitized by Google

Anno 1098. dehinc ciuitas victori. At in illâ victrice ſede ſuâ à trecentis Turcarum millibus obſeſſum victorem reperio. ingens planè multitudo. *Bullonius* *Malmeſb. lib. 6. c. 11.* quamquam confideret virtuti, ac ſuper omnia Deo, tamen exhortationes precibus miſcet; *ſpernerent numerum, & inanes barbarorum minas: ceſſuros vbi crucem ferrúmque toties fuſi agnouiſſent; ac in multis paucos eſſe qui prœlia profligarent, ipſámque adeò multitudinem non ſemel exitio ſibi fuiſſe: gloriaq; ipſorum ac in primis cruci acceſſurum, quod modicâ manu omnem hanc turbam deieciſſent.* Dixerat, cùm excepit miles gladio & haſtâ; fuſúſque hoſtis, tamquam à vento palea. Signa deinde *Ieroſolyma* illata, copiâ defenſorum, propugnaculis ac magnitudine validæ. ineratque miles, & prouiſi *Tyr. lib. 9. c. 9.* antè commeatus. Omnia ceſſerunt virtuti; capta *Anno 1099.* *Ieroſolyma*, tantorum merces bellorum. ſequitur pugna. erant equitum in exercitu noſtro millia *Tyr. lib. 9. c. 12.* quinque, peditum quindecim: hoſtium equitum millia centum, peditum quadringenta. ferox hoſtilis acies, & noui decoris auida, poſt tot ſuorum cædes, tot ſecunda noſtrorum prœlia, inſultare, prouocare, iactare minas. & trepidabant noſtri, nec ſatis conſilia expediebant, obſidionem tolerarent an in hoſtem irent. placuit tandem ire. inſtructa acies educta mœnibus, neque deerat hoſtis toties impatiens vinci. & *Bullonius* fortiſſimi nuſquam militis, nuſquam conſtantiſſimi ducis offi-

officium omiſerat: occurſabat pauentibus, retinebat cedentes: & vbi plurimus labor, ſpesque aliqua, conſilio, manu, voce, crucisque memoriâ ſuos animabat, terrebat hoſtes. Atrox hinc cædes, donec Turcarum cohortium præfecti, ſuſtentatâ nonnihil acie, telis obruuntur, inde effuſa fuga. Supra centum millia cæſa tradidit *Vrſpergenſis*. Maior ſecuta clades, cùm mare fugam inhiberet; integri hîc cum ſauciis, femineces cum valentibus voluuntur fluctibus, variâ pereuntium formâ, & omni imagine mortuorum; ac plures longè mare quàm ferrum hauſit. clara, & antiquis quorumcumque Imperatorum victoriis par eâ die laus parta: Deo in primis, pòſt Duci. quippe ſunt qui paullo minùs quàm quadringenta Turcarum millia cecidiſſe narrent; vt non immeritò *Malmesburienſis* inclamet: *Cedant poëtarum præconia, nec priſcos Heroas vetus attollat fabula; nihil vmquam horum laudi comparabile vlla genuere ſæcula*. Moritur poſt hæc *Godefridus*, nulli veterum pietate, animis, victoriis inferior: ſuccedit *Balduinus*, alter Ieroſolymorum Rex. & ſecuta bella. ita nulla ab hoſte quies. Quadraginta fuiſſe millia refert *Vrſpergenſis*, cùm apud noſtros non niſi millia octo. At *Balduinus* crebris proſperisque ſucceſſibus exercitatum eduxerat militem: hoſtis per cateruas & turbas ſuos diſpertiens, agmina noſtrorum circumfuderat, non ignaro Duce no-

 ſtro,

ſtro, qui huic pugnæ compoſuerat aciem. vt ventum ad manum, hortatur *Balduinus* ſuos, *ferro rem agerent, prada immemores, partâ victoriâ cuncta ipſis ceſſura*. Inde crucem vertit in hoſtem; quâ ductrice latè barbaris terror immiſſus, noſtris additus animus; ac primò equitatus perfundit quod obuium & validum in hoſte erat, ceteri terga prębuere. vertit poſt hęc ſuos ad hoſtilia paſſim propugnacula, exſcindit pleraque, plana ac edita; validos inualidosque, pari omnes metu complet; cetera terrore incolarum in deditionem veniunt: paruaque manu, & vix fidem reperturâ, quadraginta equitibus, peditibus ducentis, viginti *Saracenorũ* millia fundit. Steterant attoniti noſtri: ſenſerat *Balduinus*; ergo hæc ad ſuos, vt exaudiri ab omnibus poſſet: *Ne dubitarent, ſtare eos ſuper veſtigia gloria, cineres oſſáque Saracena calcantes. quocumque hoſtes intenderent, clades priores & dira omnia obuerſari. ne terrerentur nudo apparatu; veteranis caſis, facilem tironi fugam fore. Quod roboris fuerat, tot antè proſperis ſuorum prœlijs periiſſe; ſupereſſe qui fugam animis, qui vulnera tergo ferant: ſed & Deum ipſum in aſpectu eſſe, cuius nutu capeſſerent pugnam Belgica virtutis memores. illum diem glorioſiſſimum fore, quo paruâ manu, & qualis lecticam oblectantium ſe Principum, non armatos circumſtare ſoleat, magnam hoſtium manum fudiſſent.* Valuit oratio. & deleri omnes poterant, niſi victorem

ctorem militem ſanguis laſſaſſet, & hebetatum vulneribus mortibuſque ferrum. Equitibus dein quingentis, ac duobus peditum millibus, cum Saracenorum quindecim millibus certatum. proſperum id *Balduino*, *Saracenis* exitio fuit. Magna hæc. & potuiſſet *Saracenorum* nomen occidione occumbere, ſi *Godefrido* & *Balduino* fratribus reliqui Chriſtiani Principes acceſſiſſent, pareſque *Belgis* animos attuliſſent: qui ferè è primâ nobilitate & lectiſſimâ iuuentute primi ad pugnam, poſtremi in receptu. Nec vltima hîc laus *Antuerpienſium*; rara ſuper alia prærogatiua, vt primi in *Bullonij* ſacræque expeditionis verba iurarent, nouo inter ſe fœdere obſtricti, non redituros niſi victores. Grande exemplum reliquæ nobilitati *Belgicæ*: quæ ſolemni ſacramento, Ordinum plauſu, ſimili ſe obſtrictione deuouit. Omnium hîc laus, ſed ferè primorum maxima: inſita namque hæc mortalibus natura, circumſpectare initium, ſequi audentes.

Delectum militum Antuerpia habet Bullonius.

Poſſem hîc fortia *Brabantorum* facta numero & robore plurima, poſſem Duces enumerare, belli paciſque gloriâ magnos, *Pipinos*, *Martellos*, *Godefridos*, *Henricos*, *Ioannes*, *Philippos*, *Maximilianos*, *Carolos*: quorum vario ductu ingentia pugnata bella, clariſſimis relatis triumphis, *Sueui*, *Saxones*, *Bauari*, *Dalmatæ*, *Longobardi*, *Sclaui*, *Hunni*, *Angli*, *Luſitani* loquuntur; & in ipsâ *Galliâ* *Martelli*

Ff 2 manu,

manu, *Saracenorum* ſeptuaginta millia cæſa. cúmque reparato poſteà exercitu alteram formidinem intuliſſent *Galliæ*, cunctaque pauore compleuiſſent, dum quæ metuunt ſinguli extollunt, facili credulitate eorum qui eadem pauent, tantúmque non ſubacta *Gallia* mœſta iaceret; *Martelli* dexterâ reddita ſalus eſt, & *Saraceni* graui prœlio attriti, omni in poſterum redeundi ſpe reciſâ.

Quantos hac ætate *Martellos* daret, non *Brabantia*, aut *Belgium* tantùm, ſed *Europa* tota, qui non *Galliam*, ſed *Aſiam*, *Africámque* & Europæ reliquum, barbaro depulſo iugo, vendicarent, ſi tam concordibus armis animiſque hoſtem impeterent, quàm æmula circumſpectant regna? Ceterùm vicinus metus, & maior à propinquo terror, prætexuntur: ſpecioſa nomina. *Ottomannicus* pauor obſedit animum, & metum è vicino obiicimus: quemcumque timor occupauit, vſurpauit eadem. Quid ergo exſpectamus, vt mutuo laſſati ferro, in ius ditionemque barbari concedamus? Toties laceſſiti, Prouinciis regniſque exuti, torpemus otio; nec quiſquam præter frigidam bello dexteram oſtentat: quid niſi paullò pòſt ſupplices protenſuri? Sed æmulatio quouſque hæc? *& dominandi ſpes, ac in agro connexo vberior ſeges?* ô voces! Hæc talia erunt, donec homines, & regna: & fuerunt *Godefrido* & *Balduino* pugnantibus.

Publica

Publica moueant, quorũ interuentu priuata penſentur. Periit *Aſia* & *Africa*, & *Europa* pars maior erepta Fidei eſt & nos de ęmulâ vicinitate gladiamur. Formidamus connexa imperia: moderatius ab *Ottomanno* ſperamus? aut mitioribus in illo malis prememur? quoties edocti poſt datas dexteras, poſt iuſiurandum interpoſitum, & ſtamus in noxiâ fiduciâ, ac inter barbaras manus toties periurio lotas mitiora cogitamus? Exſurgite. *Godefridum* & *Balduinum* duces habemus: nihil hîc nouum, aut ignoratione ſui formidandum; calcata via eſt. Potuit hanc primus. Prouinciæ dux vnius, tot ſucceſſibus lætus, tot cælo ituris triumphis fatigatus; tot regna, & ſociata imperia pudebit ſequi? ô ſemper inimica magnis trepidatio euentibus! ô quos triumphos vertis in iugum improba æmulatio! Exſurgite: par cauſſa eſt, idem *Deus*, *Crux* eadem, eademque maiorum *Fides*: tantùm animis opus, ſequentur reliqua. Nam ſi regnorum tanta de vicino libido trahit, ſatis ſub *Ottomannis* imperiorum eſt, quod omnium reſtinguat ſitim, expleat famem. veſtra tantùm *Reges Principeſq́;* virtus exſpectatur, conſenſus animorum veſter, in quo omne robur; & ſine quo, quamuis fortia, inualida ſunt. Neque ego nunc vos ad bella aut pericula voco. omne robur vobiſcum eſt; omnis victoria in manu eſt. Nam qui *Ottomannum* tutatur miles, veſtrâ diſſenſione

tutatur: iungite hæc diuiſa, nuſquam vos aſpicient, quin eodem momento effugia circumſpectent. Quid ſtatis dubij? aut quouſque diſſociant diffidentia & æmulatio, imperiorum peſtes, adulatio & detractio, regnorum toxica? Exſurgite Principes. mille & quadringentis ampliùs annis *Aſiaticas* & *Africanas* tutabatur aquilas *Romana Fides*, paribus coaluerat *Græcia* tota. quis ſecuit? inimica Regnis æmulatio. *Alexius* mihi vobiſque teſtis, faſtus, libido, diuinorum contemptus, numquam ſaturandæ æmulationis ſocij. Videte ne apud vos eadem. Necdum ſat illinc magna mutuæ diffidentiæ ſpretique documenta numinis? Vbi eadem cauſſa, metus idem. Quid ſi ab eodem hoſte? an expectandum, donec Hungarico ſubmittamur iugo? Nihil facilius quàm diſperſos vinci; nihil facilius quàm coniunctos vincere, & frangere barbaras illius minas, ac ad Mahumetanum veterem puluerem deducere hos montes. Quid exempla poſcimus, domeſticis diuites? Sentiant vos *Godefridos*, *Balduinos*. putatis auſuros bella? veterem formidinem, fugam, cædes ſperate. Toties paruâ manu ſuperati, quid niſi precariam vitam Regnumque tenuerunt? exinde priuatis noſtrorum diſſenſionibus creuêre, ſubactæ Prouinciæ, Regnaque, & Orientis imperium impuro calcatum pede, inſeſſum *Mahumetanâ* rabie. Quouſque ſtamus, & in Chriſtiana pe-
ctora

ctora ferrum vertimus? Hîc illud tempus oblitterandæ culpæ; properate crimen in decus vertere. aderit qui *Godefrido Deus.* Audete, quicumque in vetere maiorum *Romanâque Fide* ſtatis. veſtrâ enim dexterâ cadet hic *Nicanor*. Non euoco degeneres veritatis grano; non nouitiis ſaturos commentis, qui à *Lutheri*, *Caluini* aut *Mennonis* torculari madidi, eructant non vuas ſed labruſcas. Vos volo intemeratæ maiorum *Fidei* propugnatores: vos mihi reduces *Machabai*, vos *Godefridi, Balduini*. vos enim eſtis *de ſemine viro-* 1. Mach. *rum illorum, per quos ſalus facta eſt.* Nam iſtos 5. *Ioſephos* & *Azarias* non moror, cadent *Gorgiæ* manu. vos volo *Godefridi* & *Balduini* germen: vos mihi non *Machabai* tantùm, ſed *Iſai Bethlemici* decus. quorum fundâ, & limpidiſſimis de torrente lapidibus, è paſtorali perâ eductis, cadat ſpurius *Philiſthaus*. Nam quid aliud limpidiſſimi lapides, quàm vera limpidaque *Fides*, nullis dedecorata maculis? quid torrens, quàm *Scriptura ſacra*, vnanimi *Patrum* maiorumque ſenſu tradita? quid paſtoralis pera, ſi non *ſupremi paſtoris vicarij Chriſti, ſucceſſoris Petri*, cui commiſſæ oues, ſpiritale armamentarium? ex hac perâ, ex illo torrente, *Scripturæ ſacræ* ſenſus purus, mens vera. Vos ergo dilecta Deo germina, *Samuelis* cornu inuncta, erigite mentes, ſacrata ſancite fœdera. nihil incertius morâ. inualeſcit malum. feſtinatione opus;

Digitized by Google

opus;nec conſiliis nunc,tot ſęcula retrò abierunt, ſed facto opus. abolete tot ætatum ignominiam. Quid expectatis reliquos Principes,ſegreges iam, & ab illâ paſtorali perâ, voluntario exilio damnatos? odi moras. ſat virium in vobis,ſi animorum, ſi coniunctionum ſatis eſt. Quid numerum circumſpicitis?audite Sapientem: *Multigena autem impiorum multitudo non erit vtilis, & ſpuria vitulamina non dabunt radices altas, nec ſtabile firmamentum collocabunt. Et ſi in ramis in tempore germinauerint, infirmiter poſita, à vento commouebuntur, & à nimietate ventorum eradicabuntur. Confringentur enim rami inconſummati, & fructus illorum inutiles, & acerbi ad manducandum, & ad nihilum apti: ex iniquis enim ſomniis filij qui naſcuntur, teſtes ſunt nequitiæ aduerſus parentes in interrogatione ſuâ.* Quam vitam promittant rami arido inſerti trunco? quas radices agent ſpuria & à maioribus degenerãtia vitulamina? quod firmamentum collocabunt, inconcuſſâ maiorum areâ deſtituti? quæ germina ſperes ab emortuis ramis, omniqúe vitali ſucco ſpoliatis? inconſummati frutices quos fructus dabunt? ſomniorum filij, è Lutheri, Caluini, Mennonis puluinari, à parentum thoro profugi, ab vberibus matris aberrantes, quid niſi nouitiis interrogationibus aduerſus parentes, longamqúe retrò maiorum ſeriem, ſibi variiſqúe perniciem creant? Quare de his nulla mihi verba.

Sapientiæ 4.

nec

nec ſi arma, ſi ſigna poſcant, velim ſocios. certiùs ſine his vincetis. nam quæ pars inimicis *Crucis* cum *Cruce*? & *Cruce* tamen vnâ *Palæſtina* domita. quam qui tollit, quidquid validum ſuſtulit.

CAPVT TERTIVM.

Aduatici, Ambiuariti: & cuius Prouincia pars aliquando Antuerpia.

BRABANTIAM dedi, cuius nobiliſſima pars *Antuerpienſis* ager. Tranſeo nūc ad *Aduaticos*, & *Ambiuaritos*, qui in *Brabantiæ* ius ditionemque conceſſere. Pars ergo nunc ſunt *Brabantiæ*, & *Aduaticos* quidem ex *Cimbris* & *Teutonis Cæſar* duxit. *Ipſi erant ex Cimbris Teutoniſque prognati;* *De bello Gall. lib. II.* *qui cùm iter in Prouinciam noſtram, atque Italiam facerent, his impedimentis, quæ ſecum agere ac portare non poterant, citra flumen Rhenum diſpoſitis, cuſtodiæ ex ſuis ac præſidio ſex millia hominum vnà reliquerant. Hi poſt eorum obitum multos annos à finitimis exagitati, cùm aliàs bellum inferrent, aliàs illatum defenderent; conſenſu eorum omnium pace factâ, hunc ſibi domicilio locum delegerunt*. E *Cimbrorum* ergo & *Teutonum* reliquiis *Aduatici*; quos, inter *Ambiuaritos*, *Neruios* & *Eburones*, ad Scaldam vbi nunc *Antuerpia* eſt, ſunt qui conſediſſe velint. At mihi veriſimilius eſt *Aduaticos* iam olim agrum occupaſſe, vbi nunc *Gallo-brabantia* eſt, inter *Ner-*

Digitized by Google

nios, *Eburones*, ac *Menapios*, tenuiſſeque *Hannoniæ*, *Hasbaniæ*, *Namurcẽſis* Comitatus, ac *Leodienſis* ſoli non minimam partem, *Condruſijs* conterminos. Minùs etiam adducor vt credam fuiſſe *Antuerpiam* eam vrbem in quam *Aduatici* ſuperatis à *Cæſare Neruijs* exercitus ſui robur contulerint, apertè enim refragatur *Cæſaris* locus. apud
De bello Gall. 2. quẽ *Aduatici: ſua omnia in vnum oppidum egregiè naturâ munitũ contulerunt, quod cùm ex omnibus in circuitu partibus altiſsimas rupes deſpectuſq; haberet, vnâ ex parte leuiter accliuis aditus, in latitudinem non ampliùs* CC. *pedum relinquebatur. quem locum duplici altiſsimo muro munierant*. *Antuerpiæ* verò quæ rupes, qui deſpectus ex alto? ingens planities eſt: niſi quis dicat ingentes rupes, in humillimas deſediſſe arenas; aut Oceano abſterſas, tamquam leues humani corporis verrucas. Minùs fors aberrauerit, qui *Aduaticum* ſtatuat in montibus, qui *Namurcenſibus* aut *Huenſibus* imminent; aut in quocumque potiùs quàm in *Antuerpienſi* agro; in quo perpetua planities, & tamquam continuum placidumque æquor, omnem *Aduatici* coniecturam excludit. Sed neque, vt quidam arbitrati, ſuprema in eo oppido fuit cum *Cæſare Aduaticorum* pugna: cùm non multò pòſt *Cottâ* & *Sabino* Cæſarianis legatis deletis, *Ciceronis* caſtra, *magnâ manu Aduatici, Eburones, Neruij, atque horum om-*
De bello Gall. li. 5. *nium ſocij ac clientes oppugnarint*. Sed & iuſtis exin-
de

de exercitibus *Neruij* & *Aduatici bellum Romanis pararunt*: adeoque vt *Induciamaro* à *Labieno* occiſo, perſtiterint tamen in armis cum *Neruijs* & *Menapijs* & *Ciſrhenanis* Germanis; vt facilè videas *Aduaticos* etiam tum gentem fuiſſe non contemnendam, ad arma promptã; & aduerſâ vnius oppidi clade, non tam fractos, quàm ad audenda maiora prouocatos. Sed neque in vno oppido vniuerſa deleri gens potuit, quæ longè lateque dominaretur, ipſiſque illâ ætate *Eburonibus* imperaret. *Ambiorigis* Eburonum reguli verba ſunt; *Se pro Cæſaris in ſe beneficijs plurimũ ei confiteri debere, quòd eius operâ ſtipendio liberatus eſſet, quod Aduaticis finitimis ſuis pendere conſueſſet: quódque ei & filius & fratris filius ab Cæſare remiſſi eſſent, quos Aduatici obſidum numero miſſos apud ſe in ſeruitute ac catenis tenuiſſent*. Nam quod *Cæſar* ſcribit, *ſua omnia Aduaticos in oppidum egregiè naturâ munitum contuliſſe*; quis non videat inter altiſſimas rupes, aditu propè inuio, non niſi anguſtam vrbem adeoque arcem veriùs quàm vrbem ædificatam? Ac cùm dicat in illâ memorandâ *Aduaticâ* pugnâ, non niſi quattuor *Aduaticorum* millia cecidiſſe, reliquis *in oppidum reiectis*, quis credat *poſtridie eius diei refractis portis* defuiſſe qui defenderent *è viginti nouem millibus*, quos in auxilium *Neruiorum* è iuuentute ſuâ eduxerant? aut ſi poſt quattuor millia cæſa vrbem ingreſſus ſit propugnatoribus

De bello Gall. li. 5.

De bello Gall. li. 5.

De bell. Gall. lib. 2

De bello Gall. li. 2.

Digitized by Google

deſtitutam, quid magnum fuit potuiſſe capi? imò quid non magnum, auſos tam exiguo numero, tam raro milite, ingentia *Romanorum* caſtra, validúmque exercitum vallo tamquam mœnibus cinctum oppugnare? Audiamus Cęſarem: *Pugna-*
De bello Gall. lib. II. *tum ab hoſtibus ita acriter, vt à viris fortibus in extremâ ſpe ſalutis, iniquo loco, contra eos qui ex vallo turribuſq; tela iacerent, pugnari debuit; cùm vnâ in virtute omnis ſpes ſalutis conſiſteret.* Raro exemplo: hoſtem aggredi vallo incluſum, turribus cinctum, & hoſtem ab ingenti recentique victoriâ animatum, & ex iniquiſſimo loco victorem oppugnare exercitum.

De *Ambiuaritis* tenuia apud veteres veſtigia reperio, quæ me ducant ad tantum populum, qualem nunc videmus. Illud certum, cùm *Vſipetes*, & *Tencteri* à *Sueuis* pulſi, *Menapios* ſedibus exuiſſent, legatos ad *Cæſarē* miſiſſe, triduanas inducias
De bello Gall. lib. IV. poſcentes, negaſſeque *Cæſarem*: *cognouerat enim magnam partem equitatus ab iis aliquot diebus antè prædandi frumentandiq; cauſsâ ad Ambiuaritos trans Moſam miſſam: hos exſpectari equites, atque eius rei cauſsâ moram interponi arbitrabatur.* dolum dolo luſit. cumque capita Germanici exercitus apud ſe detinuiſſet, aliud ex alio nectens, ſubitâ irruptione imparatos, ducibuſque deſtitutos, adortus, ingenti eos clade attriuit. Cùm ergo *Germani* inter Rhenum ac Moſam conſederint, equitatúmque

Digitized by Google

tumque in *Ambiuaritos* trans Moſam frumentatum miſerint, perfacilè euincam *Ambiuaritos* intra Moſam & Scaldam ſedes habuiſſe; fuiſſeque illorum agrum *Buſcoducenſem, Bredanum, Bergizomium, Rienſem, Antuerpienſem*, ac *Campiniæ* potiorem partem. Neque enim alio ſtatui loco poſſunt, cùm in orbem aliis paſſim populis *Menapij* cingerentur, *Vbiis, Treuirenſibus, Eburonibus, Tungrenſibus, Morinis, Battauis*. intra ergo Moſam & Scaldam *Ambiuariti* variis prouinciis circumfuſi, *Neruiis, Tungrenſibus, Menapiis, Eburonibus, Aduaticis, Morinis*: vt non videantur aberraſſe qui *Antuerpienſes Ambiuaritos* arbitrati; maximè cùm à primâ ſui inſtitutione, *Marchionatus Rienſis* vrbs hæc caput fuerit, ac pars quædam Rienſis agri. Adſtipulatur huic ſententiæ *D. VVillibrordi* teſtamentum; quod *Antuerpiam* in agro Rienſi ſtatuit: eadem habes apud *Theofridum Epternacenſem*. Iam verò Rienſem agrum inter *Ambiuaritos* numerant, etiam illi qui *Antuerpiam* inter *Aduaticos* ſtatuunt; vt proinde veriſimile ſit Rienſis agri caput *Antuerpiam* inter *Ambiuaritos* numerandam. quorum potentiam Cæſariano æuo non infimam fuiſſe nullo negotio comperiet, qui cogitauerit trium ingentium fluminum oſtiis, *Rheni, Moſæ*, & *Scaldæ*, ac *Oceani* variis æſtuariis vniuerſam prouinciam locupletatam, piſcatu, mercimoniis, commeatu nobilem.

Digitized by Google

CAPVT QVARTVM.

ANTVERPIA.

Ætas huius, ad Northmannorum excurſionem relata. Qui Northmanni; ac vaſtitas per eos illata. graui demum prælio victi.

NOLLEM incerta. & quis in tãto ætatum tamquam fluctuum curſu initia incerta, tamquã primam deſignet aquam? Labuntur, vt amnes, anni. quis in illorum volubilitate, primæ ſcaturiginis lympham eliciet primam? & quis in tot ſeculorum denſã nocte auroram primam, lunam, ſolémve deſignabit primum? Luſerũt varij, prout ingenium tulit cuiuſque varium, amórve traxit in retroſiora: ita ferè æterna cupimus, quæ amamus impenſiùs. Ad *Cimbros* tamen & *Teutonos* reuocant plerique; exinde Cæſariano æuo claros fuiſſe, & *Aduatici* aut *Ambiuariti* principem populi. Ab eo æuo altum vbique ſilentium, in annum quingenteſimum decimum ſextum, cùm ciuitatis huius præfectura à *Theodeberto, Vtiloni* tradita, cæſo *Clochilaico* Dano. Meminit victoriæ huius Turonenſis: *Theodoricus Theodebertum filium ſuum in illas partes cum valido exercitu ac magno armorum apparatu direxit; qui interfecto Danorum Rege Clochilaico hoſtes nauali prælio ſuperatos*

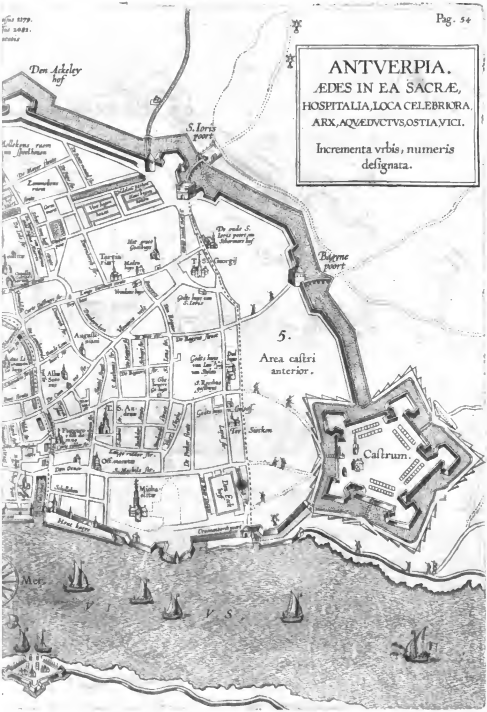
Hiſtor. lib. 3.

ratos

De Kipdorp poorte
De Roy poort
Passus communes.
300 200 300 400 500
1.
2.
3.
4.
De Slvck poort
Dominicani
Nigre Sorores
Clarisse
De werf
S C A L D I S
F L V
Sep.
Fort S.t Isabel

Google

Digitized by Google

Digitized by Google

ratos opprimit, omnemq́; rapinam terræ reſtituit. & Sigebertus: *Theodoricus Clochilaicum Regem Danorum Gallias vaſtantem perimit*. neque hac cla- Anno 882.
de, fracti licet Dani, exſtincti fuerunt. Docet Sigebertus: *Northmanni adiunctis ſibi Danis Franciam ac Lotharingiam peruagantes, Ambianos,* Anno 882.
Atrebates, Corbeiam, Cameracum, Taruennam, fines Morinorum, Menapiorum, Brachantenſium, omnemq́; circa Scaldam fluuium terram, Monaſteria Sanctorum Vualarici & Richarij, ferro & igni deuaſtant. Inde Vual fluuium ingreſſi, totam Batuam, palatium etiam Neomagi incendunt. Ambuſſit hæc etiam flamma *Antuerpiam*, in Scaldæ littore vrbium longè primam. neque hîc ſtetit rabies: *Franciam repetunt, Pariſios obſidione cingunt*: ita Regino. *Henricum* Ducem militari aſtu circumueniunt; inde *Trecas* incendunt; *Verdunum* ac *Tullum* vſque omnia populantur. Hæc triſtia. ſequuntur lætiora. *Arnulphus Rex auditâ cade ſuorum, à* Sigebert. anno 895.
Baioariâ contra Northmannos pugnaturus properat cum valido exercitu, quos ſupra fluuium qui Tilia dicitur pedeſtri prælio adortus, tantam ex eis ſtragem fecit, vt ex innumerabili multitudine vix ſupereſſent qui ad claſſem aduerſum nuntium ferrent. Nobilis victoria: & quæ aliquando Danorum furorem non repreſſit, ſed extinxit. *Danos* dico. idem enim mihi populus *Northmanni* & *Dani*, è Septemtrionali Germaniæ parte in has

terras

Digitized by Google

terras delati, quod & nomen *Noort-man* quemuis linguę illius peritum edoceat. Claram huic coniecturæ præfert facem Eginhartus è *Caroli* Magni domeſticis vnus: *Vltimum quod contra Northmannos qui Dani vocantur, primũ piraticum exercentes, deinde maiore claſſe litora Galliæ atq. Germaniæ vaſtantes, bellum ſuſceptum eſt*. Accedit ad hanc ſententiam Regino, cùm dicit: *Carolo Aquis commorante, ducentarum nauium claſſe à Northmanniâ in Friſiam appuliſſe Danos, Friſiiſque deuictis tributum impoſuiſſe*. vbi *Danos* è *Northmanniâ* educit. *Dani* ergo *Northmanni*. nec hi ab illis alij. Cùm verò Sigebertus *Tiliæ* fluminis qui ſe in Scaldam exonerat, meminit, locum pugnæ deſignat. qui non potuit longè abeſſe ab hac vrbe. nam & claſſe venerant: neque veriſimile longiùs ab eâ conſediſſe; maximè cùm hoſtem adeſſe ſcirent valido exercitu, euocatis in ſubſidium *Galliæ* & *Germaniæ* viribus; ipſumq; Imperatorem exercitus ducem; quo, ſi quid aduerſi eueniſſet, facilior tutiorque receptui via foret, & omnis generis commeatus è vicino mari ad manum; terrorq; ſimul incuteretur hoſti, cùm ingentem in anchoris claſſem ſtare ſciret. & ſanè quantũ oſtẽtatio ad terrorem valeat, nemo ignorat. Etiam antè à Reginone didicimus, non viribus tantùm ſed & aſtu pugnare *Danos* ſolitos, cùm Imperatorij exercitus ducem, foſſâ, ſtipulâ, terrâque iniectâ, ignarum inſidiarum perememe-

emerunt. Ac claſſem hanc in Scaldâ ſteti ſſe quis ambigat? neque enim hîc aliud flumen tantarum nauium capax, neque Tilia claſſem aut grandiores naues toleret; ſed nec modicis, quales fert Tilia, tantus traduci exercitus potuit.

Habemus *Danicæ* ſeu *Northmannicæ* vaſtationis clarum in tranſlatione D. Gummari locum: *Northmanni per fluuium Schendam ad villam Turninum deuenerunt, vbi erat monaſterium S. Fredigandi confeſſoris. Sed Deus propter iniquitatem habitantium exoſus locum, reliquias ipſius iuſſit altè tranſportari, vt nullum eſſet obſtaculum contra deſolationem; quibus ſublatis, velut muro & turribus ciuitatis deſtructis, irruit gens inimica, & incendio perdidit omnia ædificia, ipſúmque monaſterium conſumpſit, homines partim trucidauit, partim captiuos abduxit.* Sunt & hodie magnæ olim rei veſtigia, vix mille ab vrbe hac paſſibus ad ripam Schendæ: nomenque manet *Durna*. Neque immunem ab hac hoſtili incurſione fuiſſe *Antuerpiam* arbitrari poſſumus, loci vicinitate ſæuitiam prouocante. neque nouum cuiquam videri debet, *Northmannos* per Schendam, nunc pertenuem ignobilemque ac propè ſine nomine riuulum, *Durnam* ſeu *Durnium* adnauigaſſe. ruptis enim eâ parte aggeribus, perfacile fuit à Scaldâ in Schendam tranſmittere. Ac veriſimile eâ ætate nullos fuiſſe aggeres, qui Scaldam arcerent à

Molanus refert.

Hh Schen-

terras delati, quod & nomen *Noort-man* quemuis linguę illius peritum edoceat. Claram huic coniecturæ præfert facem Eginhartus è *Caroli* Magni domeſticis vnus: *Vltimum quod contra Northmannos qui Dani vocantur, primū piraticum exercentes, deinde maiore claſſe litora Galliæ atq. Germaniæ vaſtantes, bellum ſuſceptum eſt*. Accedit ad hanc ſententiam Regino, cùm dicit: *Carolo Aquis commorante, ducentarum nauium claſſe à Northmanniâ in Friſiam appuliſſe Danos, Friſiisque deuictis tributum impoſuiſſe*. vbi *Danos* è *Northmanniâ* educit. *Dani* ergo *Northmanni*. nec hi ab illis alij. Cùm verò Sigebertus *Tiliæ* fluminis qui ſe in Scaldam exonerat, meminit, locum pugnæ deſignat. qui non potuit longè abeſſe ab hac vrbe. nam & claſſe venerant: neque veriſimile longiùs ab eâ conſediſſe; maximè cùm hoſtem adeſſe ſcirent valido exercitu, euocatis in ſubſidium *Galliæ* & *Germaniæ* viribus; ipſumq; Imperatorem exercitus ducem; quo, ſi quid aduerſi eueniſſet, facilior tutiorque receptui via foret, & omnis generis commeatus è vicino mari ad manum; terrorq; ſimul incuteretur hoſti, cùm ingentem in anchoris claſſem ſtare ſciret. & ſanè quantū oſtētatio ad terrorem valeat, nemo ignorat. Et iam antè à Reginone didicimus, non viribus tantùm ſed & aſtu pugnare *Danos* ſolitos, cùm Imperatorij exercitus ducem, foſſâ, ſtipulâ, terrâque iniectâ, ignarum inſidiarum perememe-

Digitized by Google

emerunt. Ac claſſem hanc in Scaldâ ſtetiſſe quis ambigat? neque enim hîc aliud flumen tantarum nauium capax, neque Tilia claſſem aut grandiores naues toleret; ſed nec modicis, quales fert Tilia, tantus traduci exercitus potuit.

Habemus *Danica* ſeu *Northmannica* vaſtationis clarum in tranſlatione D. Gummari locum: *Northmanni per fluuium Schendam ad villam Turninum deuenerunt, vbi erat monaſterium S. Fredigandi confeſſoris. Sed Deus propter iniquitatem habitantium exoſus locum, reliquias ipſius iuſſit altè tranſportari, vt nullum eſſet obſtaculum contra deſolationem; quibus ſublatis, velut muro & turribus ciuitatis deſtructis, irruit gens inimica, & incendio perdidit omnia ædificia, ipſúmque monaſterium conſumpſit, homines partim trucidauit, partim captiuos abduxit.* *Molanus refert.* Sunt & hodie magnæ olim rei veſtigia, vix mille ab vrbe hac paſſibus ad ripam Schendæ: nomenque manet *Durna*. Neque immunem ab hac hoſtili incurſione fuiſſe *Antuerpiam* arbitrari poſſumus, loci vicinitate ſæuitiam prouocante. neque nouum cuiquam videri debet, *Northmannos* per Schendam, nunc pertenuem ignobilemque ac propè ſine nomine riuulum, *Durnam* ſeu *Durnium* adnauigaſſe. ruptis enim eâ parte aggeribus, perfacile fuit à Scaldâ in Schendam tranſmittere. Ac veriſimile eâ ætate nullos fuiſſe aggeres, qui Scaldam arcerent à

Hh Schen-

Digitized by Google

Schendâ; vt ingens ille nunc campus, ac longa planities, paluſtri plurimùm humilique ſolo, flumine inſepultus iacuerit: ac ni arte etiamnum arceatur, totum hunc integat agrum Scalda. Et vidimus noſtrâ ætate.

Anno 656. Redeamus vnde digreſſi, fuiſſe *Antuerpiam* ſub *Clochilaico* Dano vrbium non vltimam, clarámque *VVillibrordi* ætate, qui in ipſo caſtello *Antuerpo*, Eccleſiam ſibi à *Rhotingo* datam aſſerit, ac tertiam telonij partem. Eadem habes apud Theofridum Epternacenſem. Sed & ante *VVillibrordum*, ſub *Eligio*, *Andouerpienſes* non municipij, aut oppidi vnius, ſed Prouinciæ populum latè dominantem non infelici coniecturâ colligas; cùm *Lib. 1 c. 3 & 8. vita S. Eligij.* S. Audoënus, *Flandrenſes*, *Andouerpienſes*, *Friſones*, *Sueuos*, pari loco collocet in enumeratione laborum beati *Eligij*, ac tamquam partem curæ ac ſudoris illius, *Flandrenſibus*, *Friſonibus*, *Sueuis* com- *Anno 649.* ponendam.

CAPVT QVINTVM.

Nomen Antuerpiæ. reiectæ opinationes & Gigantum Fabella.

VASTVM hîc mare eſt: quis enatabit integrâ naui, aut tabulâ? ſcopulus eſt multorum naufragiis decantatus. Quid ergo? non elidam aut frangam hîc nauem? nam quocumque hanc flecto,

flecto, præter ſcopulos, breuia aut vada; vt magnâ circumſpectione opus ſit, ac non niſi cæleſti aliquâ lunâ ductrice. Verùm à cuius cælo hoc ſidus ſi non à D. VVillibrordi?

Teſtamentum D. VVILLIBRORDI.

IN Chriſti nomine oportet Chriſtianos viam veritatis agnoſcere, per quam Creatori ſuo dignè meritis ſuis ſeruire, aut oblatio eleemoſynarũ eorum, & deuotio perueniat ad ſalutem: ipſo ſummo dicente: Date, & dabitur vobis. & : Facite eleemoſynam, & ecce omnia munda ſunt vobis.

Idcircò ego in Dei nomine Clemens VVillibrordus *Epiſcopus, cogitans caſum humanæ fragilitatis, qualiter peccata mea poſſum abluere, & donante Domino ad æterna gaudia peruenire, dono à die præſenti, donatumq́ eſſe perennibus temporibus volo, hoc eſt, ad Monaſterium Epternacum, quod eſt conſtructum ſuper fluuio Surâ in pago Bedenſi. In nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti, & SS. Petri & Pauli Apoſtolorum, & ſacrati Ioannis Baptiſtæ, vel ceterorum Sanctorum, vbi ego ipſe* Clemens VVillibrordus *cuſtos vel gubernator præeſſe videor, &, ſi Chriſto placet, corpus meum ibidem requieſcere debet.*

Hoc eſt quod dono vel trado ad ipſum ſanctum locum Epternacum, omnem rem vel villas, ſeu mancipia, quæ mihi ingenui Franci pro amore eorum & ſalute tradiderunt vel condonauerunt.

 Simi-

Digitized by Google

Similiter illas res quas Dominus Pipinus *mihi condonauit, vel delegauit, ſeu matrona ſua* Plictrudis, *ſiue filius ſuus Dominus noſter* Carolus *Maior domus: quas res ipſas Dominus* Carolus, *& genitor* Pipinus, *tam me viuente quàm de iſtâ vitâ migrante, pro eorum mercede condonauerunt.*

Et illas alias res ex parte denonimo, vel homines qui mihi eas tradiderunt vel delegauerunt, id eſt, vt hac ſcriptura ſollemniter pro temporum ſerie confirmare debeat, & hi ſunt homines nominibus his nominati.

Rothingus *mihi condonauit, vel tradidit eccleſiam aliquam, quæ eſt conſtructa in* Antuerpo caſtello, *ſuper fluuio Scalde in pago Renenſium, cum appendicijs ſuis, villas denominatas his nominibus*, Bacuualde, VVinnelincheime, Furgalare, *& in ipſo* caſtello Antuerpo *tertiam partem de illo teloneo.*

Et Heribaldus *clericus mihi condonabat & tradidit eccleſiam aliam in pago* Marſum, *vbi Moſa intrat in mare, cum appendicijs ſuis, & Mariſcum vnde Berbices naſcuntur.*

Et Angilbaldus *mihi condonabat vel tradidit villam quæ vocatur* VVadradoch *in pago Taxandrio, ſuper flumine Duthmalâ.*

Et Ansbaldus *mihi condonabat vel tradebat omnem portionem ſuam in villâ quæ vocatur* Buſloth, *in pago Taxandrio.*

Et Berethinda, *Deo ſacrata femina, mihi condonabat vel tradebat omnem portionem ſuam in villâ*

Bo-

Bocanſchot, *in pago Taxandrio.*

Et Henricus *mihi condonabat in villâ qua vocatur* Pieplo.

Et Engelbertus *mihi quondam donabat, vel tradebat mihi omnem portionem ſuam in villâ qua vocatur* Hineſloten, *in pago Taxandrio.*

Item quod Engelbertus *mihi condonabat vel tradebat villam qua vocatur* Alpheim, *in ipſo pago Taxandrio.*

Item Ansbaldus *clericus mihi condonabat vel tradebat villam qua vocatur* Dioſna, *in pago Taxandrio ſuper fluuio Digenâ.*

Et Thietbaldus *mihi condonabat vel tradebat eccleſiam aliquam quæ eſt in villâ* Montnahim, *qua* Araride *vocatur, cum appendicijs ſuis.*

Et illuſter vir Hedenus *mihi condonabat vel tradebat omnem portionem ſuam in villâ qua vocatur* Aimiſtadi *ſuper fluuio* VVielheo *in pago Turingaſnes.*

Superiùs nominatas vel ſcriptas ego Clemens VVillibrordus *trado atque transfundo, ad illam caſam Dei ſuperiùs nominatam* Epternacum, *vel ad illam ſanctam congregationem Fratrum ibidem Deo ſeruientium; eâ verâ ratione, vt quidquid de iiſdem rebus ſuperiùs nominatis facere decreuerint, in omnibus habeant poteſtatem faciendi, vt & ibidem omni tempore pro noſtrâ mercede vel ſeniore noſtro Carolo Maiore domus, ſeu eorũ hominum qui mihi*

Digitized by Google

ſuas res tradiderunt, proficiant in augmentis.

Et illud placuit nobis inſerendum. Si fuerit vllus de heredibus vel proheredibus meis, ſeu qualibet oppoſita aut extranea perſona ſeu iudiciaria poteſtas, quæ contra hoc teſtamẽtum vel donationem meam, quam ego Clemens VVillibrordus *Epiſcopus ſanâ mente, plenóque conſilio & deuotione integrâ fieri iuſsi, venire aut agere vel eam infringere voluerit, & ſi iſta charta ei oſtenſa ad relegendum fuerit præſentata: ſibi ipſe exinde compeſcere noluerit, in primis iram Dei omnipotentis incurrat, & ſanctorum Angelorum, & ab omnibus eccleſijs, vel conſortio Chriſtianorum efficiatur extraneus, & habeat partem cum Iudâ, qui Dominum tradidit, & cum Dathan & Abiron, quos terra viuos deglutiuit, & inſuper inſerat vnà cum forio fiſco auri libras decem, argenti pondo quinquaginta coactus exſoluat, & quod repetit euindicare non valeat. Actum anno* VI. *regnante* Theodorico *Rege.*

Vniuerſum Teſtamentum putaui attexendum, & nefas defruſtare aliquid ab hoc firmamento, in quo ſidus illud, cuius ductu *Antuerpum* firmaui, nomen reddidi tot ſæculorum noctibus tenebratum: deflexit exinde paullatim, vt humana ſunt, & ex *Antuerpo*, *Antuerpia* dici cœpta, hodieque perſeuerat. Iam vnde hoc nomen? tenebræ hîc mihi, & non niſi à nouo aſtro pellendæ.

ergo

ergo opinationes ſtatuam. quamquam ingens adhuc nouarum campus. quis curſum tenebit certum? obſcura res eſt, & in quâ pedem vbique figas in altiſſimâ nocte. Sunt qui *Handt-vverpiam* à manibus proiectis voluerunt: ac ne quid fabulæ deeſſet, Gigantem repererunt; cuius etiã dentem oſtentant palmo maiorem. Credamus habuiſſe duos ſupra triginta, quantum os illud fuerit, in quo tot palmares dentes luſerint? ſex pedes iuſtam viri longitudinem ſtatuunt, quatuor palmi pedem, vt quatuor digiti palmũ. palmi ergo XXIV. virum dabunt. hunc virum arbitreris ludere inter dentes Gigantis noſtri. monſtra narro. propiùs etiam ſubducamus calculum. Concedamus in iuſto viro ordini dentium, longitudinem palmorum duorum, quæ duodecima iuſti hominis pars eſt; neceſſum erit Gigantem noſtrum palmos complexum minimum XCVI. qui cubitos XVI. ſtatuunt, pedes XXIIII. licet dentium illius ordini non niſi octo palmos conceſſerimus. Quid ſi palmos tribuamus XVI. centum & XCII. palmos æquauerit. qui cubitos XXXII. dabunt, pedes XLVIII. quanto hic Goliadâ celſior, quem Scripturâ teſte ſcimus ſex tantùm cubitorum & palmi vnius fuiſſe, pedum nimirum IX. & palmi vnius? Eſt & aliud in Gigante noſtro non minùs portentoſum. dens ille quem ad fidem faciendam oſtentant, ſedecim vncias appendet: cùm interim dens viri maximus

mus, numquam aut rarò drachmam attingat aut excedat: ſingulæ autem vnciæ cùm octo conſtent drachmis, neceſſum fuerit Gigantis noſtri dentem, CXXVIII. drachmas appendiſſe. Iam ſi à mole dentis, ad reliquum corpus tranſeamus; cùm in viro ſex pedum dens maximus drachmę ſit vnius, quantum arbitrabimur Gigantem noſtrum, in quo dens vnus drachmas pendet centum viginti octo? Scio veteres variè fabulatos, credulitatiſque facilitate ad immania Poëtarum ſomnia deductos. Memini Maronis:

Hîc & Aloïdas geminos immania vidi
Corpora, qui manibus magnum reſcindere cælum
Aggreſſi, ſuperiſq; Iouem detrudere regnis.

Et alibi eleganter:

Fama eſt, Enceladi ſemiuſtum fulmine corpus
Vrgeri mole hac, ingentemq; inſuper Ætnam
Impoſitam, ruptis flammam exſpirare caminis;
Et feſſum quoties motat latus, intremere omnem
Murmure Trinacriam, & cælum ſubtexere fumo.

Quid ſi ingenti vrbis huius mole vrgeri Gigantem noſtrum dixero? Pari felicitate Pindarus:

Ὅς τ' ἐν αἰνᾷ ταρτάρῳ κεῖ-
ται θεῶν πολέμιος
Τυφὼς ἑκατογκάρανος, τόν ποτε
Κιλίκιον θρέψε πολυώ-
νυμον ἄντρον, νῦν γε μὰν
Ταίθ' ὑπὲρ Κύμας ἁλιερκέες ὄχθαι,

Σικε-

Σικελία τ' αὐτοῦ πιέζει
Στέρνα λαχνάεντα. κίων
Δ' οὐρανία συνέχει
Νιφόεσσ' Ἄιτνα πάνετες
Χιόνος ὀξείας τιθήνα.

Qui in horrido tartaro iacet
Deorum hoſtis,
Typhon centiceps, quem notiſſimum
Cilicium aliquando nutriuit antrum,
Ipſius nunc vltra Cumas ſepientia mare
Litora, & Siciliæ hirſuta premit pectora.
Niuoſa verò Aetna niuis perpetuo acuta
Seu frigore vrentis nutrix, columna adinſtar
Cælo minantis ipſum cohibet.

Neſcio an non Gigas noſter, ſi non centiceps *Typhon*, centimanus *Briareus*, inter Centauros ſtabulans, horrendum

Aeſtuet, atque omnem Cocyto eructet arenam.

Concedamus aliquid Poëtis, quibus facile ſemper in mendacio ingenium. hic hydram felicibus renaſcentem reperit vulneribus; ille Centauros, equos hominibus ſuis ſomniauit implexos; alius *Mercurium* alatum, ac *Triuiam* trinis capitibus ac multis manibus horrificam: quidam de hominibus aues, flores, arbores, deque feris homines ingenioſâ naturarum demutatione fabulati ſunt. Et ne ſoli Poëtæ fabulas populo venderent, reperti Philoſophi, qui humanam animam pro merito-

rum ratione, hîc inſultantem in aquilâ, ibi deſultantem in anguillâ, alibi in ſterquiliniorum beſtiis vermium venena ruminantem, ſtatuerent: ac modò tranſeuntem in capram, modò in balenam, inde in coturnicem, imò & in cadauerinam, rurſumque in humanam; ſemperq́. memorem ſui, in vrſo, in leone, cane, talpâ, veſpertilione. Fuerũt & Hiſtorici, ne quid deeſſet ſomniorum vanorum, qui Poëtas imitati, naturæ an ingenij ſui portentis, narrationes farſerunt. Plinius in Cretâ cadauer narrat repertum ſex & quadraginta cubitorum, Strabo in Tingi Mauritaniæ ciuitate, ſexaginta cubitorum, Boccatius non longè à Drepano cubitorum ducentorum; ita cum ætate creſcunt fabulæ: *Pallantis* corpus altitudine Romana ſuperaſſe mœnia, vulnuſque à *Turno* illatum quattuor pedum hiatu patuiſſe, à Bergomâ Eremitâ ex Martino accepimus. Quantum ergo vulnus, quo periit, accepit Gigas noſter? & quo enſe vaſtiſſimi illius corporis amputata manus eſt? Iam quid potuit ad omnem fabulam explendam reperiri accommodatius, *Brabonem Cæſaris* collegam, Alcidem nouum, Druonis noſtri, rediuiui Erycis, manum præſcidiſſe: tam nobile collegæ ſui factum aut ignoraſſe *Cæſarem*, aut preſſiſſe ſilentio, qui non tacuerit *Sextum Baculum*, *C. Voluſenum*, *T. Pulſionem*, *L. Varenum*, pluréſque inferioris notæ & operis?

Beca-

Becanus noſter *Antuerpiam* à Belgico **aen-werpen/** *adiectu*, vel **aen-de werue/** *apud aggerem*, deducit, felici ſemper coniecturâ. Ego nihil hîc pugno. *Becanum* tamen præeuntem lubens ſequor. Nam in tam confusâ ac diffusâ planè re, tamquã in patentiſſimo Oceano, propiùs ille mihi portum tenuit, & viam tãdem aliquam ſignauit tamquam aſtro.

CAPVT VI.

Marchionatus Antuerpienſis.

QVis ad genus ſuum deducat? obſcura res eſt. & ferè initia rerum annorum mole labant, & primigenio deſtituta ſidere, tamquam per obſcurum noctis aut denſam nubem cælum oſtentant ſuum. E manuſcripto Lipſiano codice:

Henricus genuit Henricum Louanienſem:
Quilibet iſtorum Romani Marchio regni.

Nouitia hæc. Vuaſſenburgius à *Tungrorum* Principibus deducit, inde ad *Carolum Magnum*, poſteróſque. audax factũ. at neſcio an pari robore. ex voto meo velim ſtare auctori fidem. Lazius, Becanus, Lipſius ad annum trahunt IↃXI. *Vtilonem* enim *Theodonis* magni Boiorum Ducis fratrem honorariâ *Marchionatus* Antuerpienſis pręfecturâ, à *Theodorico* Ludouici Magni Gallorum Regis filio, donatum volunt: adnitente cum primis *Theodeberto*, *Theodorici* filio, qui *Clochilaicum* Da-

Digitized by Google

norum Regem poſt ingentes abactas prædas, depopulataque hoſtiliter vicina Marchionatui loca, terreſtri ac nauali clade, ad internecionem deleuit, conſilio manuque potiſſimùm *Vtilonis*; cui etiam ſororem in vxorem *Theodebertus* dedit. è quo matrimonio *Caroli Magni* magnum genus. Magnum proinde *Marchionatus* nomen, à quo tantorum progenies Regum, mille & quod excurrit annis, nuſquam interruptâ ſerie, cõtinuata, in *Hiſpania Reges Auſtriacamq́;* ſe diffundens domum. Hic ergo tot Principum primordia, tot Imperatorum cunabula, non Romanorum modò, ſed & Ieroſolymorum, quorum princeps *Godefridus*, in Antuerpienſi Marchionatu ſuo, exercitus in Aſiam ducendi primitias roboraque delegit. ac in ipsâ adeò vrbe, *Equeſtri* titulo ciues duodecim, duodenario Apoſtolorum numero prouocatus, decorauit, maximæ rei magna in hoc Apoſtolico delectu initia daturus, dum felici omine, ex vnâ hac vrbe ſecuturarum victoriarum prænotionem quamdam, ſpe plenus è ſacrato hoc numero, ominatur; & ſpem, acti de *Turcis Saraceniſq́;* ſuperarunt triumphi. Quis proinde vetet gloriari *Antuerpiam*, tot Regum Principumque parentem? tot Imperiorum matrem? ferè enim quæ eueniunt origini debemus. quam ſi tollis, omnem ſecuturam ſeriem præſcindis: neque iam vlla euentuum poſteritas numeretur.

Quo

Quo verò loco *Belgij* Principes, ſacri hunc Imperij *Marchionatum* habuerint, vel ex eo colligas, quòd *Marchionatum* vrbi antetulerint. Cùm enim *Ludouicus* Flandriæ Comes à *VVenceſlao* Brabantiæ Duce *Antuerpiam* impetraſſet, nulla quantumuis ingens pecunia digna viſa fuit, vt *Marchionatu* cederet. Quare cùm vrbem feudalitio iure Comes poſſideret, caruit *Marchionatus* titulo: & licet tenuerint Flandriæ Comites vrbem in annum M. CCCCIII. cùm ad Brabantiæ Duces rediit, *Marchionatu* tamen excluſi fuerunt. *Anno* 1357.

CAPVT VII.

Arx ſiue Burgum: perantiquam videri. Oppidi incrementa.

ARX ſiue *Burgum* vetus mihi, quo nunc loco templum *D. VValburgis* ſororis *D. Bonifacij* magni Germaniæ Apoſtoli. ac ſi Annalibus credimus, ante annos mille, non fuit inter *Belgij* vltimas: ipſaque ſtructura vetuſtatem loquitur, cuicumque ferendo æuo idonea. cuius ſi aream deſideras, metire muri qui flumine alluitur extimam partem, mille minimùm paſſus complectitur.

Hæc prima vrbis initia, vetera indubiè, & quæ Romanam oſtentant ætatem, aut hac maiorem. ſed perexiguo ambitu. Creuit deinde ante annos mille, adiectione vicini agri. complectitur hic

Digitized by Google

nunc *Senatoriam domum*, *Dominicanorum* & *Sororum nigrarum* cœnobia. auxit iterùm pomerium *Henricus* Dux, anno MCCI. ita iis qui protulere imperium, vrbis etiam terminos propagare datur. continetque hæc nunc area *D. Virginis* ædem ſacram, *Prioratum S. Saluatoris*, domum *Patrum Societatis Ieſu*, Sacella varia. maior tamen acceſſio facta ſub *Joanne* III. *Brabãtiæ* Duce, anno MCCCXIV. claudit enim hic locus ambitu ſuo, Tẽpla *SS. Michaëlis*, *Georgij*, *Andreæ*, *Iacobi*; cœnobia, locaque ſacra plurima, *Franciſcanos*, *Carmelitas*, *Capucinos*, ſcholas *Societatis Ieſu*, *Auguſtinianos*, *Alexianos*; *Hoſpitale* maius, *Nonnas*, *Tertiarias*, *Albas ſorores*, *Clariſſas*, *Annuntiatas*. Iterùm pro fortunâ creſcente populo & opibus termini producti, ſub *Carolo V.* anno MDXLIII. elegans & diffuſum opus, & quod in mille & ſexcentos in longitudinem paſſus extendatur, in latitudinem in quadraginta quatuor ſupra ducentos: eſt hîc *Ooſterlingana* domus ampla & venuſta. tandem *Caſtrum* cum planitie ſuâ acceſſit anno MDLXVII. ſub *Philippo II.* Hiſpaniarum Rege.

Iam mœnia qui curioſiùs ſpeculatus, facilè videbit, nullis *Europâ* totâ cedere, ita è viuo patrio marmore ſolidè firmata, procurrentibus paſſim validiſſimis propugnaculis in mutuam tuitionẽ, mutuum proſpectantibus. De quibus hoc audeo: certaſſe hîc omnium artificum ingenia, hoſtibus ad

Digitized by Google

ad terrorem, ciuibus in præſidium: tantâ interludente venuſtate, vt dũ molem ſpectas roburque, arbitreris omnem abeſſe elegantiam; hanc ſi intuearis, putes deeſſe robur: rarâ in humanis miſtione, roboris & venuſtatis. Si latitudinem quæris, patentiſſima eſt: nam & in ſupremâ planitie, tamquam in ſummo vertice procurrit in pedes CX. Validum opus, &, quod magis mireris, arboribus perpetuis conſitum, tam ſcitè & ad lineam, vt nulla, conetur licet, dentem imprimat inuidia: ita extra etiam omnem contumeliam elegantia eſt. Vrbis portas è ſolidâ credas rupe ſtare, opere omnes Dorico: vt meritò dubites, elegantia, an firmitas vincat. Quid referam foſſas quæ mœnia ambiunt? ingentes omnino in orbem ductæ, quà fluuio diffidebatur; nam reliquã partem latiſſimum flumen tutatur. Ædes mirâ felicitate ad omnem negotiationem, varietatem, ſplendorem, ingenio plurimùm in iis naturam ſuperante, numerat Guicciardinus tredecim millia & quingentas (& ſupereſt etiam ædificando area: cuius ſi amplitudinem metiaris, tribus minimùm millibus locum præbeat) plateas ſupra ducentas; quas in laxiſſimum non rarò proſpectum, & qui cuiuſuis oculos fugiat, videas protenſas; ædium circumſecus elegãtiâ, & quæ continuâ quaſi ſerie ad oſtentationis inuidiam æmulumque ſplendorem depugnent, firmatas. Nihil perſimile huic *Europâ*

totâ,

Digitized by Google

totâ, ſeu viarum laxitatem, & ad perpendiculum ductus, ſeu auguſtam ædium amplitudinem intuearis: quas non tam priuatorum quàm Principum arbitreris vſibus deſtinatas. Accedunt adhęc ſupra ſex & viginti fora vario opulentata mercatu.

CAPVT VIII.

Frequentia. ciuium multitudo. ingens negotiatio.

TAM varia vrbis incrementa quid aliud docent? neque producta hæc ad terrorem, aut ad nudam oſtentationem profecta. Quid quòd ætate noſtrâ cogitatum ſeriò de nouo augmento, veriùs, de nouæ vrbis conditu; quæ vniuerſam propè hanc quam videmus, ambiret immani flexu? nec cogitatum tantùm, ſed initia ducta, & progreſſum non infeliciter. vetuerunt tempora, & in medio curſu conatũ præſciderunt. Magnum alioqui paremq; operi architectum nacti eramus, *Gilbertum van Schoonbeck*; & quo meritò ſe iactet *Antuerpia*, componatque cum quocumque veterum. Viuere deſijt præmaturè, ætatis anno XXXIX. longiore vitâ digniſſimus. credas tamen ſæculum vixiſſe, ſi quæ in veteri, ſi quæ in vrbe nouâ, ab ingenio & manu illius, intuearis. prodigia ſunt: nec tantorum annorum, ſed multarum ætatum opera, ac non niſi à Regum ærariis. quæ ſi propiùs diſcuſſeris, dubites, audaciore ingenio, an feliciore manu

manu peregerit. & cogitabat maiora. ſuburbia, in quibus ſupra duo ædium millia, ac inter has, Regum magis ac Principum, quàm priuatorum domus longè plurimas, foſsâ & mœnibus claudere.

Omittamus cogitationes, rem ipſam aggrediamur; & frequentiam aliquando, tamquam è ſcenâ aut theatro, ſpectandam proponamus. decurram per capita, & non niſi punctuatim, quaſi per ſummum verticem, aut capillum, ſingula. Frequentatiſſimos annos reperio, quinquageſimum ſextum, & qui ſequuntur in ſeptuageſimum ſeptimum. Erant vrbem incolentium, ſupra centum millia. deſumam in huius rei fidem, è veteri codice anni 1568. numerum, cenſa illo anno ciuium capita, in primâ regione ſeu tribu (wijcken linguâ noſtrâ nominant) 6239. in ſecundâ 5929. in tertiâ 6124. in quartâ 6512. in quintâ 5218. in ſextâ 5810. in ſeptimâ 9627. in octauâ 6943. in nonâ 7419. in decimâ 7529. in vndecimâ 7234. in duodecimâ 7164. in decimatertiâ 8248. capita ergo vniuerſim 89996. Hæc ciuium. erant eodem anno variarum hîc gentium familiæ, quæ domicilio locum delegerant. capita in his 14985. erant proinde capita 104981. atque hæc extra nautas, quorum ingens numerus in nauibus. Erant ſuper hæc in ſuburbiis capitum 50. millia, quibus ius ciuitatis, non ſecùs ac in vrbe natis. iam peregrè

Kk aduen-

aduentantes quis enumeret? lego anno CIↃIↃ-XLIX.LVI. LIX. LXI. numerata ciuium & aliunde accedentium capita, ſuprà CC. millia. nemo mirabitur, qui cogitauerit, quanti hîc è variâ gente, Germani, Hiſpani, Luſitani, Angli, Genuenſes, Florentini, Mediolanenſes, Lucenſes, Piſani, quantique è reliquis Italiæ, adeoque & Galliæ vrbibus: ſanè è ſolâ Hiſpaniâ, trecentas aliquando incoluiſſe hanc vrbem familias accepimus, potentes pleraſque, & quæ ingentes ſecum opes traherent. Quid quòd ſtatâ bis de die horâ, meridianâ & claudente diem, ſupra quinque hominum millia, in deſtinatum negotiationi locum conuenire ſolita? & numerat *Guicciardinus* CCC. ætate ſuâ pictores, ſartores ICC. aurifabros CXXIV. chirurgos CX. piſtores CLXIX. omnes familiarum ductores, & arte ſuâ magiſtros.

Tranſeamus ad res ipſas. Naues non ſemel in flumine bis mille & quingẽtas ſpectauimus, cùm in anchoris poſteriores ſtarent, duas, tres etiam ſeptimanas, priuſquam terram aut tenerent cominus, aut onere ſe leuarent; nec erat dies, quâ non quingentæ minimùm adnauigarent, aut enauigarent omnium generum mercibus onuſtæ: ac vno non rarò maris æſtu CCCC. appuliſſe accepimus.

Iam currus vix fidem inueniant. nulla dies non ducentos vidit vectoribus grauidos: taceo Germanica plauſtra, Hanſatica, Lotharingica, Gallica,

ca, quæ nullâ non ſeptimanâ millia adæquarent, ſub amico pondere gementia: taceo ruſticos carros omnis rei commeatum deportantes, qui hebdomadatim, decem millia ſuperarent: taceo in animorum laxamentum, in luxum etiam faſtúmque deſtinatas rhedas facilè quingentas. quæ ſingula quanta fuerint, nemo non videt.

Quòd ſi ad negotiationes ipſas, remq́ue pecuniariam, oculos animumq́ue reflexeris, maiora videbis. Dixeram in *Antuerpiâ* meâ, quinquaginta auri milliones, annis ſingulis, in rerum emptionibus, ac venditionibus, in vnâ hac vrbe abſumi ſolitos; corrigo. inuenio namque accuratiore diſquiſitione, nullo non anno è ſuprà recenſitis, quingentos argenti milliones, auri nimirum centum triginta tres, & quod excurrit, in rerum emptionibus venditionibuſq́ue erogatos. atque hoc extra campſualem pecuniam, illam reciprocam, & tamquam adlabentis relabentiſq́ue Oceani æſtu, adfluentem refluentemq́ue ſtatâ acceſſione & fugâ; dum per vniuerſum orbem inambulat fenerario itu redituq́ue. hanc nulli propè numeri, arithmetica nulla expleat. Fuit hoc: eritq́ue, vbi benignior afflauerit cæleſtis aura.

Finio hoc caput meliore negotiatione, ingeniorum & liberaliſſimarum artium: quarum, in vnâ hac vrbe, ludi fuerunt ſupra CL. omnium ſcientiarum linguarumq́ue vernacula domicilia. hinc

plerique antequam pedem vrbe extulerint, omnium loquuntur linguis: nec viris hoc tanùm, ſed & mulieribus perfamiliare eſt.

CAPVT XI.

Aduerſa vrbi.

O *Nulla longi temporis felicitas!* Increméta dedi, imminutionem videamus. humana hæc: ſumma petimus, vix media attigimus, & præcipitio locus eſt. Vbicumque te paullò è plano & ſupra hanc aream erexeris, caſum time. Quid quòd in ipsâ arenâ deiectâ, & humili, lapſus. Irruunt fortuiti caſus, aut *Dei* imperio laſciuiam & faſtum depreſſuri; aut ab opibus, & grandi populo, diſſidia & in partes ſectiones. Publica priuataque narro. Extrema paſſam à Danis Antuerpiam, ac in ignibus totam cõſediſſe vetus codex teſtatur anno DCCCXXXVII. vrbis deinde partem maximam,

In ſegetem veluti cùm flamma furentibus Auſtris incidit, vna abſumpſit flamma, anno MCCXXXVI. ſæuiit eadem, tres nobiliſſimas depaſta plateas, *Nieu-ſtraet, Kip-dorp, Keyſer-ſtraet*, anno MCCCXCVI. ingenſque rurſum ignis anno MCCCCLVI. & anno CCCCLXI. ac ante hæc, anno MCCLXIII.

Anno 1533. Erat poſt hæc negotiationi deſignata domus ampla

pla & nobilis, & qualem nulla viderunt regna pa-
rem. valuit hîc flamma. ita nihil æternum. voluun- *Anno 1583.*
tur fata, & tamquam imprudenti nexu tollunt
deprimuntque, ibi humilem caſam, hîc Regum
domus: & qui ſteterunt cælo vertices inuidiam
facturi grandini & nimbis, verſi in cineres ple-
beio calcantur pede.

Arcem huius vrbis quis ignorat? nullum vide- *Ædificari cœpta anno 1567.*
rat Europa validius propugnaculum. vix decem
annis ſteterat, cùm pars maxima æquata ſolo. *Anno 1577.*
nec multò, ſurrexit iterùm tamquam poſt buſta
phœnix funeri ſuperſtes ſuo.

Senatoriam domum, principem vrbis domum, *Anno 1560.*
vidimus ſuperbo ſtantem vertice: vidimus iacen-
tem ab inſolenti calonum manu, eademque flãmâ
ſeptingentas priuatorum ædes ſub ingenti diui-
tiarum mole fatiſcentes, paucis horis abſumptas.
Quid? tot opera, quæ luſtrare ſingula ſingulas vr- *Anno 1576.*
bes poterant, horulâ euerti vnâ, vt propè Antuer-
piam Antuerpiæ quæramus? Quid querimur
mortales? an inexſpectata aggrauant, & nouitas
adiicit calamitatibus pondus? non hac lege intra-
uimus, eamdem exituri? inter peritura naſci-
mur, viuimus, cadimus. Circumfer oculos, an
non quo quidque fulſit ſpecioſiùs, cecidit citiùs?
non quidquid longa ſæculorum ſeries ſtruxit,
dies vnus ſpargit, & diſſipat? non, vt alia deſint,
domeſticus aut externus hoſtis, nullo impellente,

Digitized by Google

quæ ætates plurimas tulerant, ruunt? & non vbi nunc Campiniæ ſolitudines, exſurgere regia poteſt? & in quo nunc turba ſuffocatur, fieri ſolitudo? Pilæ ſumus, ludi mortales ſumus. Intueamur hęc fortuita, omnia, ſingula: & vbi accuratiùs cuncta luſtrauerimus, quid aliud Fortuna facit, quàm vt in hunc mortalium cœtum, diuitias, honores, regna, imperia, gratiam ſpargat? quorum quædam inter diripientium manus ſciſſa ſunt: alia infidâ ſocietate diuulſa; alia cum ruinâ eorum, in quos deuenerant, prenſa. omnia denique dum aut rapiuntur, aut poſſidentur, vel cum animâ excuſſa. Quid ergo, damno hæc munera? nihil dico. & tamen vnum dico: prudentiſſimum quemque, ex voto Senecæ, dum induci videt munera, à theatro fugere; ſcit enim magno parua conſtare. At plerique hîc inter primos verſantur, vbi ſpei aut lucri aliquid circumſpiciunt; nec vnâ contenti manu, plures vouent. Miſeri! qui vilem non raro quæſtum, ingenti ruinâ luunt: & dum ſingulis inhiant auidi, omnibus excluduntur. Vis monentem? ſecede mecum quiſquis es ab his ludicris, & da raptoribus locũ. Veniet dies, & fors iam pulſat fores, quę prædã & raptorem ſuũ raptu rapiet vno. Quid igitur? virtutem ſequere. Nulla hanc flãma, ruina nulla, inferiùs adducet, aut à celſo mouebit vertice. Hæc vna moueri neſcit: ſtata enim illius, vt cæleſtium, magnitudo eſt, & immota quies.

Verùm

Verùm ad aduerſa.inceperam à flammâ, finio in illâ.Templum *Dei Matri* ſacratum, abſumpſit edax ignis, & quidquid hîc magnum, præter turrim & chorum, ſuſtulit vna dies. non vmquam tulit, *Anno 1533.*

Documenta fors maiora, quàm fragili loco
ſtarent, quæcumque humanâ fabricata manu.vix vna dies interfuit inter auguſtiſſimum *Europâ* propè totâ templum, & nullum. eoque hic caſûs triſtior, quò ferè ſine exemplo. Multa namque templa, incendia, aut de cælo fulmina vexarunt; rara tam ingentia abſtulerunt, tam breui morulâ tanta depaſta ſunt. Vnum ſolatur, neſcio an alteri, vrbi ſanè veſtrę proprium, ſurrexit auguſtius. Ita ferè, quidquid hîc periit, perijſſe credas vt reſurgeret altius. felicitas hæc veſtra eſt.

Intra mœnia hæc euenerũt. extra illa, ingentia à *Roſſemio* damna illata. ſæuiit ferro & igne: ſed ferè *Anno 1542.* in imbellem ruſticam manum, in ligna & lapides, in templa & monaſteria, *Cartuſianorum*, *Nonnarum*, *Beginarum*, *VVillibrordi*, in quidquid ſacrum profanumque. Quid magnum fuit ſternere quæ nullo propugnatore defendebantur? Non eſt viri, ferocire in lapides, in non repercuſſuram calcem. Viri eſt, vbi hoſtem oſtenderis, vbi inimica agmina, vbi hauriendus aut dãdus ſanguis, ſtare impauidum, occupare priorem, &, ſi quid proſperum aduenerit, inſtare fortunæ; ſin ſecùs, abolere ignominiam

miniam fortibus auſis. nam in proſperis ferocem eſſe, muliebris ingenij eſt: & ferè qui in ſecundis, vbi nulla contrà dextera ſteterit, ſæuiunt, his in aduerſis

Refugiat timidis ſanguen, atque albeſcant metu;
nec à ferro aut manû, ſed à ſolis pedibus auxilium petant.

CAPVT X.

D. Virginis ædes, reliquaq; vrbis paræcia.

QVALE *per incertam Lunam, ſub luce malignâ,*
Eſt iter in ſiluis;
tale hîc mihi, ſi ab origine primâ eruenda & narranda ſingula. Hoc cèrtum, in æde illâ principe non ſemper fuiſſe Canonicos, nec tenuiſſe hunc locum. alterum non minùs certum: Præpoſitum hîc olim fuiſſe, magnâ dignitate, qui duodecim Canonicis, vniuerſoque pręeſſet Clero. ſedem ille fixerat, vbi nunc templum Archangelo *Michaëli* ſacrum. ceſſit loco, rarâ largitate; rariore etiã, cùm Canonicatibus quattuor: quos *Nortberto* Præmonſtratenſium conditori, ob res præclarè in hac republicâ geſtas, cum Eccleſiâ tradidit, locum ipſe ſibi ſuiſque delegit alium. Fama tenet fuiſſe hîc ſacellum *Diua Matri* ſacrum, & 400. annis claruiſſe miraculis frequentibus & magnis; quin & perſeueraſſe prodigia in annum M. D. XXXIII. cùm incen-

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

incendio Eccleſia periit quę vt primũ vrbi reddita eſt poſt immanes cineres, reddita & prodigia eſſe: paullatim tamen refrixiſſe, fiduciâ labante. Fide enim & ſpe miracula ferè ſurgunt, perſtantque, ea ſi tepeſcant, ac pulſo quaſi gelaſcant calore, miraculorum curſum ſtare, nec iam vltrà arentia benigniore fluxu ſuo rigare videmus paſcua. Ego tamen nihil in hac re audentiùs affirmo; nec auſim in tot ætatum decurſu, certioribus deſtitutus. Hunc tamen delegiſſe Præpoſitum locum res loquitur; reliqua obſcura. ante Nortbertum fuiſſe nemo dubitabit. quot antè annis, quis eruat? Dicam teſtata è veteri manuſcripto codice: *Godefridus Bullionenſis, qui anno* M. XCVI. *cum multis Principibus Belgicis in expeditionem Ieroſolymitanam profectus, anno* M. XCIX. *eam cepit, & primus Ieroſolymorum Rex creatus eſt; Decimam duorum manipulorum, quam ab Imperatore in feudo tenuit, Eccleſiæ D. Archangeli Michaëlis ad vſum Canonicorum ibidem ſeruientium contulit.*

Erat tunc Eccleſia, nec ignobilis, Præpoſitus, Canonici, in quos Ieroſolymorum Rex ab ipsâ Palæſtinâ munificentiam teſtari voluit. Nec ſtetit hæc liberalitas in vno Rege, tranſiit ad Imperatorem: habes in eodem codice: *Henricus IV. Romanorum Imperator, anno* M. C. XIX. *litteris ſigillo ſuo munitis, conſilio & petitione Godefridi Ducis, conceſſit Eccleſiæ S. Michaëlis Archangeli ſitæ in Burgo qui*

LI *dici-*

dicitur Antuerp omnem decimam quæ continetur à terminis Zantſlit vſque Olmezemuthen, ita vt quartam eiuſdem partem Eccleſiæ Præpoſitus ſibi retineat, & reliquas in vſum Fratrum conferat. Ratam donationem hanc habuit Lotharius. verba codicis ſunt: *Lotharius tertius Romanorum Imperator anno* M. C. XXXV. *indictione* II. *anno Regni ſui S. Imperij* II. *omnem decimam ab antecesſore ſuo Henrico IV. collatam, cum integritate Præpoſituræ, & omnibus appendiciis ſuis Eccleſiæ ſanctæ* MARIÆ *in Burgo qui vocatur Antuerpia aſſignat*. Conditorem ſanè ſuũ agnoſcit hæc Eccleſia *Godefridum Bullonium*, & publicè teſtatum reliquit: *Regnante in terrâ ſanctâ felicis recordationis Illuſtriſſimo Chriſtianiſſimóque Principe fundatore noſtro Godefrido de Buillon Ieroſolymitanorum Rege*. Hæc Decanus & Capitulum, in veteri membranâ, anni M. CCCCX. Iunij die X.

Sequitur in ſuperiore manuſcripto codice: *Anno* M.CXXIV. *Præpoſitus ſe tranſtulit cum octo præbendis ad Eccleſiam* S. MARIÆ. quam Burchardum Cameracenſium Archiepiſcopum ſacraſſe docent hi verſus:

Vndecies centum ductis & ſex quater annis
Virginis à partu conciliante reum,
Burchardus Præſul hæc atria, nec minùs aram
Sacrauit, mediam quæ tenet Eccleſiam.

Octo deinde Canonicatus tranſierunt in duodecim:

cim: anno verò M.CCXL. in XXIV. Laudanda res; & neſcio an hoc æuum exempla donet vltroneæ huius depauperationis, cùm octo in opum ſuarum ſocietatem quattuor euocant. nec his contenti, alios adſciſcunt duodecim, quos vt dignitate, ita prouentuum acceſſione æquant per omnia ſibi. Denique in eodem codice hæc lego: *Feriâ ſecundâ poſt Omnium Sanctorum anno* M.CCLVII. *ordinatum in Capitulo fuit, vt poſt deceſſum vel ceſſionem G. de Pervveys Præpoſiti, commutetur nomen Præpoſiti in nomen Decani: qui eamdem haberet iuriſdictionem quam Præpoſitus, & duplicem præbendam ſicut olim Præpoſitus. Fuit dicta Capitularis ordinatio per Præpoſitum G. de Pervveys ratificata, & poſtmodum per Nicolaum Epiſcopum Cameracenſem, Alexandrum IV. & Vrbanum IV. Romanos Pontifices.* Primum à conſtitutione hac Decanum reperio *Henricum Noſe* anno M. CCLXXI. longâ exinde & nuſquam interruptâ ſerie duos & viginti numero. Pontificem inter hos vnum *Adrianum VI.* Archiepiſcopum Biſontinum vnum *Franciſcum Buſleydium:* Epiſcopum etiam vnum *Carolum Maſium* Iprenſem, mox Gandenſem, qui in Decanatu ſucceſſorem habet *Ioannem del Rio.*

Tranſiit tandem Collegiata hæc Eccleſia, anno M. D. LIX. in Cathedralem, adlaborante *Philippo* II. Hiſpaniarum Rege, Pontifice *Paullo IV.*

Ll 2 Verba

Digitized by Google

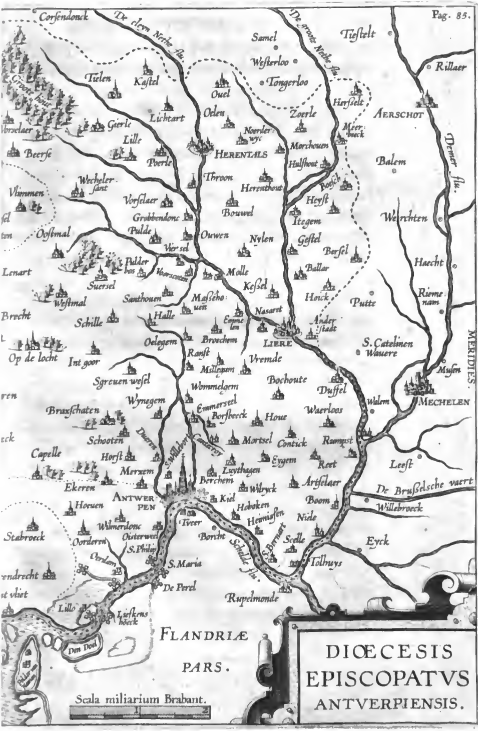
Verba dabo; quoad ea licuit ex erectione nouorum per *Belgium Epiſcopatuum* defruſtare. ac primò *Antuerpienſem* Eccleſiam eximit à Cameracenſium iuriſdictione Pontifex: *Ex certâ ſcientiâ, de fratrum noſtrorum conſilio, ac de Apoſtolica plenitudine poteſtatis, ad Dei omnipotentis honorem, & ſancta ipſius Eccleſia auctoritatem*, Antuerpienſem Eccleſiam atque Diœceſim *auctoritate Apoſtolicâ tenore præſentium perpetuò eximimus, ſegregamus, diuidimus, & ſeparamus ab omni iuriſdictione, poteſtate, & ſubiectione*, Archiepiſcopi & Capituli Cameracenſis, *atque à ſolutione decimarum, aliorumq́ iurium*, Archiepiſcopo & Capitulo *ratione iuriſdictionis, ſubiectionis, & legis Diœceſana & Metropolita debitorum*. Firmat deinde *Cathedralem* Eccleſiam, & quidquid hanc tangit. ac è veteri & *Sedi Apoſtolica* conſuetâ formulâ, Antuerpienſe oppidum in ciuitatem erigit: Eccleſiamq́. *B. Virginis Collegiatam* in *Cathedralem.* Pōtificia verba ſunt: *In Cathedralem, conſilio & poteſtate & auctoritate & tenore præmiſſis, erigimus.* ac in eâ Epiſcopalem dignitatem, cum ſede Epiſcopali *aliiſq́ Cathedralium Eccleſiarum inſignijs, honoribuſq́ & priuilegijs, quibus cetera Cathedrales Eccleſia de iure vel conſuetudine vtuntur, vel vti poterunt, ſimiliter erigimus, & inſtituimus*. Antuerpienſi demum in Cathedralem erectæ, aſſignat *territorium ſeptem oppidorū cum pagis interiacētibus* (qui ſunt ad CXLIV.

quos

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

quos in iconiſmo huius Diœceſeos hìc inſerto videre eſt) *longitudinis quinquaginta ſex, latitudinis triginta millium paſſuum ſimilium.* Hæc Pontifex. Habuit verò Eccleſia Epiſcopos, *I. Philippum Nigrium*, de quo poſſum illud;

Oſtendent terris hunc tantùm fata, neque vltrà
Eſſe ſinent.

II. Franciſcum Sonnium, qui è Siluæducenſi ſede ad hanc venit anno M. D. LXX. deceſſit anno M.D.LXXVI. *III. Læuinum Torrentium* ex Archidiacono & generali Vicario Leodienſis Eccleſiæ, anno M. D. LXXXVII. abiit ad meliora M.D.XCV. de quo liceat illud Maronis: non hæc

Vllo ſe tantùm tellus iactabit alumno.
Heu pietas, heu priſca fides, inuictaq́ virtus,

duris aſperiſq́ue infracta rebus! *IV. Guilielmum de Bergis* ex Decano Leodienſi, & primâ nobilitate Belgicâ, anno M. D. XCVIII. abeuntem ad Cameracenſem Archiepiſcopatum anno M.DCI. luximus; mortuum etiam magis, anno M. DCIX.

—— *manibus date lilia plenis;*
Purpureos ſpargam flores,

vt momumentum

His ſaltem accumulem donis, & fungar inani,

amico tamen & obſequioſo munere. *V. Ioannem Miræum* anno M. DCIV. ſeruet hunc vrbi DEVS. Surrexit ſub hoc Seminarium Diœceſanum, magnorum ſucceſſuum grande initium; quo illi no-

Digitized by Google

mine pij omnes debent gratiam, locupletes operam, reliqui votum è meliore vitâ.

Sunt extra ſummam ædem *Parœciæ* quattuor. in quibus nihil admodum habeo quod lectorem mereatur, niſi quis ea volet, quæ è veteri membranâ: dabo.

S. GEORGII. *Nos Decanus & Capitulum Eccleſiæ Collegiatæ* B. MARIÆ *Antuerpienſis, ad ſupplicationem & inſtantiam Burgimagiſtrorum & Legiſlatorum, nec non communitatis oppidi Antuerpienſis, & aliis certis ex cauſis & reſpectibus moti, conceſſimus, quantum in nobis eſt, & de iure poſſumus, quòd in Eccleſiâ Parochiali* S. GEORGII *dicti oppidi, quæ etiam filia ipſius Eccleſiæ* B. MARIÆ *exiſtit, erigatur fons baptiſmalis pro infantibus ipſius parochiæ* S. GEORGII *baptiſandis. anno* M.CCCC.LXXVII. XV. *Maij, Pontificatus Sixti VI. anno* VI.

Fuiſſe ante hanc conceſſionem Parœciam, conceſſionis verba docent: quin & fama eſt vetuſtiſſimum vbi templũ eſſe, ſed fama tantùm. quot ante conceſſionem annis, quis dabit? Reperio tamen in Manuſ. codice anno M.CCCIV. altare ibi DD. Petro & Paulo ſacratum, additumq́ue cœmeteriũ, monumentum nimirum victoriæ diei illius ab Antuerpienſiũ Marchione à Flandris relatæ: ſed & in veteri chartâ, anno M.CCI. fuiſſe hanc Eccleſiam nõ ignobilis eâ ętate pagi. Ego nihil affirmauerim.

S. VVAL-

Digitized by Google

S. WALBVRGIS proxima priori Eccleſia eſt: teſtatur id conſtitutio Sixti IV. anno VII. & conceſſionis verba. S. VVALBVRGIS.

Nos Decanus & Capitulum Eccleſiæ Collegiatæ B. MARIÆ *oppidi Antuerpienſis, Cameracenſis Diœceſis, ad ſupplicationem & inſtantiam Burgimagiſtrorum, & Legiſlatorum, & communitatis incolarum, Parochiæ caſtri oppidi prædicti; aliiſq́ certis cauſſis & reſpectibus moti, conſentimus, quantum in nobis eſt & de iure poſſumus, quod in Parochiâ Eccleſiæ* S. WALBVRGIS *caſtri dicti oppidi, quæ filia ipſius Eccleſiæ* B. MARIÆ *exiſtit, erigatur fons baptiſmalis pro infantibus Parochiæ dictæ Eccleſiæ Caſtri baptizandis; quódque conſtituatur ibi cœmeterium pro funeribus ipſius Parochiæ ſepeliendis, niſi alibi ſuam elegerint ſepulturam. Actum anno* M.CCCCLXXVIII. I. *Martij.*

Fuiſſe D. VVALBVRGIS Eccleſiam Parochialem, ante hanc conceſſionem, clarè docent Pontificia Sixtina verba, quæ habes in ipsâ inſtitutionis formulâ, vbi dicit ſolitos in hac Eccleſiâ, qui illi præeſſent, *Nubentium benedictionem impendere, Pœnitētiæ & Euchariſtiæ Sacramentum miniſtrare*: additq́; *fuiſſe admodum graue & damnoſum, pro Baptiſmatis & extremæ Vnctionis Sacramentis, ad matricem Eccleſiam recurrere, & ad illam decedentium pro tempore eorum corpora tumulanda deferre.* Erat proinde ante Pontificiam hanc inſtitutionem, Decaniq. & Capituli conceſſionem, Parochiæ

rochia:

rochia: ſed quæ careret *Baptiſmatis & extremæ Vnctionis Sacramentis*, & cœmeterio. quæ hoc demum anno conceſſa, conceſſionis verba docent. Quot verò antè luſtris aut ſæculis Parochia fuerit, incertum mihi. Hoc certum, in Burgo templum fuiſſe Arcis arcæ ſuperſtructum. Nec dubitare hac de re quiſquam poteſt, qui teſtamentum *D. VVillibrordi* legerit, & in illo hæc verba: *Rhotingus mihi condonauit, vel tradidit Eccleſiam aliquam, quæ eſt constructa in Antuerpo caſtello, ſuper fluuio Schalde, in pago Renenſium, cum appendiciis ſuis, villis*, &c. Erat ergo iam Eccleſia *VVillibrordi* tempore ante annum DCCXXXVI. quo ad meliora *VVillibrordum* diſceſſiſſe hiſtoriæ tradunt. Aliquis hîc Eccleſiam hãc gentilitium arbitretur fanum, at erat *Rhotingus* Chriſtianus, & Eccleſiam tradidit, *cum appendiciis ſuis, villis*, teſtamento expreſſis, qui ferè mos Chriſtianorum. & vt fuerit gentilitium, vt primùm tamen ad *VVillibrordum* venit, quis non credat pulsâ gentilitate ad nos tranſiſſe? *VVillibrordum* cogitate, & in hoc animum, calorem, zelum, fidei propagandæ robur & ſtudium, inuictumque aduerſis pectus.

S. IACOBI. S. IACOBI Eccleſiam æui propinquioris fuiſſe nihil addubitem. quo verò anno exſtructa, incertum. quo in Parochiam erecta, inſtitutio Sixti IV. & Conceſſio Decani & Capituli tradit.

Con-

Conſentientes quantum in nobis eſt, & de iure poſſumus, quòd huiuſmodi capella S. IACOBI, *quæ infra limites ipſius Eccleſiæ noſtræ Beatæ* MARIÆ, *quæ etiam Parochialis & matrix Eccleſia eſt, conſiſtit, in Parochialem Eccleſiam aliàs tamen canonicè præhabentem ad hoc poteſtatem cum inſigniis Parochialibus, vt puta fonte Baptiſmali, extremâ Vnctione, & ceteris Sacramentalibus iuxta confinia per nos & præfatos ſupplicantes conſignata & concordata erigatur. anno* MCCCCLXXVII. III. *Iulij Sixti IV. anno* VII.

S. ANDREAE recentior eſt: docent id Conſtitutionis Adriani VI. & Conceſſionis Decani & Capituli verba. S. ANDREÆ.

Decanus & Capitulum Eccleſiæ B. MARIAE *Antuerpienſis, cupientes diuini cultus augmentum, & votis & deſideriis Illuſt*[mæ] *Dominæ Margaritæ Auſtriacæ, necnon ciuium & incolarum oppidi Antuerpienſis, ſatisfacere; conſenſerunt quantum in ipſis fuit, erigi nouam Eccleſiam Parochialem ſub inuocatione S. Andreæ, die* XXIX. *Maij, anno* M. D. XXIX.

Habes in eadem Conceſſione, fontem Baptiſmalem & cœmeteriũ. Ante tamen Conceſſionis huius diem, Eccleſiam hîc reperio, cùm è Saxoniâ Auguſtiniani anno M.D.XIIII. in vrbem hanc venerunt. ante horum aduentum tenebræ mihi.

Hæ quinque vrbe totâ Parœciæ. antè vna D. Matris in ſolidum, & numeris ſuis omnibus

abſoluta Parœcia fuiſſe videtur. ſtetitque ad annum MCCCCLXXI. cùm frequentior grandiorque populus, ac in tredecim regiones, quas *VVijcken* vulgò appellant, ritè diſcriminatus, Parochum vnum onere leuare ſuaſit, addereque priori quattuor. Sed & principem Eccleſiam in duos Parochos diſpertiri placuit: vt non quinque, ſed ſex cenſeri debeant. Poſſent deſignari plures, & ſtaret ſingulis ſuus labor: nunc plurima familiarum millia vnum agnorunt: exſurgat qui faciat.

CAPVT XI.

Virorum Cœnobia, aut loca Religioſa.

LVSTRABO ſingula, & ſi quid occurrat litteris aut famâ notum, non omittam.

PRÆMONSRATENSES, tempore inter Religioſos primi, duce D. NORTBERTO ſub annum MCXXIIII. in hanc vrbem venerunt. Celebre illâ ætate NORTBERTI per Germaniam orbemque vniuerſum nomen. qui Adamiticam Tanchelini hæreſim, per vicina vrbi loca ſæuientem, validè repreſſit, veſanis impudentiæ illius ardoribus reſtinctis. ob quam rem, benè, & è voto Antuerpienſium peractam, areâ, domo, temploque donatus. liquidò hoc litteræ docent.

In nomine ſanctæ & indiuiduæ Trinitatis. Ego Hil-

Hildolphus Præpoſitus S. Michaëlis in Antuerpiâ, tam futuris quàm præſentibus in perpetuum. Qualiter præfata Eccleſia noſtra ad vſus Canonicorum Præmonſtratenſis Ordinis trãſierit, & quâ de cauſſâ aſſenſus Capituli noſtri eis datus fuerit, præſentis ſcripti atteſtatione notificamus. Cùm in diebus noſtris quidam hæreticus Tanchelinus nomine in partibus noſtris aduenisſet, & venenoſo ſermone à fide & à Sacramentis Eccleſiæ plurimos auertiſſet; hac de cauſsâ vt illa hæreſis, quæ prouinciam noſtram occupauerat, funditus extingueretur, conſilio Domini Burchardi Epiſcopi, & totius populi, & aſſenſu Capituli noſtri, Dominum Northertum, virum noſtris temporibus ſpectabilis religionis, accerſiri curauimus; eiq́ ac ſuis Fratribus Regulam beati Auguſtini ſeruantibus, ſuamq́ inſtitutionem exſequentibus, ſupradictam Eccleſiam cum capellis in eius cœmeterio fundatis, & tribus curtilibus & iugero terræ eidem cœmeterio adiacentibus, cum quattuor præbendis, per manus memorati Epiſcopi tradidimus; circumſpectione vigiles, digneque perpendentes, quòd eorum ſaginaremur orationibus, & bonis ſpiritualibus, ſi eos ſuſtentaremus beneficijs temporalibus. Nos verò priùs numero duodecim, numerum noſtrum in octo terminauimus præbendis, & cum his & Præpoſituræ noſtræ integritatem in Eccleſiam beatæ Mariæ tranſtulimus. Ceteras verò quattuor præbendas, per omnia eis conſimiliter participantes, proprio noſtro arbitrio dedimus. Excepto quòd

Digitized by Google

allodia & mancipia, quæ vſque ad hæc tempora Eccleſia illa poſſederat, in noſtros ſingulariter vſus ſegregauimus. Baptiſmus verò celeberrimi temporis, videlicet Paſcha & Pentecoſtes, in Eccleſiâ illâ obſeruabitur; reliquo autem tempore Parochianus noſter baptizandis prouidebit. Infirmos autem viſitare & communicare, oleoq́; inungere, confeſſiones audire, mortuos ſepelire, omnibus hæc ab eis quærentibus liberè conceſſimus. Vt autem tam præclara beneficentia fœdus inuiolatum, & inter nos & ipſos ſemper permaneat, hoc definitum eſt, vt quodcumque munus, infirmus, & moriens parochianus, ſiue in terrâ, ſiue in aliâ ſubſtantiâ cuiuis Eccleſiæ aliquid obtulerit, aut pro ſe offerri inſtituerit, per medium diuidatur. Quod verò alienus ſanus aut infirmus, aut parochianus incolumis dederit, Eccleſia, cui hoc datum fuerit, abſque partitione poßideat. Ipſa verò Eccleſia ſedulâ omnium exactione inuicem iuges ſibi debebunt fraternæ charitatis orationes, in omnibus neceßitatibus ſeſe ſupportantes. Pro commemoratione verò ſuæ libertatis vtraque Eccleſia perſoluet Cameracenſi Præſuli aureum nummum Antuerpienſis monetæ & ponderis, ſingulis annis in feſto S. Lucæ. Vt autem hæc rata & inconuulſa permaneant, ſigilli noſtri impreßione, & teſtium ſubſcriptione, qui interfuerint, & hoc donum dederint, annotari curauimus. Ego Hildolphus Præpoſitus S. Mariæ, Anſelmus Canonicus, Bernardus Canonicus, Giſelbertus Porcus, Raduardus Canonicus, Ouo Canonicus, Ra-

Raduardus ſcriptor, Ragerus Canonicus, Hildeuuinus Parochianus. Actum autem eſt hoc anno Verbi incarnati MCXXIV. *Indictione ſecundâ, Epactâ tertiâ.*

Dos ergo prima debetur Canonicis anno M.CXXIIII. altera Duci anno MCCXI. Senatus etiam non pauca contulit.

Sepulta in hoc templo anno MCCCCLXV. *Iſabella Borbonia Caroli Pugnacis* vxor, vbi ante gradus principis altaris mauſoleum habet.

DOMINICANI à Senatu populoque in hãc vrbem Argẽtinâ euocati. Dabo euocatorias litteras, veterem ac nonniſi Antuerpienſem pietatem ſpirãtes.

Religioſis viris & diſcretis, honorandis, Priori Prouinciali Fratrum Prædicatorum Teutoniæ, & Fratribus diffinitoribus Capituli Prouincialis apud Argentinam, Scabini & communitas Antuerpienſis, Cameracenſis Diœceſis, ſalutem & ſinceram in Domino charitatem. Quamuis mundanis pulueribus obfuſcati comparatione felicitatis ſpiritualis multarum Ciuitatum, quibus in populo & aliis tẽporalibus termini noſtri ſuperabundant; noſtram neceſſitatem vobis inuitamur exponere. Cùm itaque ſecundùm præſentem ſtatum, miniſterium veſtrum ſancta Dei Eccleſia comprobetur perneceſſarium, & nos huiuſque conſolatione veſtrâ (quod cum dolore proferre poſſumus) caruerimus, niſi in quantum B. Fratres veſtri domus Louanienſis, vel alij remotiores nos duxerint

 viſi-

Digitized by Google

viſitare, omni deuotionis affectu veſtram propulſantes exoramus charitatem, quatenus nobis & noſtris compatiamini, & collegium Fratrum veſtrorum Antuerpiam deſtinari faciatis. Hos enim ipſos affectu ſincero, & dilectione ſtabili pertractare compromittimus: firmam tenentes fiduciam, quòd, cùm Dominus benedixerit domui Ægypti propter introitum Ioſeph, & domui Laban propter Iacob, benedictionis diuinæ munus ad introitum eorumdem conſequemur. Datum in Inuentione S. Stephani, anno MCCXLIII.

Hæc Antuerpienſes. ſunt in eamdem ſententiam Brabantiæ Ducis & Cameracenſis Archiepiſcopi. quæ quia longum recenſere, prioribus inſiſto. Deſignata aduentantibus à Senatu domus, areaque perampla: & retinet hodieque vicus nomen, vulgò *Preeck-heer-ſtraet*. Tranſierunt poſt hæc, veteri relictâ domo, in eam quam etiamnum inhabitant, liberalitate *Henrici III.* Brabantiæ & Lotharingiæ Ducis, anno MCCLVI. vbi etiam templum ædificarunt. Fama tenet *Albertum Magnum* Ratisbonẽſem Epiſcopum anno MCCLXXI. ſacraſſe. cuius cùm anguſtiis excluderetur populus, placuit priore euerſo, aliud à fundamento auguſtius, in eam quam videmus molem erigere, anno MDXLVII. audaci per omnia, raro, viſendoque opere. Habes in hac æde, prioris, in campanâ, monumentum, hac inſcriptione:

Tẽporibus clango certis, & funera plãgo. anno 1253.

PRIO-

PRIORATVS S. SALVATORIS, Ciſtercienſis Ordinis, vulgò *Petri Potz*; munificentiâ *Petri Potz*, patricij Antuerpienſis, coniugiſque illius *Mariæ Terrebrots*, exſtrui cœptus anno MCCCXXXIII. & ad optatum aliquando finem eorumdem benignitate anno MCCCCXLVII. deductus, annuoque cenſu, qui duodecim religioſis alendis ſatis eſſet, dotatus.

FRANCISCANI cœperūt anno MCCCCLXVII. locum Senatus dedit. donationem Philippus Brabantiæ Dux diplomate probauit.

PHILIPPVS *Dei gratiâ Dux Burgundiæ, Lotharingiæ, Brabantiæ, & Limburgiæ; Comes Flandriæ, Artheſij, Burgundiæ, Palatinatus, Hannoniæ, Hollandiæ, Zeelandiæ, Namurci, Marchioq́ ſacri Imperij, Dominus Friſiæ, de Salinis ac de Mechliniâ. Vniuerſis præſentes litteras inſpecturis ſalutem in eo qui eſt omnium vera ſalus. Cùm inter alios Fratrum ordines Regulares, quos per diuerſos Patres, pro perfectione vel eminentiâ vitæ Chriſtianæ ab exordio militantis Eccleſiæ introductos eſſe conſpicimus, ſacro Apoſtolico ordini ab eximiæ ſanctitatis Patre beato Frãciſco diuinâ inſpiratione, vt piè credimus, Fratribus ac diſcipulis ſuis tradito (quo præditi, tamquam abiectis auro & argento, & reliquis omnibus auaritiæ & cupiditatis huius mundi illecebris, quibus qui tamquam Mammonæ inſeruiunt, Deum odio habere coguntur,*

guntur, ab earumdem illecebrarum imperiis in ſanctam libertatem euaſi velut paratiſſima & expeditiſſima mancipia, ſpretis omnibus ſoli Deo poterunt adhærere) tamquam Ordini acceptiſſimo Deo, & pro dilatatione & ampliatione ſanctitatis militantis Eccleſiæ ſpecialiſſimam in animo noſtro commendationis ſedem parauerimus; perindéque eos quos videmus ſe ex corde non ficto ad eiuſdem Ordinis ſtrictam obſeruantiam mancipare, magnâ & indefeſſâ cogimur charitate complecti; & libenter ea quæ ad fomentum & incrementum eiuſdem obſeruantiæ operari poſſe conſpicimus, omni ſollicitudine promouere; offendiculáq; & aduerſus proſperum ſucceſſum eiuſdem obſeruantiæ militantia, quantū in nobis eſt, longiùs relegare. Sanè cū didicerimus nouiter dilectos & fideles noſtros Burgimagiſtros, Scabinos & Conſules oppidi noſtri Antuerpienſis, ad prædicti ſacri Ordinis obſeruantiam promouendam charitate accenſos, Fratribus eiuſdem Ordinis quos viderūt ad illibatam, quantum humana infirmitas diuino afflante adiutorio cōceſſit, ſe velle in eadem Ordinis obſeruantiâ, abſque voluntariâ & irrationabili diſpenſatione, vnanimiter cōtinere, commodaſſe certam quantitatem terræ in loco qui nunc communi nomine Mons omniū Sanctorum vocatur; ſuper quā quibuſdam viris deuotis hoc procurantibus, & alijs manum charitatis & deuotæ liberalitatis ad hoc porrigentibus, ædificium ſatis conueniens tam pro diuino ſeruitio quàm pro receptatione dictorum Fra-

Digitized by Google

Fratrum erigere & fabricare inceperint: ne tam ſancto propoſito & initio deeſſet auctoritas Principalis, placuit id quod ex deuotionibus ſubditorum ſic eſt inceptum, auctoritate noſtrâ omni modo, tamquam ab initio manum appoſuiſſemus, ratum & gratum habere; & perinde noſipſos tenore præſentium eiuſdem monaſterij declarare & conſtituere Archifundatores. Idq; ex nunc fundatum eſſe, & inanteà ad reuerentiam & honorem Dei, & Beati Andreæ Apoſtoli, & Patroni noſtri per nos ſpeciali deuotione electi, nec non dicti veſtri Patris Franciſci vita Apoſtolicæ ſectatoris, complendum & perficiendum; & ſub eorumdem Patronorum, & præcipuè dicti B. Andreæ Apoſtoli titulo perpetuis futuris temporibus recolendum. Rogantes inſtantiùs Reuerendum in Chriſto Patrem Dominum Cameracenſem Epiſcopum, quatenus Eccleſiam ipſam & altare maius, & alia principalia ædificia, quæ cõſecrari conuenit, ad honorem dictorum Patronorum, & præcipuè B. Andreæ Apoſtoli, necnon minora altaria, & eius alia loca partialia per Dei gratiam & deuotorum hominum charitatem perficienda, ipſiſq; accommodata & commodanda, quæ congruum fuerit dedicare ad honorem Dei & aliorum Sanctorum, iuxta deuotionem eorum qui eleemoſynas ſuas ad hoc contulerint, per ſe dedicare velit & conſecrare, aut per alium dedicari ordinet & conſecrari. Placuit nobis inſuper ex nunc Fratres omnes & ſingulos, qui in dicto monaſterio poſt conſecrationem

Digitized by Google

huiuſmodi iuxta dictam Regulæ obſeruantiam, ſunt ſanctam & religioſam vitam acturi, in noſtrâ protectione & ſaluigardiâ ſpeciali recipere, promittentes pro nobis & heredibus noſtris, eos & eorum quemlibet quamdiu in Ordinis obſeruantiâ perſeuerauerint, quantum in nobis eſt, tueri & defendere, aduerſus omnes qui eoſdem nunc vel inanter quibuſlibet perſecutionibus vel iniuriis turbare ſategerint, vel moleſtare. Sub pœnâ indignationis noſtræ, & vltionis conſonæ rationi, ſecundùm menſuram & qualitatem delicti, omnibus ſubditis noſtris cuiuſcumque ſtatus aut conditionis extiterint, diſtrictiùs inhibentes, ne dictis Fratribus quamcumque moleſtiam aut iniuriam, verbis aut factis, quomodolibet inferre aut irrogare præſumant. Præcipuè antedictis Burgimagiſtris, Scabinis, & Conſulibus, necnon receptoribus principalibus, & aliis quibuſlibet eiuſdem villæ obuẽtiones recipientibus, aut recepturis diſtrictiùs inhibentes, ne de eſculentis & poculentis quæ paucis diebus conſumuntur, & quæ eiſdem Fratribus à deuotis & fidelibus ob amorem Dei in puram eleemoſynam conferentur, præſumant auſu temerario, quidquam Gabellæ, Impoſitionis, Talliæ, Maletotæ vel Aſſiſiæ titulo exigere, petere, capere, vel extorquere; ſed potiùs obmittant penitus aurum & argentum exigere ab eis qui nec id habent, nec in communi, nec in priuato licitum eſt habere. Et prætereà mandantes & præcipientes omnibus officialibus noſtris præſentibus, atque futuris, quatenus eoſdem ab omni iniu-

iniuriâ, moleſtiâ & perſecutione tamquam præcipuè Dei famulos tueantur atque defendant, aduerſus omnes qui ipſis huiuſmodi iniurias, moleſtias, aut perſecutiones inferre molientur. quóſque, ſi qui fuerint, tamquam hoſtes & aduerſarios ſeruorum Dei, meritis pœnis & vltionibus, omni diſsimulatione poſtpoſitâ, curent afficere. nec in hoc vnus alium præſtolari, nec etiam à nobis aliud exſpectare mandatum; quoniam ita ob ſingularem deuotionem, quam habemus ad veram & illibatam dicti Ordinis regulam, & odium tranſgreſsionis eiuſdem, necnon ad reuerentiam & honorem Dei, Beatorumq; Andreæ Apoſtoli & Patris Franciſci Apoſtolicæ vitæ præcipui ſectatoris, placet, ex certâ noſtrâ ſcientiâ & auctoritate principali ſine contradictione fieri volumus cum effectu.

CARMELITÆ anno MCCCCLXXXV. locum ædificando delegerunt; fauentibus impensè Maximiliano Romanorum Rege, & Philippo Brabantiæ Duce. Docent hoc Pontificiæ litteræ.

INNOCENTIVS SERVVS SERVORVM DEI, *dilecto filio nobili viro Maximiliano Archiduci Auſtriæ ſalutem & Apoſtolicam benedictionem. Eximiæ deuotionis affectus, & probatæ fidei conſtantia, quibus in noſtro & Apoſtolicæ Sedis conſpectu clarere dignoſceris, non indignè merentur, vt votis tuis illis præſertim quæ diuini cultus augmentũ, ac animarum ſalutem, ac Religionis propagationem ſpectant, quãtum cum Deo*

poſſumus, fauorabiliter annuamus. Sanè pro parte tuâ nobis nuper exhibita petitio continebat: Quòd tu qui oppidum Antuerpienſe Cameracenſis Diœceſis, tuo temporali dominio ſubiectũ, & illius incolas ſpeciali dilectione proſequeris, & cupis nõ ſolùm proſpero & felici regimini ipſorum in iis quæ ad tuum temporale dominium huiuſmodi pertinent prouidere, ſed etiam quantum in te eſt, pro ſalute animarum earumdem te vtiliter & ſalubriter exercere; non demeritò ſperans, quòd ſi Profeſſores Ordinis glorioſiſſimæ Dei genitricis ſemperq́; Virginis MARIÆ *de monte Carmeli haberent in dicto oppido aliquam domum, pro vnius Prioris & aliquorum Fratrum dicti Ordinis vſu & habitatione, incolæ præfati, qui ad Ordinem ipſum & illius Profeſſores ſingularem gerunt deuotionis affectum, ex Prioris & Fratrum pro tempore in dictâ domo degentium exemplari vitâ, ac diuinorum deuotâ & aſſiduâ celebratione, prædicationibus verbi Dei, audientiâ confeſſionum, & exhortationibus ad benè & laudabiliter viuendum, vberiores fructus pro ſuarum ſalute animarum in dies reportarent, ac meritis & interceſſione eiuſdem Virginis* MARIÆ *conſequerentur præmia felicitatis æternæ; ſummopere deſiderans de bonis tibi à Deo collatis vnam domum pro vſu & habitatione Fratrum prædictorum in eodem oppido conſtrui & ædificari facere, ſi tibi ad id eiuſdem Sedis auctoritas ſuffragetur. Quare pro parte tuâ nobis fuit humiliter ſupplicatum, vt tibi in dicto oppido in aliquo loco ad*

Digitized by Google

ad id conuenienti & honeſto, domum prædictam cum Eccleſiâ, campanili humili, campanâ, cœmeterio, refectorio, dormitorio, clauſtro, hortis, hortalitiis, & aliis neceſſariis officinis conſtrui & ædificari faciendi, ac dilectis filiis Generali dicti Ordinis, necnon Prouinciali Prouinciæ Allemaniæ Inferioris in quâ ipſum oppidum conſiſtit, Prioribus quoque & Fratribus Ordinis eiuſdem illam pro eorum vſu & habitatione recipiendi, & perpetuò inhabitandi licentiam concedere, aliáſque in præmiſſis opportunè prouidere de benignitate Apoſtolicâ dignaremur. Nos igitur qui diuini cultus augmentum, & Religionis propagationem, animarúmque ſalutem ſupremis deſideramus affectibus, tuum in hac parte pium & laudabile propoſitum plurimùm in Domino commendantes, huiuſmodi ſupplicationibus inclinati, tibi domum prædictam in aliquo loco dicti oppidi ad hoc conuenienti & honeſto, cum Eccleſiâ, campanili humili, campanâ, cœmeterio, refectorio, dormitorio, clauſtro, hortis, hortalitiis, & aliis neceſſariis officinis, pro perpetuo vſu & habitatione Fratrum prædictorum, Ordinarij loci licētiâ petitâ, licet forſan non obtentâ, ſine tamen alicuius præiudicio, conſtrui & ædificari faciendi, ac Generali necnon Prouinciali, Prioribus, & Fratribus prædictis illam recipiendi, & perpetuò inhabitandi, auctoritate Apoſtolicâ, tenore præſentium, licentiam elargimur. Iure tamen Parochialis, & Beatæ MARIÆ *Eccleſiarum oppidi prædicti, & cuiuſlibet alterius ſemper ſaluo in*

Nn 3 *om-*

omnibus. *Nos enim dicta domui, poſtquam ſic conſtructa fuerit ut præfertur, ac Prioribus & Fratribus, qui illam pro tempore inhabitabunt, ut omnibus & ſingulis priuilegiis, fauoribus, conceſſionibus, & indultis quibus alia domus Fratrum dicti Ordinis & illarum Priores & Fratres in genere potiuntur, & gaudent, ac uti & potiri ac gaudere poterant, quomodolibet in futurum uti, potiri, & gaudere liberè & licitè ualeant, auctoritate præfatâ, earumdem tenore præſentium de ſpecialis dono gratiæ indulgemus. Non obſtantibus felicis recordationis Bonifacij Papæ VIII. prædeceſſoris noſtri, prohibente ne Ordinis Mendicantium Profeſſores nouas domos ad inhabitandum recipere præſumant, abſque Sedis prædicta licentiâ ſpeciali, de prohibitione huiuſmodi plenam & expreſſam mentionem faciente, & aliis conſtitutionibus & ordinationibus Apoſtolicis, ſtatutis quoque & conſuetudinibus dicti Ordinis iuramento, confirmatione Apoſtolicâ uel quauis firmitate aliâ roboratis, ceteriſq; in contrarium facientibus uel obſtantibus quibuſcumque. Nulli ergo liceat omnino hãc paginam noſtræ elargitionis & conceſſionis infringere, uel ei auſu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præſumpſerit, indignationem omnipotentis Dei, ac Beatorum Apoſtolorum eius Petri ac Paulli nouerit ſe incurſurum. Datum Romæ apud Sanctũ Petrum, anno incarnationis Dominicæ milleſimo, quadringenteſimo, octuageſimoquinto, XI. Kal. Ianuarij, Pontificatus noſtri anno ſecundo.*

Cœno-

Cœnobium auguſtum eſt, ſtructura firma, chorus templi altus & illuſtris; & ſuperioribus his annis adiecta ingenti auſu, felici ſucceſſu, non modica pars. Sunt qui velint Carmelitas vrbem ingreſſos anno MCCCCV. priuatis tamen ædibus ſe continuiſſe in annum MCCCCLXXXV.

BOGARDI texendo vitam tolerabant. hos primùm vrbem ingreſſos reperio anno MCCXXVIII. auſpiciis D. Beggæ, Pipini primi, Brabantiæ Ducis, filiæ, ſororis D. Gertrudis. ac primò, nullis certis legibus, ſolo caritatis vinculo annis LXII. modeſtè ſe continuerunt. anno deinde MCCXC. tertiam D. Franciſci Regulam profeſſi, Fratrum de pœnitentiâ nomen ſortiti, magnis à Brabantiæ Ducibus Ioanne II. & III. exactionum temporalium, & à variis Pontificibus, Ioanne XXII. Clemente V. Vrbano V. ſpiritualibus prærogatiuis donati. locum tandem habitationi, priore commodiorem, anno MCCCXLVI. ære ſuo pararunt, inſigniq́ue poſteà acceſſione, priuatâ induſtriâ, locupletarunt, anno MCCCCLV. cumq́ue in eam diem texendo vitam ſinguli toleraſſent, prudenti conſilio, reliquam Religioſorum conſuetudinem imitati, in communi viuere cœperũt anno MCCCCLV. quin & monaſticã profeſſos reperio anno MCCCCLXVIII. eoq́ue res proceſſit, vt textrinâ relictâ ſolis diuinis vacarent.

AVGV-

AVGVSTINIANI olim fuerunt, & venerāt in hanc vrbem anno MDXIIII. Congregationis Saxonicæ, non poſtremi famâ, numero; ceſſit deinde anno MDXXIX. non ignobile templum locúſque parœciæ S. Andreæ, permanetque in hanc diem. Anno demum MDCVII. eiuſdem inſtituti, ex normâ nimirum D. Auguſtini, nullo tamen cùm prioribus fraternitatis aut capitis nexu, domum à Senatu impetrarunt.

ALEXIANI. tenue principium. ſparſi primùm habitarunt, anno MCCC. aucti pòſt numero & opibus, collecti in vnum, propiorem religioni vitam duxerunt. Principium illis ab Henrico Suijdermanno Germano, qui anno MCCCXLV. fundum & domum dedit. ac tandem D. Auguſtini Regulam ſecuti, ſacratiori ſe religionis voto ligarunt anno MCCCCLXI. demum domum ſtruxerunt inſigni opere, priore longè auguſtiorem, anno MDXLVI.

CAPPVCINI vltimi in hanc vrbem è Galliâ venerunt anno MDLXXXV. hortatu Alexandri Farneſij, Parmæ ac Placentiæ Ducis. Redierunt paullò pòſt ad ſuos; rurſuſque eiuſdem Principis euocatione in Belgium, inde Antuerpiam, anno MDLXXXVII. acceptiq. perhumaniter à Reuerendiſſimo Antuerpienſium Epiſcopo Læuino Torrentio, Senatu, Populoque, cœnobium Catholici Regis munificentiſſimis impendiis ſtruxerunt.

reli-

reliqua priuatorum benignitas adiecit, quâ vnâ viuunt, extremam paupertatem profeſſi.

PATRES SOCIETATIS IESV anno MDLXII. vrbem ingreſſi, firmandi aliquando domicilij initia poſuerunt. & primùm duo fuerunt, plures exinde acceſſerunt; cùm impares oneri, pauci illi laboribus ſuccumberent. anno demum MDLXXIV. paucorum, ac in primis D. Frias Hiſpani, liberalitate, empta domus, templumq. non totis menſibus ſex exſtructum. Iuuentus deinde anno MDLXXV. moribus ac bonis litteris inſtitui cœpta: triennium ea inſtitutio ſtetit: ſucceſſerunt turbæ, & ciuilia hæc bella; inter quæ ſæuo iactati turbine, & ingentis naufragij pars non poſtrema, paſſi quod aſſolent qui enauigarunt tabulâ. Septem annos tenuerunt hi fluctus Belgium, donec poſitis illis, cum ipsâ Republicâ Rempublicam ingreſſi anno MDLXXXV. auſpicatam feliciter olim iuuentutis inſtitutionem, reliquaque Societatis munia, maioribus quàm antè animis, ſecundioribusque ſucceſſibus aggreſſi. Cumque ſcholarum anguſtiis iuuentus excluderetur, præprouidâ munificâque Senatus largitione, auguſta amplaque domus anno MDCVIII. acceſſit. Creuit hîc iuuentus, maximè cùm humanitatis ſtudiis, Theologiæ moralis, Scripturarumque ſacrarum, ac Controuerſiarum prælectiones additæ.

CAPVT XII.

Feminarum Cœnobia aut loca ſacra.

VARII hîc illarum cœtus, rarâ morum integritate. & ſunt *Antuerpienſes* ad ſacrum hoc vitæ genus & caſtimoniam pronæ. nec mœnibus his contentæ, vicina repleuere oppida: & ſicubi ſanctior locus monaſticaque ſeuerior diſciplina, *Antuerpienſes* reperias. Sunt in

HOSPITALI magno, quæ ægrorum curam gerunt. Huius initia obſcura; in peruetuſto membranaceo codice hæc habes: *Anno Domini* MCCXXXVIII. *Calendis Maij, in feſto SS. Philippi & Iacobi tranſlatum eſt Hoſpitale Antuerpienſe ab atrio Beatæ* MARIÆ, *vbi priùs fuerat ædificatum extra oppidum, in campum vbi nunc in honore Beatæ* MARIÆ *Virginis eſt ædificatum*. Creuit variorum opibus. Primus dotauit *Guilielmus Noſe*, agris in Borsbeke anno MCCXXXII. annuente *Henrico* Brabantiæ Duce. Secundus *Ludouicus Berthout*, Mechliniæ Dominus, agris in Mortſele anno MCCLIV. Tertius *Arnoldus de Louanio* Bredæ Dominus, agris in Berendonck, in Micke, in Eeckeren, anno MCCLXXX. Quartus *Hêricus vã VVilre* Bergizomij Dominus, agris in Weſele, anno MCCXCV. Sepulturæ ius conceſſum his reperio anno MCCXXXVII.

Sunt

Sunt quæ operam ſuam omnem leproſis impendunt, vulgò TER SIECKEREN. Extra vrbis pomeria primæ fuerunt, anno MCCXXXVI. vrbem demum ingreſſæ anno MDLXXVIII. cùm latè fortuitus ſæuiens ignis priorem locum æquaſſet ſolo.

NONNÆ, è Zuytbeuerlandiæ Monaſterio, ad hanc vrbem, Capituli & Senatus litteris euocatæ, anno MCCLXXIX. domum extra vrbis mœnia ſtruxerunt anno MCCLXXX. nomen huic vallis *S. Margaritæ.* paſſæ deinde anno MDXLII. à *Martino Roſſemio,* ferro & igne, quæ militiæ illius furor permiſerat, tranſierunt in vrbem anno MDXLIV. locumque perexiguum, templumq́. à *Petro Tack* Antuerpienſi ciue anno M. D. ædificatum impetrarunt.

ALBÆ SORORES, dicunt ſe anno MCCCXII. huc veniſſe, Ordinis pœnitentium *S. Mariæ Magdalenæ.* de quibus hæc in veteri membranâ: *Cùm Ioannes Brabantiæ Dux viro religioſo Gerardo poteſtatem facit per Belgium eleemoſynas colligendi, in commodum domus ſuæ de nouo in honore S. Crucis fundatæ, vbi opera ſunt caritatis, vtpote de peccatricibus iuſtæ mulieres, ac bonæ, ac Deo deuotæ efficiuntur.* nec ſolis hìc lapſis locus, ſed quòd illis locus quibus alibi negatus.

FACONTINAE. *Falco de Lampage*, ſub an-

num MCCCL. hoſpitale hoc loco inſtituit. à cuius obitu abierunt ad Regium fiſcum, quæcumque viuus poſſederat: etiam hic locus. Emit hunc à Præfecto ærario *Ioannes van VVitham* anno MCCCLIV. & ab hoc aut heredibus, virgines illæ, quæ priorem aliquando ſub *Falcone* locum incoluerant, annuente *Ioanne* Cameracenſi Epiſcopo ſub annum MCCCCXXI. qui etiam loco nomen dedit: **Onſe L. Vrouwen dael in Valckenbroeck**. à quo impetrarunt vt in regulam tranſirent Sanctimonialium *Vallis S. Barbaræ in Theniſmonte.*

TERTIARIAE cœperunt à liberalitate *Henrici Soudermanni* Germani, qui domum emit, dedit, anno MCCCL. Sed non niſi domum. In medio namque magnarum cogitationum, naufragium mari paſſus, periit. perſtiterunt tamen Virgines, priuatâque induſtriâ variorumque eleemoſynis vitam tolerarunt. tertiã *D. Franciſci* regulam profeſſæ anno MCCCCLIV. Pio II. Pontifice Maximo.

NIGRAE SORORES. ſub annum MCCCLXXI. paucæ primùm viduæ in agro Brabantino cœperunt: curam ægris impenderunt, nullum inualetudinis genus auerſatæ. ac nullis aliquãdo legibus, pòſt *D. Auguſtini* regulam profeſſæ, anno MDVI. aſſentiẽte Iulio II. Locum multorum munificentiâ æreque ſuo pararunt anno MDXXI. nomenque loco indiderunt *Montis Caluariæ.*

CLA-

CLARISSAE, *S. Claram* ſecutæ, Ordinis *D.Franciſci.* Inſtituit *Iſabella* Luſitanica, *Philippo* Brabantiæ Duci matrimonio iuncta, ſalutis anno MCCCCLV. abſoluta ſtructura Monaſterij ac templi annis ſex.

D. Auguſtini regulam ſecutæ, quæ in monaſterium *D. Anna* dicatum, vulgò LVYTHAGEN, extra mœnia olim, nunc intra illa receptæ. Conditor Illuſtris vir *D. de Ranſt* Ciuitatis Marchio, qui Maximiliani exercitus ductor, cùm feliciter contra Flandros die *D. Gregorio* ſacro pugnaſſet, *Anno* duodecim hîc virginibus locum parauit, annuo *1496.* cenſu dotauit. nobilis hîc olim locus ſterilitati auertendæ.

ANNVNTIATAE, anno ſuperiore Louanio huc venerunt. prima inſtitutio è Galliâ. diffuſæ dehinc per Belgium, Brugas, Louanium, Betuniam, Niuellas demum & *Antuerpiam* traductæ. & nunc hîc ſunt. priuatorum beneficentiâ, Senatuſque ante omnes, ædes locumque pararunt.

BEGINAS ad ſacratos hos Ordines refero, animo religionem profeſſas, quam & æmulantur, nullo tamen perpetuo arctioris vinculi voto. templũ his domosq. extra vrbem exſtrui cœptas inuenio in Sion, anno MCCCCLX. incẽdio poſt hæc, quidquid magnis impendiis ſteterat, abſum-

Oo 3 ptum

Digitized by Google

ptum anno MCCCCXCIV. ac tandem funditus ſacra profanaque euerſa anno MDXLII. ac demum in vrbem traductas.

CAPVT XIII.

Hoſpitalia. Pauperum receptacula.

ALIA ab aliis condita reperio. & prout quemq. pietas aut beneficentia traxit, in varios vſus deſtinata; omnia tamen egenis ſubſidium. Cura horum, Eleemoſynariorum fidei ferè commiſſa, quorum ſeriâ ſollicitudine res adminiſtrantur.

Inde hoogh-ſtraet.

S. IVLIANI hoſpitale. falluntur qui ante annos mille ſtetiſſe volunt: exſtructum reperio anno MCCCIII. Peregrinis quaquà venientibus in biduum hîc domus eſt, & benignè habentur. ac ne diuina deſint, adiunctum ſacellum, & in eo diurnum ſacrum. ita corpori & animo largiter proſpectum.

Inde Kop-ſtraet.

INFIRMARIA. nomen hoc, loco eſt. nullus auctor inſcribitur. fuiſſe ante annos CCC. fama tenet, & conſtans fama. ſtetit olim in vico *Claddorp*; mutauit deinde ſedem anno MDXLV. Sunt in hac feminæ ſedecim, & horti domuſque legati hoc fine.

Inde Kerck-hof-ſtraet

D. VIRGINIS. conditor *Henricus Souderman* Germanus anno MCCCXL. multa huius viri germanæ

manæ in hac Republicâ pietatis veſtigia. duodecim feminis, ætate aut valetudine fractis, domicilium hîc eſt; adiuncta ancilla, quæ ætatem morbóſve leuet.

CÆRVLEI FRATRES. memorant exſtructum anno MCCCLXVI. multorum hîc munificentia claruit. viris duodecim ſenio & inualetudine laborantibus, ancilla in ſubſidium ætati & ægritudini data. *Inde Breede-ſtraet.*

S. ANNAE. auctorem narrant *Balduinum de Riddere* cum vxore *Elizabethâ Hays*. pulchra in coniugibus largitatis æmulatio. imitentur plures. vndecim hîc mulierculis & ſubſidiariæ ancillæ receptaculum cõceſſum anno MCCCCXII. annexum habet ſacellum. *Inde Corte nieu ſtraet.*

S. IACOBI. æuum huius & auctores vidi lapidi inſculptos. *Nicolaus de Herde, Guilielmus de Molener, Cornelius Lemſens, Ioãnes Melus, Ioannes van VVoude, Guilielmus Ottens*, anno MCCCCLIV, collato ære poſteritati ſacrarunt. Quotquot D. Iacobi petunt limina, aut ſoluti voto reduces, hoſpitij hîc iura reperiunt. Magna olim concurſatio parentum æuo, cùm & pietas in Diuos ardorque maior: & aberat hæreſis, ridere & perdere, gelidamque ſuffundere piæ huic flammæ edocta. *Inde Keyſer-ſtraet.*

GERARDI BAERT. conditoris nomen præfert. *By de Calck-brugge.*

fert. ſex viris ætate aut laboribus fractis ſacerdotem vnum præeſſe voluit anno MCCCCLXX.

Op de Faques rupe.

IOANNIS VAN BIEST. auctorem nomen narrat; anno MDIV. mulierculis ſedecim ancillam adiunxit, abeuntis ſolamen ætatis. mille è voto meo Bieſtios è mercatorum cœtu; neq.enim eunt hæ negotiationes omnes ſine rugâ aut maculâ.

Op de Venus-ſtraet.

SACELLVM GRATIÆ. rara ſemper maiorum pietas. atque ô lubeat, aut non pudeat ſequi! præiuit *Antonius Ruelli* anno MDV. duodecim viris, ſacerdotem vnum qui ſacris indies operaretur, præfecit. imitare qui potes. nam quis non veſtrûm fenerario puluere ſi non intectus, inſperſus tamen ſuâ aut alterius manu, alienum redolet?

In S. Rochus-ſtraet.

PVPILLARIS DOMVS EXPOSITITIIS DICATA. quorum in magno populo, & frequenti viciniâ, magnus numerus, & iam CXXC. numerant. auctores habet Eleemoſynarios vrbis anno MDXXXII. nobile opus, & quod nomen in Principe mereatur. educantur, &, vt primùm per ætatem licet, edocentur, prout cuiuſque ingenium tulerit. additurque lectio & ſcriptio, ne quidquam ad honeſtam educationem vitæque reliquum deſit.

In S. Rochus-ſtraet.

FATVA DOMVS. aberrantibus ab homine ſuo, quales in magnâ Republicâ, ingenti viciniâ, numquam deeſſe poſſunt, locus hic ab Eleemoſy-

moſynariis datus.& reſpondet operi fructus.

IN VICINIA S. GEORGII. *Eliſabetha Goudtſvlieden,* mortuo marito anno MDXLV. *Ioanne Gottenſys*, pietate, & in pauperes munificentiâ inſignis, ſex mulieribus locum tribuit. Quantæ hîc viduæ ſub opibus tamquam onere fatiſcentes, maiora poſſent? velint. & mentem hanc iniiciat qui poteſt Deus. By S. Joris Kercke

VIRGINVM DOMVS. varium opus, multiplex, nec minùs rarum; & fortunatiſſimi euentus. *Ioannes vander Meeren* anno MDLII. inſtituit. Virgines hîc erudiuntur, quas egeſtas paternâ excluſit domo, aut matrum pudor. quæ vbi adoleuerint, è pupillari in hanc traductæ, quidquid in virgine deſiderari poteſt edocentur. inde ancillatum dimittuntur: aut ſi quam modeſtior adoleſcens ambiat, matrimonio iungitur, dotem à pauperum ærario acceptura. Inde langhe Gaſthuys ſtraet.

FEMINARVM DOMVM Eleëmoſynarij anno MDLIV. ædificarunt. variæ hîc mulieres, & ferè moribus non optimis, quæ his parietibus, tamquam honeſtâ continentur cuſtodiâ. Inde langhe Gaſthuys ſtraet.

HERMANNVS VANDEN HOECKE, ſex viris ætate aut morbo confectis, aream dedit, ædes ſtatuit, conditoris nomen meruit anno MDLVII. By de Calckbrugge.

Pp Iv-

Opde Peerde-merct

IVVENVM DOMVS reſpondet puellarum: inſtituitur enim hîc iuuentus variâ arte pro cuiuſq. ingenio, aut propensâ voluntate. & delecti ſuperioribus annis ex omni hac turbâ, quæ ingens omnino eſt, qui ingenio & moribus plurimum ſponderent: quique præ reliquis eruditionis aut probitatis maioris ſpem facerent, addictique humanioribus litteris, vt inde ad Philoſophiam altioreſque ſcientias tranſeant. Condidit domum IOANNA VAN SCOONBEECKE anno MDLVIII. multas Ioannas concedat hoc ſæculum; ſingulæq. Belgicæ vrbes vnam alterámve.

Inde Boeck-ſtede.

SEPTEM FRATRVM. anni ſunt ampliùs centum cùm *Henricus Loomans* domum legauit, viris ſeptem ſenio & egeſtate preſſis; ſubſidiariumq. vitæ trahendæ annuum cenſum addidit.

Inde Kop-ſtraet.

Pulcra æmulatio, oriantur plures: ſeptem ibi viris, ſeptem hîc mulieribus *Michaël vander Heyden*, anno MDLXII. domum coëmit, dedit, dotauit, nomen inſcripſit, SEPTEM PROFVSIONVM SANGVINIS; ita voluit inſcriptioni reſpondere numerum.

In Schutters-hof-ſtraet.

CATHARINA & DINA ALARTS virgines anno MDLXXXV. octodecim mulierculis domum annuumque prouentum ſtatuerunt, forti in poſteritatem prouocamento, dum æmulantur nomen cælo terrâque magnum. Enaſcantur plures, poſte-

poſteritatis & largitatis æmulę. & cùm non deſint ſorores virgines, non deſint *Alartiæ*, quadam etiam meritorum nominiſque inuidentiâ maiores.

S. ANNÆ. *Simon Roderigues Peretti*, Baro de Rodes, domo Luſitanus, domum emit duodecim florenorum millibus, hortum tribuit, ſacellum addidit, inſtruxitque ab omni re ſacrâ; amplam dotem inſcripſit, quæ alēdis duodecim honeſtiore loco natis, ſed gradu & opibus (variante Fortunâ vices) excluſis, ſufficiat. adiunxit famulam: ſed & Sacerdotem præfecit, qui ſacris indies operaretur; qui ſacratiore verbo viciniam paſceret. Laudes etiam muſico concentu decantari voluit.

Inde Dupiſtraet

Anno 1600.

VRBIS ELEEMOSYNARII anno MDCVII. octodecim feminis, quæ aut fortunâ, aut hominum malignitate, aut inualetudine variâ oppreſſę, maioris calamitatis effugium ſtatuerunt.

Inde Lepelſtraet.

IOANNES SVTOR ſex viris ſenio morbiſque attritis locum dedit, mulieremque addidit quæ famularetur. è tenui ſupellectile venit hæc liberalitas. quanti erubeſcunt imitari? Erubeſcent & præmiari. Viuet interim Sutoris nomen, nec eradet hoc vetuſtas. & vbi opes perituræ? vbi poſſeſſores harum? arbitreris tamquam ſpongiâ è mortalium tabulâ deleri, ita nec veſtigia perſtant, quantumuis ſcrutere, tenuia. quære. nec nomine

Inde Venusſtraet.

 viuunt.

viuunt. vbi enim nulla benefacti memoria, nec nominis eſt. Vultis etiam poſt mortem viuere? vna munificentia æternabit vitam; neſcit mori, & ad cuiuſque Lectoris oculos redanimabit monumentum.

Inde Keyſer-ſtraet.

Teſtamento quattuor domus acceſſerunt pauperum ærario. dos abeſt. & quidquid extra nudos parietes, ærarium ſubminiſtrat. nomen loco, *Den Maeſen ganck.*

Inde Jeſus-ſtraet.

QVINQVE ANNVLI nomen eſt. ſeptem domus ſunt. dos nulla. induſtriâ proinde ſuâ viuunt, quæcumque hîc viuunt.

ALMERAS, fundatoris oſtendit nomen. ſex mulieribus ædiculas reliquit, ſingulis ſingulas. de ſuo victitant. Quod deeſt tolerandæ vitæ, Eleëmoſynariorum erogatur liberalitate.

Sequuntur ea quæ extra Eleëmoſynariorum curam aliorum ſubſunt imperio.

Inde Nieu-ſtraet.

NAVTICA tribus ſacellum ſtruxit, ædes adiecit, & leuandæ egeſtati ſuorum non poſtrema donaria.

Inde lange Nieu-ſtraet.

S. NICOLAI ſacellum tribus MERCIA condidit: domus adhærent, viris feminiſque inopiâ laborantibus tutelares.

Inde Keyſer-ſtraet.

Nec minùs benè apteque commenſuratum habes

habes ſacellum à PANNARIA aut FVLLONIA tribu, in quâ olim bina de die ſacra, domuſque variè duodecim egenis paratæ.

S. IVDOCI ſacellum Pelliones ædificarunt,& præſunt loco opificij decuriones. Inde Wolſtraet.

CORIARIORVM ſacellum Coriarios conditores habuit anno MCCCCXIX. imperantque Coriarij & Sutorij decuriones. Inde Huyvetterſtraet.

D. VIRGO LAVRETANA. Diego Pardo inſtituit anno MDCI. ſeptem mulieribus egeſtate ad alienam miſericordiam compulſis. Inde lan-ghe Nieuſtraet.

SEPTEM DEIPARÆ DOLORVM. ſeptem mulierum domicilium hìc eſt: *Canonici* præſident. *Maria Feys* ære ſuo inſtituit. Ouer de Minnebroeders.

PETRVS VAN DAEL ſex egentibus domum dedit,dotem addidit anno MDXCVIII.prȩſunt conditoris heredes.

S. BARBARÆ. *Nicolaus Boot* ædes & ſacellum tribuit anno MDIV. feminis octo. Inde langhe Nieuſtraet.

NICOLAVS VAN STIILEN ſub annum MDXVIII. extra mœnia ſex mulieribus ædes attribuit, annuumque cenſum qualem ea tempora poſtulabant.periit ſub Roſſemio. areolam deinde Inde Hoſtraet.

nouo extruendo domicilio in ipsâ vrbe emit *Adrianus Nicolai* nepos anno MDXLIII. in hac Ioannes fratreſque domum fabricarunt.

CAPVT XIV.

Varia in vrbe loca, quæ famam merentur.

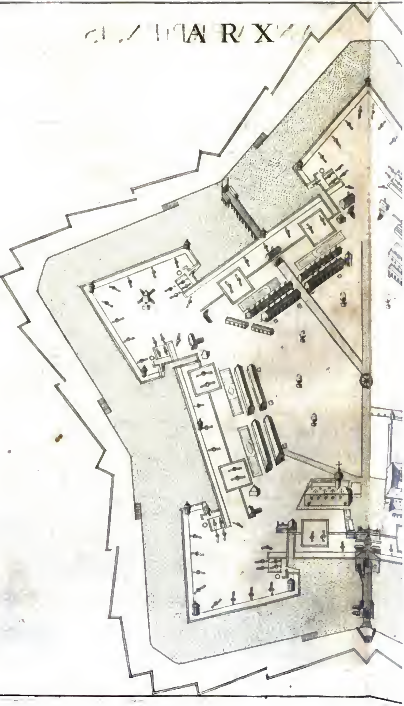
INGENTIA non vno loco terrarum miracula reperies, fluctuantes terras, nec minùs in Belgio noſtro quàm in agro Cæculo, Reatino, aut Calaminis inſulis, quas non ventis ſolùm ſed & contis quò lubet impelli videmus. Maius in Nymphæo portentum, cùm in ſymphoniæ cantu, ad ictus modulantium pedum, mouentur inſulæ, Saltuariæ dictæ. Nec inferiora montes dabunt: Hephæſtij ſanè tædâ flammante attacti, flagrant adeò, vt riuorum lapides in ipſis ardeant aquis: & duos circa Indum legimus, quorum ille ferrum omne trahit, hic reſpuit. Neque prodigiis ſuis nemora carent: habes ad aquas Cutilas ſiluam, quæ non die non nocte eodem loco viſitur. Nec ſaxa fruſtrantur miraculis: iuxta enim Harpaſa horrenda cautes, vno mobilis digito; eademque ſi impellatur, corpore reſiſtit. Magna hæc naturæ prodigia. at ego neſcio an ab humano natum ingenio minus. Inter prima ſanè operum humanorum ARX eſt vrbis huius: quinque validiſſimis firmata propugnaculis mutuum defenſantibus:

mon-

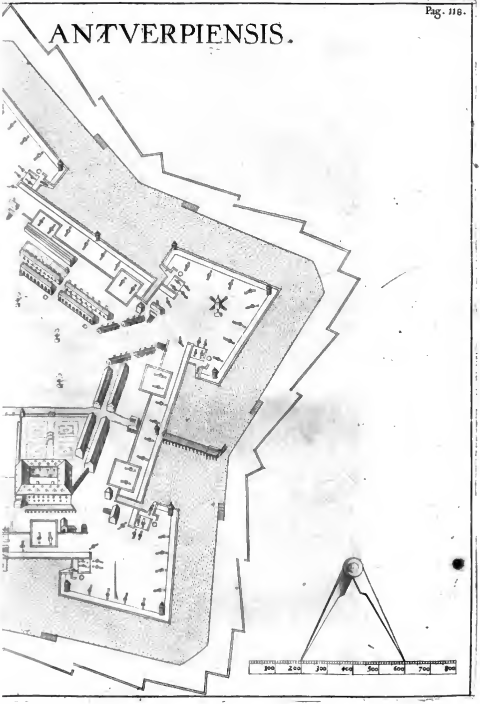
Digitized by Google

Digitized by Google

ARX

Digitized by Google

ANTVERPIENSIS.
100 200 300 400 500 600 700 800

montibus deinde, qui omnem circa regionem agrumque retegant, & ab hoſtili procurſione, ingentibus tormentis bellicis, arceant, mœnibus incluſis, in tutelam raramque amœniſſimi proſpectus venuſtatem ſe in immenſum attollit. Sed & extra mœnia humilia propugnacula egeſtâ terrâ equiti procurſum præbent, tutumque receptui locum. armamentaria verò, & commeatuum reconditoria ad miraculum in immanem excurrunt vaſtitatem. ſtabulandis etiam equis ingens laxitas: & ſuper hæc militi certa tutaque domicilia, qualia in medio magnarum vrbium deſideres: & millibus facilè tribus locum præbeant; pluribus etiam, ſi qua neceſſitas arctare cogat domus. templum hîc non maximum, ſed pulcrum inter plurima eſt, ſcitè & ex arte conſtructum. Laxiſſima in Arcis medio area militari delectui commodiſſima, quæ iuſto etiam exercitui ſatis ſit.

TVRRIS D. VIRGINIS nobiliſſimum, ſi quod vſquã opus, quo nec baſilica Paulli Phrygibus mirabilior columnis, nõ Auguſti forum, non Veſpaſiani Pacis templum. audeo. non obeliſcus Eraphicus quadragenûm octonûm, non Philadelphicus octoginta cubitorum, cumq. in ingentem ſurgat cælo molem, pedum CCCCXX. cubitorum nimirum CCLXXXVIII. tantâ paſſim pellucet amœnitate,

nitate, tantâ mutuò ſuperſtantium columnarum varietate, vt & ſolàribus vndique radiis tranſuerberetur, & luci quaquâ parte viam proſpectu prębeat lætiſſimo. Cœptam ædificari inuenio anno MCCCCXXII. ac XCVI. annis ære publico ædificatam, cùm Ægyptiam pyramidem ampliſſimam, quæ octo iugera occupauerat ſoli, annis XX. conſtructam acceperimus, treſq́. alias ſpectatiſſimas, quæ orbem totũ nomine impleuerunt, annis LXXVIII. menſibus IV. Datum deinde initium alteri turri, audaci potentiæ facto. nec initia tantùm; nam & faſtigium ſuperat templi, & ſuperbo vertici auguſtam ceruicem præbet. quis imponet illum? adſint animi, non deerunt opes in tam diuite non vno loco priuatorum receſſu.

HOROLOGIVM. quod M. Varro primùm Romæ in publico ſtatutum ſcribit anno Vrbis CCCCLXX. nec aliud quàm ſolare, cùm in nubilo ac nocte nullæ horæ eſſent, donec primus Naſica aquâ diuiſit horas noctium æquè ac dierum, anno *Anno 595.* vrbis IↃXCV. (tamdiu enim Romæ indiſcreta lux fuit) atque hoc non niſi oculis ſubſidiarium; hoc in omnibus iam propè vrbibus etiam auribus medetur, cùm audiendi auiditatem explet, nuſquam tamen venuſtiore quàm hîc concentu. tam ſuaui modulatione anteambulus cuique horę ludus eſt, tam plena ſymphonia, vt admirationem ſtupo-

remq́ue

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

poremq́;aduentātibus inædificet. & quidquid alibi humanæ modulantur voces; quidquid tibiæ, reliquaq́ue muſica, hoc æs campanum tam exprimit doctè, vt nullum extra illud modificatorem deſideres. Cogita quidquid vbiq; in quacumque gente primum, habes in vno hoc anteludio horarum pulſu. vis Æolium ſimplicem ſuauemq́ue? vis Lydium querulum ac quaſi ſingultientem? vis Phrygium religioſum, ac tamquam turturalem? vis bellicoſum armaq́ue intonantem Dorium? hîc inuenies: ac ab vnius hominis manibus pedibuſq́ue, tot quaſi animari vno tempore & pulſu campanas, tamq́ue varium acuto ſonitu, graui bombo, medio flexu concentum miſceri muſicum, vt cùm vnam videas manum, mireris varietatem, nullaq́ue non diei noctiſq́ue horâ. Alibi fors eadem reperies. neſcio an pari concentu, arte ſimili. imò nuſquam pari. quæ cauſſa, quòd admirationem aduentantibus excitet, quātam nulla res alia: maximè in portentosâ illâ altitudine, quâ concentu non vrbem modò, ſed & vicinos complet agros. & ingens ſanè illa eſt, cùm, vti dixi, minimùm in 420. pedes ſurgat: cui ſi impoſitum adnumeres culmen, inſertamq́ue culmini ſexdecim pedum crucem, prioribus nihilo ignobiliorem, 461. pedes expleat. rarum etiam, in hoc opere, 622. de ſolido lapide gradus recenſeri.

 CVRIA,

CVRIA, Senatoria domus: cum quocumque ſcalptili Phidiæ marmore, Praxitelicâ Gnidiâ, Neptuno Scopæïo, quocumque Artemiſiæ Mauſoleo componenda, ad inuidiam reliquarum propè gentium, vario opere interludente, Tuſcano, Dorico, Ionico, Corinthio. elegans ſtructura, è maculoſo candicante marmore, liuidiore tamen, ſparſimque circumuolutâ canitie, ac quaſi ſi vndatim in criſpos vortices agatur. Marmora hæc Menander, diligentiſſimus Luxuriæ interpres, longè maximo in pretio habuit, Romaniique veteres. Plura qui volet, Antuerpiam meam conſulat. Fusè dedi. nec addo nunc aliud. ędificari cœpta anno M.D.LX. igne perijt anno M. IↃ.LXXVI. redditaque annis ſequentibus.

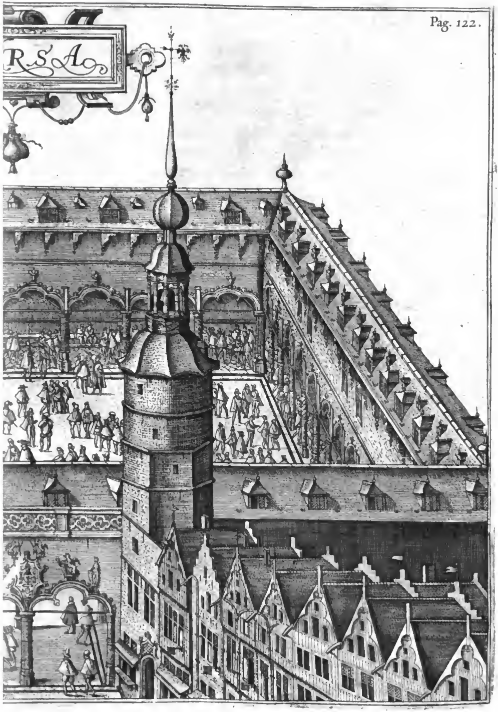
BVRSA. Nihil compono cum veteribus, cum Regum pecuniæ otiosâ & ſtultâ oſtentatione, quà orbem terrarum impleuêre famâ. Hoc dico, elegans per omnia opus eſſe, quadraginta & tribus è patrio marmore ſubſtructum columnis, quas diſſoluere nec ſæcula quidem videantur poſſe. æuum inſcriptio tradit: longitudo in centum octoginta pedes protenditur, latitudo in centum quadraginta.

OFFICINA VITRI. Æternus hîc ignis eſt, continuis fornacibus materiam liquantibus, cùm alia flatu figuratur, alia tamquam torno teritur,

alia

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

alia argenti modo cælatur, alia denique auro opulentatur, tinguiturque colore quocumque, & ad quemcumque vſum; ad eſcaria etiam vaſa. nec eſt alia nunc materia ſequacior, in quam voles formam; ita ingenioſa ſolertia eſt. inuenit hîc in arenâ, in herbâ, in vario puluere, quod ignibus prouocaret in aliam aliamque faciem. In quo illud mihi ſuccurrit mirari, nihil pænè non igne perfici. ignis accipit arenas, à quibus hîc vitrum; alibi argentum, minium, plumbum, alibi pigmentorum & medicamentorum genera fundit. Magis etiam mirandum in eadem materiâ aliud gigni primis ignibus, aliud ſecundis, aliud etiam tertijs, aliudque non raro ſequentibus. Sanè Tiberio Principe vitri temperamentum variâ materiæ mixtione, igniſque certâ temperie, flexibile excogitatum fama fuit, officinamque abolitam, ac interdictum his ignibus, ne metallorum pretia detraherentur.

OOSTERLINGA DOMVS. inſigne elegantiæ & opulentiæ monumentum. patet in longitudinem CCXXX. plus minus pedes, latitudo minor eſt. complectitur ambitu ſuo CCC. cubicula, ſingula ſingulis gentis illius mercatoribus percommoda.

CASTELLVM AQVARIVM. operoſa res: ambigas ingenio, an vtilitate maior: diſpenſandæ

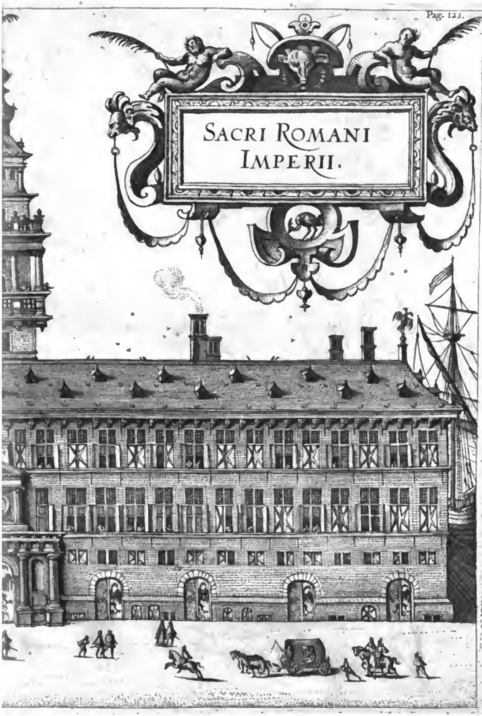
in vniuerſam vrbem nouam, per ſubterraneas formas tubóſve, aquæ, mirâ dexteritate ac velocitate inſignis. indefecta hîc aqua eſt: tamq́ue diuite nocte quàm die venâ fluit, expletq́ue omnem vrbe totâ cacaborum auidam ac propè inexplebilem ſitim.

TYPOGRAPHIA. quanta ea hac vrbe, res loquitur: & me tacente magnitudo ſe prodit. Inhibe ignem, preme, impoſitâ fatiga mole, exſurget violentior: idem hîc eueniet. Typographiam hanc quicumque illaudatam tranſierit, ſilentio texerit, inuidentiâ preſſerit, extollet magis: euenietq́ue quod ignibus Chimeræ, quos aquâ accendi Plinius tradidit: ita illa, quo inimico ore & calamo magis laſſata, eo publicatione librorum ſuorum ſe extollit violentiùs. & ſanè quicumque PLANTINIANAM cogitauerit, rem vnam omnium maximam cogitauerit: maiorem etiam, ſi viderit. Centum hîc propè characterum genera. nobile opus, & quod raritate & elegantiâ ſuâ admirationem prouocet: ſunt Syriacorum duo, Hebræorum decem, Græcorum nouem, Latinorum ſeptem & quadraginta, variarum linguarum & gentium reliqua: ſunt & muſicorum plurima, omnicanæ modulationi commoda. extra hæc imagines æri ac ligno faberrimè inciſæ ſculptæq́ue ingenti numero. Denique quidquid pluri-

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

plurimis Typographiæ prælis exſudatur, quidquid extruditur, adeò ad limam lineamque redactum, vt nec ex libitinis malignisſimis, nec ex inuiſoribus peſſimis quiſquam habeat quod meritò deſideret. Inſpice quicumque artem amas, & vide quàm nitidâ locatione, quàm propè prodigiosâ emendatione, quàm tereti ambitu, quàm preſsâ rotunditate, quàm ſcito interuallo mutuum ſplendorem augeant; quàm nullâ protubulatione è reliquorum cœtu quidquam emineat: an non laudabis tam numerosâ induſtriâ multiſcios, tam emendatæ peritiæ, tot vtenſilium arti ſubſeruientium Dædalos? Longum eſſet ſigillatim ac diſcretim ſingula, ſatis erit etiam curioſo lectori cunctim hæc ac coaceruatim tetigiſſe. hoc addam, Plantinum quidquid hîc eſt, auctorem venerari. & patriſſant in artificio filij & nepotes.

VRBIS MOENIA. octo validiſſimis in mutuam tuitionem procurrentibus propugnaculis ſolidata; quà verò agros foſſaſque ſpectant, è perpetuo viuo lapide ita ad firmitatem ſtructa, vt etiam ad lautitiam arbitreris; ita arboribus in ſummo centum pedum vertice conſita, vt meritò in hoc ſublimi nemore dubites, robur an elegantia præſtet. Iam lapides alibi in venuſtatem ſectos, ſolidis alibi glebis in roboramentum poſitos videbis. Portæ operi reſpondent, firmitate, ele-

Digitized by Google

gantiâ, æmulâ laude. Sunt verò vniuerſim tredecim: agrariæ quinque; reliquæ ad flumen ducunt: his ſinguli reſpondent *Kai*, tamquam prominentes è littore aggeres:fora dixeris littoraria, & protuberantia in ſubſidium capita, variâ frequentata merce; pro quarum varietate nomen plurimùm ſortiuntur. hîc namque onere leuantur naues, hîc receptaculum orbe toto aduectarum mercium. nec ſimile huic reliqua dabit Europa; ac neſcio an reliquæ orbis partes. fortiter hoc teſtantur qui obnauigarunt orbem audaci conatu.

FLVMEN. Scio aquarum miracula. & in quo elemento maiora? In Silaro non virgulta modò, ſed & folia lapideſcunt; & in non vltimâ Belgij parte,aqua: in Dodone, immerſas cùm extinguat faces; extinctas ſi admoueris, accendit fons gelidus: in Faliſco pota candidos aqua boues facit, in Bœotio Melas oues nigras, Xanthus rufas. Lynceſtius potus temulentos reddit;hinc illud Ouidij:

Quem quicumq; parum moderato gutture traxit,
Haud aliter titubat quàm ſi mera vina bibiſſet.

Iam Belgicas aquas medicabulas quis ignorat? neſcio tamen minúſne in hoc flumine quàm in prioribus illis portentum; dum Oceano trahitur auido hauſtu, portentosâ ad paſſuum ſexaginta millia reciprocatione, paribus quo ille interuallis. Reflua flumina quis vidit, ac per tot ſtadia ancil-

ancillantia mari? Amnes retrò fluxiſſe Neronis Principis annis ſupremis pro portento fuit. & per tot paſſuum millia reciprocis vndis violentari hoc flumen, minus portentum? Sed & latitudo pro miraculo eſt: cùm non vno loco, quà vrbem præterfluit, mille & ſexcentos pedes expleat. & reſpõdet latitudini profunditas, pedum minimùm ſexaginta: vt quantumuis onerarias nullo negotio vehat, tantâ exonerandi onerandiq́ue facilitate, vt nauticæ rei periti, nullam ſe orbe toto parem expertos teſtentur, cùm manibus, è littore, maximæ etiam onerariæ, onere quocumque leuari poſſint. Ab hoc flumine oſtia octo, ſinuſq́ue octo, atque hinc nauium in ipsâ vrbe receptacula octo, quę & grandiores onerarias centum de facili excipiant, emittantq́ue. Rarum omnino opus, & quale fors nulla dabit vrbium reliquarum.

Plura poſſem. quamquam ſingula propè hæc talia ſint, vt quemcumq; alium nobilitare poſſint locum. Magnum hoc tamen, & inter memoranda recenſendum, cùm ductiles vrbe pænè totâ videas foſſas, flumine medium oppidum interfluente, ſubterq́ue non rarò ciuitatem nauigatam aliquot etiam paſſuum millibus.

CAPVT

CAPVT XV.

SENATVS *Populuſq; Antuerpienſis.*

MAgna cum Romanis affinitas, vt conſanguineum arbitreris populum. Partitio apud illos ciuium, pro rerum, dignitatum, munium, opum diſcrimine, varia. In *Patres* & *Plebeios*; in *Tribus*, in *Curias*; in *Centurias*; demum in *Senatores, Equites, Plebem*, notiſſima eſt. hinc illud Auſonij:.

Martia Roma triplex, Equitatu, Plebe, Senatu.

Senatores dicti qui in Senatum lecti, *Patritij, Equites, Plebei-ve* fuiſſent. *Patritios* Romulus ſtatuit. cuius imperio ſingulæ *Tribus*, tres delegerant ætate, prudentiâ, opibus primos. nouem ergo primi Senatores: creuit numerus & centum creati: adeoque ſub eodem *Romulo*, adnitente *Tatio*, CC. inuenio; ſub *Tarquinio Priſco*, CCC. vt quiſque nimirum è populo, robore, diuitijs, ſapientiâ præſtabat. Acceſſerunt, referente *Graccho* Tribuno plebis, *Equites* CCC. auctus poſt hæc numerus ſub *Cæſare*, & excreuit in ꟾↃCCCC. *Patritij* ex his dicti, quorum maiores à *Romulo Tatióq;* in Senatum lecti, *Patréſq;* vocati, & maiorum gentium Patritij: gentium verò Patritij minorum, quorum maiores à *Priſco* adlecti; *Patres* demum *Conſcripti*, qui *Bruto* & *Valerio* Conſulibus in demortuo-

rum

rum primorum locum ſucceſſerant. Patuit verò Senatus primùm Patritijs, Equeſtri deinde Ordini, & tandem etiam Plebeio.

Equites erant quibus equeſtris cenſus erat, opes nimirum ſupra reliquum vulgus. his publicus equus, annuluſque Ordinis ſymbolum, à Cenſore datus. Plebeij reliqui.

Eadem hîc reperio, ſimilemque partitionem. Trium enim hîc generum ordinumque ciues. *Senatorij* qui aliquando lecti in Senatum. Ex his *Patritij*, qui è vetuſtâ nobilitate, aut Conſulari aut Senatoriâ longâ retrò maiorum ſerie noſcibiles. reliqui Equeſtris ordinis ſunt. è quo ſolo poſt Patritios legi in Senatum poſſunt. *Equites*, quibus meritò hoc nomen tribuo, vulgò *Poorters:* à cenſu enim, ab opibus, ab honeſtiore negotiationis vitæque genere nomen gradumque ſortiuntur. *Plebeij* per XXIIX. nobiliora *Corpora*, vulgò *Ambachten*, partiti, quæ ſingularibus præ reliquis prærogatiuis gaudent.

Percurram ſingulos veteris illius noſtræque Reipublicæ Ordines. ac primò de *Senatoribus*, omnibuſque qui Magiſtratum in Republicâ geſſerunt, mihi verba. Et erant Magiſtratuum apud Romanos genera varia.

Qui ſtatis temporibus ſemperque in Republicâ legebantur, Ordinarij dicti. quales *Conſules, Pratores, Tribuni, Aediles, Quaſtores*. Qui pro re

natâ; vt *Cenſores*, *Dictatores*, *Magiſtri equitum*, *Interreges*, *Tribuni militares*; Extraordinarij habiti.

A Conditione etiam, à quâ quiſque adlectus, nomen ſortiti. hinc *Patritij*, aut *Plebeij* dicti: quòd aut Patritijs aut Plebeijs conceſſi. Fuit aliquando tempus, cùm conditionum maxima ratio habita: ſoliſque Patritijs maiores Magiſtratus conceſſi. tranſierunt deinde ad Equites, ac tandem ad Plebem, anno V. CCCLIII. cùm *Tribuni militum* Conſulari poteſtate creati, adeoque *Conſules* etiam anno V. CCCXCVIII. quin & *Dictatores*, anno V. CCCXLVIII. ac demum *Cenſores*, anno V. CCCCIIII.

Pro dignitate demum maiore, minoréve, nomen inditur. Maiores inuenio *Interreges*, *Cenſores*, *Dictatores*, *Conſules*, *Præfectos Vrbis*. Minores *Quæſtores ærarios*, *Tribunos plebis*, *Aediles*, *Curatores Tribuum*, *Triumuiros nocturnos*, *Triumuiros monetales*, *Præfectos Prætorio*, *Præfectos vigilum*, *Curatores Regionum*, *Magiſtros vicorum* XIV. Regionum Vrbis.

Miniſtri Magiſtratuum *Scribæ*, *Accenſi*, *Præcones*, *Lictores*, *Viatores*.

Interreges. quinquedialis hic Magiſtratus, nec aliter quàm Comitiorum cauſsâ creatus. quaſi medius inter duos Reges, abeuntem & adlectum. creatio huius è Patribus tantùm.

Interreges hîc nulli: nec vlli maiorum ætate fuerunt.

fuerunt.ſed neque Interregni nomen notum, aut ex vſu Reipublicæ huius.

Cenſores. nomen à munere datum. horum enim arbitrio populus cenſebatur. creati primò in annos quinque, inde lege cautum ne plus quàm annua & ſemeſtris cenſura foret, anno V.CCCXX. munera horum ad duo potiſſimùm deduci poſſunt, opum & morum æſtimationem. Pœna pro *Cenſoris* voluntate poſteriori adiuncta: Senatu eijcere, equum adimere, tribu mouere, idque ex honoratiore in inferiorem, aut in totum mouere & ærarium facere.

Cenſoris nomen hîc nullum eſt, omneque huius imperium in *Senatu* reſidet. qui adlectos in Militaria ciuium collegia, quæ *Gildas* vocant, ſi quâ labe aſperſi, loco mouent, ac quaſi ærarios ſtatuunt; quin & in grauioribus delictis è ciuium numero expungunt. nec fas ciuem pro quocumque etiam ſcelere morte mulctare, niſi ſollemni antè ritu expopulatum.

Dictatores. dicti aliquando *Magiſtri populi*, *Pratores maximi*. ſeditio & ab hoſte metus, creationis cauſſa. vnus legebatur, cuius ampla per omnia poteſtas, ac ſolo propè nomine à regiâ diſcreta. Exercitus ſcribere, educere, dimittere, omniaq; arbitrio ſuo Reipublicę negotia gerere poterat. iuſque illi in vitam caputq; ciuium. Edicebatur verò *Dictator* à *Conſule*, iſque è Conſularibus.

Omnis hæc dignitas in Principe degit. *Magiſtri* tamen populi Conſules dicti, *Borgher-meeſters*. Sed & *Prætores maximi* dici poſſunt, quòd inter eos qui aut de Republicâ conſultationibus, aut iuri dicendo præſunt, illi primi ſummique ſint.

Conſules. duo, annui, ſummâ parique poteſtate. *Prætores* aliquando dicti, quòd ſummæ rei præeſſent, inde *Iudices*, ac *Conſules* tandem; manſitque hoc nomen. eleganter Cicero: *Regio imperio duo ſunto, iiq́ue præeundo, iudicando, conſulendo, Prætores, Iudices, Conſules appellantor. militiæ ſummum ius habento: nemini parento: ollis ſalus populi, ſuprema lex eſto. Duo* deſignati, ne ſi vni imperium committerent, purpuram cogitaret. *annui*, ne inſoleſcerent imperandi conſuetudine. Benè Florus: *Ex perpetuo imperio, annuum placuit; ex ſingulari, duplex; ne poteſtas ſolitudine vel morâ corrumperetur.*

Conſules hîc duos habemus. verùm cùm illi Regibus ſucceſſiſſent, etiam in ius Regum venerant: hinc vitæ neciſque in ciues poteſtatem habebant: pacem bellúmve indicere, fœdera ſancire aut rumpere illis ſollemne. at acciſa hęc in noſtris; & Principis ſunt. Imminuta tamen etiam apud Romanos Cōſularis poteſtas Tribunitiâ interceſſione, ac antè prouocatione ex lege Valeriâ. Sub Imperatoribus ſanè, pari propè cum noſtris iure vſi. hinc nata inter illos noſtroſque parilitas quædam:

dam: I. Capita vtrobique ciuium. II. Senatus etiam capita. III. Obſtrictos ſibi ciues habent. IV. Minores magiſtratus ſtatuunt, non ſoli, ſed è Senatus ſententiâ. V. Ius Senatum Populumque cogendi habent. VI. Iuri dicendo *Conſul Internus* præeſt, gubernacula Reipublicę reliqua *Conſul Externus* tenet. VII. Coërcent improbos, delicta puniunt. VIII. Annalis vtrobique dignitas. IX. Illi, quo die creabantur *Conſules*, in leges iurabant, vt & reliquus Magiſtratus, nec fas quemquam Magiſtratum gerere iniuratum. Faciunt idem noſtri in manibus *Amanni*; adſtantibus quos Magiſtratui denuntiando Principes deſtinarunt.

Diſcrimen in vtriſque quòd par apud Romanos in vtroque poteſtas, eademque. Primum tamen apud eos habitum arbitror, qui ætate maior eſſet; cùm enim lege Valeriâ XXIV. faſces, nimiæ Regiæ potentiæ indices, mutatæ in XII. eſſent, ab ætate prærogatiua fuit. In noſtris diſcrimen in imperiò video. Primus *Conſul* quem *Externum* vocant, quæ vrbis adminiſtrationem tangunt, ſedulus curat, præſidetque: alter quem *Internum* ſeu *Oppidanum Conſulem* dicunt, iuri dicendo præeſt.

Prætor, quòd præeſſet, aut præiret, dictus. Cicero: *Iuris diſceptator, qui priuata iudicet, iudicarive iubeat, Prætor eſto: is iuris ciuibus cuſtos eſto.*

huic poteſtati parento. Cauſſa *Prætorem* creandi, quòd Conſulibus bello diſtentis deeſſet qui in vrbe ius diceret; ergo *Prætor* creatus qui huic muneri vacaret. ac primò *Prætor* vnus fuit, anno vero V. C. IↃI. acceſſit alter. ſed prior ciuibus, poſterior peregrinis ius dicebat: hinc nomina *Vrbanus*, *Peregrinus*. Sex deinde creati *Prætores*, Cenſorino & Manilio Coſſ. octo ſub Syllâ, decem ſub Cæſare, & XVI. etiam; qui & ſub Auguſto: duos Claudius adiecit. XIIX. ergo fuerunt, qui iuri dicendo præeſſent. & ſtetit hic numerus quàm diu ſtetit imperium; vbi minui cœpit, minuti etiam *Prætores*.

Nomen deeſt, rem poſſidemus. quid enim aliud *Internus* ſeu *Oppidanus Conſul*, quàm Iuris diſceptator, qui iudicat, iudicaríve iubeat, ciuium iuris cuſtos, & cuius poteſtati pareant? hæc enim *Interni* hîc *Conſulis* munia: cùm *Externus Conſul* alijs diſtineatur Reipublicæ rebus. Iam Prætores XIIX. quid ſunt aliud quàm *Senatores* noſtri XIIX. è quibus *Conſul Internus* vnus, princepſque reliquorum? iuri enim dicendo vt illi, ita & noſtri præſunt. reſpondet numerus, & res ipſa. nomen deeſſe inter minima pono. quamquam & *Quæſitores* dici poſſint. erant hi apud illos, qui Iudicijs, quæ quæſtiones olim dictæ, præerant; quales primi fuerunt Reges, inde Conſules, pòſt à Senatu populoque huic muneri deſtinati, ſelecti nimirum *Iudices*,

Iudices, qui iurati ſententiam ferrent; quorum decreta pro tribunali *Prætor* pronuntiaret. hos quotannis lectos non obſcurè indicat *Cicero* in Verrem; *Nunc Iudicem ex Kal. Ianuarijs non habemus.* annuus ergo hic Magiſtratus, annuus & noſter eſt. Ex his omnibus illud euincas, *Senatores* noſtros è Romanâ formulâ *Prætores*, *Quæſitores*, *Iudices* meritò dici & haberi poſſe. Olim ſeptem tamquam Septemuiri. nec plures *Iudices* aut *Scabinos* Prætoriâ ac Conſulari poteſtate lego: quorum tunc delectus è Nobilitate, Equitatu, Plebe. & ſtetit hic numerus in annum MCCCLV. cùm ſub *VVenceſlao* & *Ioannâ* Brabantiæ Ducibus, duodecim *Scabini* ſeu *Iudices* tamquam *Duodecemuiri* dati; additiq́ue ſex è primis ſex Patritijs Antuerpienſium familijs, qui Prætorio huic, duodecemuiro Senatui, conſilijs adeſſent. (quale nunc munus *Penſionariorum* duorum, qui mihi in illorum locum lapſu temporum ſucceſſiſſe videntur; aut ſanè duodecim primorum *Decurionum* ſeu *Decanorum* Corporum Reipublicæ, qui hebdomadatim omnibus diebus Lunæ conſultationibus de Republicâ interſunt.) imperatumq́ue vt annis ſingulis ſex in Senatum adlegerentur, ſex è duodecim Magiſtratu abeuntibus; tres etiam in Conſilium adoptarentur, tribus è ſex prioribus dignitate hac abdicatis. *Conſules* deinde *Antonio* Duce anno M.CCCC.X. deſignati. factumq́ue vt ex ſex

Senato-

Senatoribus, qui in Magiſtratu anno altero perſtarent, duo ex Equitatu, quattuor ex Artificum Collegijs eſſent. firmauit eadem *Maximilianus* Dux & Imperator, anno MCCCCLXXX. niſi quòd in noui annuâ Senatus creatione, à Senatoribus, ex Equitatu ſex, & ex eodem ordine à Vico-magiſtris tres, ab Artificum verò Collegijs non niſi tres generis ſui denuntiarentur. nec multo pòſt, anno nimirum MCCCCLXXXVI. omni Senatorio adlectui Corpora ſeu Artificum Collegia renuntiarunt: ſtatutumque vt extra Patritios, è ſolo Equitatu vulgò *Poorters* adlegi in Senatum poſſent. Demum auctus Senatus anno MCCCCXC. adnitente in primis *Maximiliano*, filioque illius Archiduce *Philippo*, & XIIX. in Senatum adſcripti; quos inter *Conſul Internus* ſeu Oppidanus, Princeps Senatus in iure dicendo. addituſque ſupra hunc numerum *Conſul Externus*, qui quidquid politicam adminiſtrationem ſpectat, ſedulus curaret.

Præfectus Vrbis. muneris huius erat, nummulariorum argentariorumq; fraudes coërcere, quietem populi curare, illicitos cœtus coërcere: ſpectaculorum diſciplinæ præeſſe: in omne denique crimen, non in Vrbe modò, ſed intra centeſimum ab Vrbe lapidem commiſſum, inquirere. Primus ſub *Auguſto* creatus. Scio alium fuiſſe ſub Regibus, cùm profectis domo Regibus, ac mox Magiſtra-

giſtratibus, ne Vrbs ſine imperio foret, in tempus deligebatur, qui ius redderet, ac ſubditis moderaretur. Verùm hæc dignitas extraordinaria erat: illa ordinaria, qualis eſt *Marchionis* noſtri.

Duos vrbis huius *Præfectos* meritò hîc aſſignem. Primum *Marchionem*, cuius viua in Romano Præfecto expreſſio eſt. quem & *Triumuirum Capitalem* ſtatuo. Alterum *Amannum*, cuius curæ omnis priuatarum ciuilium actionum diſquiſitio commiſſa eſt, facultaſque Senatum ſuper his conueniendi, ius poſcendi, iudicatum exſequendi.

Diſcrimen inter hoſce eſt. quòd *Præfectus Romanus* in crimen inquireret, agnoſceret, ſententiam ferret: *Marchio* noſter nomen deferat, crimina aut maleficia priuata, publicáve denuntiet, ius poſcat (nullum dicat) datum exſequatur; & quidquid publicam quietem bonumque tangit, ſeriò curet. *Amannus* eadem quæ *Marchio* peragit, ſed in alio actionum genere, ciuili nimirum, idque priuatorum. Illud hîc memoriâ digniſſimum; prudenti Principum noſtrorum conſilio, Ius omne, cuius laxiſſima ſpatia cognitionem & exſecutionem rerum in quæſtionem vocatarum ambitu ſuo complectuntur, bipartitò diuiſum; vt cognitionem omnem tam capitalium quàm ciuilium mixtarumque rerum Senatui; denuntiationem & exſecutionem *Marchioni* &

Amanno demandarent: neque tamen hanc omnem, aut promiſcuè, aut vni: ſed *Marchioni*, quidquid vbique criminis aut maleficij aut ſanè publici iuris eſſet; *Amanno*, quidquid extra crimen, priuatorum ius faſque tangeret: ne ſi omnis iuris latitudo, in vno reſideret, in nimiam metuendamque potentiam excreſceret. Simul etiam, quo cuique certiùs ius ſuum conſtaret, quod non ab vnius voluntate, ſed à plurium impoſiti inter ſe muneris quadam æmulâ concertatione pugnantium, dependeret.

Quæſtores ærarij, qui & *Præfecti ærarij*, ſub *Numâ* fuerunt. horum erat ærario præeſſe, curam illius gerere, pecuniam publicè & priuatim erogare, in tabulas accepti & expenſi referre. Duo creati P. Valerio Poplicolâ Cos. *Vrbani* dicti. duo additi anno V.CCXXXII. octo deinde creati circa annum V.CCCCXCIII. viginti ſub Sullâ: XL. demum ſub Cæſare. Auguſtus verò omnem ærarij adminiſtrationem tribus *Prætorijs* ſorte lectis ad triennium mandauit.

Vnus hîc *Quæſtor* ſeu *Præfectus ærarij* eſt; cui eadem quæ Romano, munere, curâ, erogatione conceſſa. Tres tamen ſunt quibus ad triennium omnis ærarij hîc adminiſtratio credita: inter quos ille primus, duo reliqui è ciuium numero ſunt. delectus autem formula hæc eſt. Tres Senatorij ordinis, à *Senatu* deſignantur, è quibus *Decuriones*

Corpo-

Digitized by Google

Corporum ciuitatis, vulgò *Ambachten*, in tres principes Tribus relati, vnum deligunt. Hic *Quæſtor* ſeu *Præfectus ærarij* eſt, dicique Senatorius poteſt, cùm è Senatorio ordine deſumatur. In inferiorum delectu pugnat ex diametro cum priore, modus. *Decuriones* enim, tres ordinis ſui deſignant, è quibus *Senatores* vnum deligunt; hic plebeius dici poteſt: qui vbi triennium munus obiuit, altero triennio Plebeij ſeu ſecundi *Quæſtoris* ac *Præfecti ærarij* munere fungitur, ac demum ſexennio expleto magiſtratu abit.

Tribuni. nomen horum æquale Vrbi. ſub Romulo enim *Tribunos Celerum* lego, & *Tribuum præfectos*. Vox hæc initium duxit à ternario numero, cùm tres tantùm tunc populi partes, *Tribus* dictæ, quibus qui præerant *Tribuni* vocati. Fuerunt & *Tribuni militum*. primi tamen inter *Tribunos* poteſtate, dignitate,

Tribuni plebis. ſacroſanctus hic magiſtratus, quẽ violare capitale erat. è plebe creati, iuris plebeij vindices. duo primùm, mox tres additi, inde quinque: vniuerſi ergo decem, quibus nudum primùm ius auertendi vim Superiorum, & intercedendi decretis, donec paullatim populari fiduciâ progreſſi, in immoderatam lapſi licentiam, ingentium materiem turbarum & diſſenſionum dederunt. Fracta hæc ſub Imperatoribus poteſtas, donec vniuerſim ſub *Conſtantino* ſublata.

Digitized by Google

Tribunos Tribuum præfectos hîc habes è veteri Romanâ formulâ; trium primarum Tribuum, quæ reliquarum capita & principes ſunt, *Tribunos* tres. *Tribunos militum* extra belli tempora ne quære, niſi *Gildarum* ſex Capita vel Decuriones, & Corporum Reipublicæ militares duces, Tribunos dici velis. & dici poſſunt. *Tribuni* verò *Plebis* Romanâ poteſtate hîc nulli.

Ædiles, varij. *Plebeij* duo in ſubſidium *Tribunorum Plebis* creati anno V. CCLX. munus horum, ædificia priuata, publica, rjtè fierent, ritè ſtatuerentur. cloacæ, aquæductus, mundi, integri aſſeruarentur; pondera iniqua, menſuræ malignæ tollerentur; quæ quis ad venalium forum detuliſſet, ea verò vitio carerent. anno deinde CCCXXCVII. creati è Patritijs

Ædiles Curules duo, ludorum maximè cauſsâ. quos Curatores Vrbis, ludorumque ſollemnium voluerunt. ſed & ornatus Vrbis, templáque Deorum horum curæ fideique commiſſa.

Aediles Cereales duo, Cereales dicti quòd frumentariæ rei præeſſent. è Patritijs hos anno V. IↃCCX. C. *Caſar* inſtituit.

Aediles hîc tres. Senatorij duo, & à *Senatu* dati, tertius à *Princip*e. quattuor deinde additi è populo, qui de corruptæ potiſſimùm rei vitio cognoſcerent.

Extra hos video hîc *Aediles ſacros*, quibus Diuorum

uorum templa concredita. duos in *Aede ſummâ*, in *D. Iacobi* duos, in reliquis *Parochijs* ſingulis vnum, Senatorios omnes eoſque perpetuos, niſi quòd in Æde ſummâ ſint annales. His in Eccleſijs ſingulis iunguntur è populo *Aediles* quattuor. Præter hos, duodecim *Aediles* qui dixerit, non aberrauerit, Senatorios omnes, qui *Xenodochio, Beginaſio*, D. *Iuliani* Hoſpitali, *Leproſorum* cœtui, *Infirmariæ, Cæruleis Fratribus*, bini ſingulis præſunt. annuuſque hic magiſtratus eſt, & ſortitò obuenit è duodecim Senatoribus ætate munereque primis.

Triumuiri nocturni incendijs arcendis præerant. Sex hîc *Senatores*, delectu in *Senatum* poſteriores, qui arcendis incendijs præſunt, *Triumuiri nocturni* dici poſſunt.

Triumuiri Monetales præfuerunt cudendæ monetæ, dicti Triumuiri A. A. A. F. F. Auro, Argento, Ære, Flando, Feriundo.

Eoſdem hîc habeo, vario diſcretos munere. Sunt *Magiſtri Monetales*, qui vniuerſim imperant. Sunt *Zygoſtatæ*, quos *VVardeyns* vocant, qui probatorias pyxides ac cuiuſque officinæ omnis metalli ſpecimina expendunt: ſunt metallorũ *Exploratores*, vulgò *Aſſayeurs*. Sunt *Præfecti Monetales*, qui cudendæ præſunt monetæ. hi cruda adhuc & informia excipiunt metalla, reddunt cuſa. nec aberrauerit qui Patritios ac Senatorios dixerit. nã

reliqui ferè è populo ſunt, qui metallis flandis feriundis operam locant. habentque hi Senatum ſuum annalem, duos *Pratoriâ* quadam poteſtate, ſeptem tamquam *Iudices* iuratos.

Præfectus Prætorio militibus præerat, quos Imperatores in ſui cuſtodiam adlegerant. Quattuor inuenio ſub *Conſtantino* creatos ex Equitibus, mox etiam è Senatoribus.

Huius loco Prætoriâ quadam poteſtate præſunt hodie *Conſules* duo, & è reliquâ nobilitate duo, militaribus contubernijs, quæ *Gildas* vocant. Diſcrimen tamen aliquod in noſtris. *Conſules* ſinguli duobus contubernijs præſunt annali poteſtate; reliqui vni, ſed perpetuâ.

Præfectus vigilum. ab *Auguſto* inſtitutum reperio. qui cùm ſeptem cohortes oportunis locis conſtituiſſet, vt binas Regiones vnaquæque cohors tueretur, *Tribunos* eis præpoſuit: ac ſuper omnes *Præfectum vigilum.*

Præfectus, qui hodie cohortibus ſummâ poteſtate præeſt, *Conſul Externus* eſt: cui additus à Senatu Senator vnus. *Tribuni vigilum* quinque ſunt, vulgò *VVacht-meeſters* dicti.

Curatores Regionum Auguſtus creauit: qui cùm Vrbem in quattuordecim Regiones diuiſiſſet, inſtituerat vt annui illas Magiſtratus ſortitò tuerentur. duos verò ſingulis *Curatores* præfecit; qui Regionum, quibus prȩerant, commoda curarent.

Cura-

Curatores hîc quattuordecem Regionum, in quas vrbs tota cum vicino pomerio diuiſa, videmus; & in ſingulis Regionibus duos tréſve è Senatorio ordine, annuoſque; delectu tamen Senatorio, non ſortitò præpoſitos.

Magiſtri vicorum, qui & *Vico-magiſtri.* quattuor per ſingulos vicos creabantur, vt eos tuerentur.

Duos hîc ſingulis vicis è populo præpoſitos habemus. vulgò *VVijck-meeſters*. annales ſunt.

Scribæ, erant librarij; qui rationes publicas referebant in tabulas, actaque & leges perſcribebant. fuiſſe autem hunc ordinem in Republicâ perquam honeſtum, teſte Cicerone, vel ex eo patet, quòd illorum fidei, publicæ tabulæ, decretaque Magiſtratuum committerentur. *Scribæ* multi, vnde factum vt etiam in decurias tranſlati fuerint, Quæſtoriorum, Ædilitiorum, Prætoriorum, prout à *Quæſtoribus, Aedilibus, Prætoribus* eſſent lecti.

Varij hîc *Scribæ*, & ad varia munia tranſlati. *Quæſtorius* vnus, *Aedilitius* vnus, *Pupillaris* vnus, *Pacis* vnus, *Pannarius* vnus.

Inter Scribas, *Greffiarios* & *Secretarios* vrbis numero. Maior tamen horum apud Græcos quàm Romanos dignatio. apud nos etiam multò maxima. Sunt verò in hac Republicâ *Greffiarij* quattuor, *Secretarij* quattuor; illis ſcribæ ſex, his duode-

duodecim aſſignati, quos auguror Scribarum nomine apud Romanos deſignari.

Curatores operum publicorum, aluei,cloacarum, viarum. Munus horum, curare nequid detrimenti ex his Reſpublica caperet. Primus *Tarquinius Priſcus*, montibus ſuffoſſis, penſili non vno loco Vrbe, *Quatuoruiros curandarum viarum* ſtatuit, qui vijs vel muniendis vel ſternendis præeſſent. *Auguſtus* etiam ordinarium hunc Magiſtratum fecit, cùm antè non niſi extraordinarius eſſet. additi etiam *Quinqueuiri* turribus muriſque reficiendis.

Habemus hìc eadem. pro *Quattuoruiris* tamen *Quinqueuiriſque*, *Duumuiros*, vulgò *Commis* & *Contrerouleur*, quibus fora, mœnia, vici, pontes, aquæductus, ſimiliaque vrbis loca demandata.

Penſionarij, dignitate Senatoribus proximi. at nouum nomen, nec veteribus notum. æuo tamen poſteriore video Imperatoribus Iuris-cōſultos adhæſiſſe. Sanè Vlpianus Romæ Senatores quinque, Equites quinque, in conſilium Imperatoribus memorat adhibitos: audio & *Oratores* publicos deſignatos, ac tamquam perpetuos Imperatoriæ voluntatis *interpretes*. Horum munia *Penſionarij* hìc explent, Senatui à conſilijs, perenneſque apud Principes, Exteroſque, publicæ voluntatis interpretes, ac quaſi perpetua quædam memoriæ ac diſpoſitionum in Republicâ ſcrinia.

Extra

Digitized by Google

Extra hos, varios in hac Republicâ Senatorij Ordinis inuenio, qui aut varia obeunt in vrbe munia, aut iuri dicendo, non in tribunali de more ſummi Magiſtratus, ſed in ſubſellijs conſidentes, præſunt. Ex his Senatorij duo, vulgò *Hooftmannen vande Poorterije*, capita nimirum *Equeſtris Ordinis*. vt non omnino aberrauerit, qui aut *Magiſtros Equitum*, aut *Tribunos Celerum*, aut *Præfectos Prætorio* dixerit; neque vltima in vtriſque ſimilitudo. ſanè par propè dignatio eſt. licet non ignorem reperiri in omnibus illis plurima, quæ negata noſtris. ſtat tamen etiam noſtris ſua dignitas: & vt illi *Capita* ac *Præfecti Equitum* ac *Prætorio*, ita noſtri *Equeſtris Ordinis Capita Principeſq́ꝫ* ſunt. Senatorijs his, duo Equeſtris Ordinis iunguntur, par nomen ſortiti.

Duo etiam *Pannariæ Curiæ* Senatorij *Curiones, Gul-dekens*: quibus iuncti ex Equeſtri Ordine duo, *VVardeyns* dicti. Horum munus inquirere, denuntiare, ius poſcere, lege agere, exſequi quidquid ritè iudicio dictum decretumq́ue fuerit. Iuri verò dicendo præſunt Senatorij duo; delectique à *Senatu* ex *Equeſtri Ordine*, Seniores ſex, *Oudermans*. Fuit cùm omnis horum delectus à Principe, nunc à Senatus voluntate pendet. Laecken Halle.

Quattuor deinde Senatorij *Concordiæ* preſunt. Vestigium huius non vltimum apud Romanos. in *Concordiæ* enim templo, quod primus Camil- Peys camer.

lus ſedandæ ſeditioni vouit, ac dedicauit, ſolitos perpetuæ obliuioni odia ſacrare legimus, quod & de templo *Pacis* ſub Veſpaſiano poſito accepimus.

Weeſ-ca-mer.

Quin & duo qui *Tutelariæ Curiæ* præſunt, *Senatorij* ſunt; additur tertius *Equeſtris Ordinis*, quartus etiam ex aliquo *Artificum Collegio*. hi iudices ſunt. Habes apud Romanos, non leuia huius indicia; nam & *PræfectumTutelarem* ſub Antonino Philoſopho legimus, & leges de Tutelis varias, Attiliam, Lætoriam, Iuliam, Titiam, Claudiam.

Præter hos duo *Teſtimonijs* præſunt. Hi teſtium dicta audiunt, fidem explorant, vitam, mores, conditionem, animum; ſiue illi ſponte, ſiue iuſſi, iurati, iniuratíve, teſtimonium dixerint. nec leue munus, ſed induſtriæ magnæ, fideique hæc res eſt. quare *Senatorios* præeſſe Reſpublica voluit, de quorum prudentiâ & integritate nemo meritò dubitaret, cùm plurimorum non rarò ſalus, propoſitæque cauſſæ euentus fauſtus infauſtuſque, à prudenti circumſpectaque horum interrogatione pendeat.

Attexam hîc quædam Senatoribus eximia.

I. Nemo in *Senatum* adlegi poteſt extra Brabantiam natus. vetitum à *Ioanne* Duce anno M. CCCCXXII. vt arctiore nexu Patriæ inſertus, nec externa cogitet extraneo lactatus vbere.

II. Nemo alieno toro natus. ſtatuit *Joannes* Dux

Dux anno MCCCXXVI. Etiam in parente labes vitanda, ne quis aut à ſemine virus hauriat, aut degeneris frutex arboris, adultero originis fetu maculetur.

III. Nemo adulter. quod ſi adlecto aduenerit, abdicatione crimen luit, è veteri ſanctione. Quod enim ſcelus damnet, indulgens ſibi? aut quâ ſecuri è Republicâ libidinum ſiluam cædet, quâ excaudicabit, nec quidquam de reciduo fruticare permittet, coniugalis corporis defraudator? quomodo exhibebit linguam famulam in caſtimoniam Iuſtitiæ, qui membra ſua famula exhibuit immunditiæ? non poteſt iaculari cum Apoſtolo iuſtam ſententiam in luxuriæ & libidinis negotia, qui impuro alieno incendio ignes exſtinguit ſuos, qui corpus ſuum ſpeluncam facit mœchiæ, quíque aliter quàm nuptijs illo vſus.

IV. Nemo Principi muneris alterius iureiurando obſtrictus. voluit *Antonius* Dux anno MCCCCXVI. cùm non rarò intercurrant quæ vtrumque haud patiantur.

V. Nulli patrueles, matrueles nulli, aut de vicinitate ſanguinis innexi. Lege cauit *Ioannes* Dux anno MCCCLIV. ne cognatus ſanguis, cognatas de ciuium capite ſententias eliciat; nec tam facinoris magnitudo, quàm agnationis cæcus impetus trahat in ſanguinem.

VI. Nemo qui non annum antè ſolidum ciui-

 tate

tate donatus. ſanxit *Ioannes* Dux anno MCCCLIV. quò firmiùs coaduleſcat vrbi, fertili immiſſus trunco, cuius opimitati reſpondeat: ne ſi externo inſeratur nucleo, aſper oleaſter pro miti oliuâ exoriatur; & dum de peregrino fructificat, ſilueſcat in hac areâ.

VII. Nulli è plebe in Senatorium ordinem adleguntur. Iuſſit *Maximilianus* anno M. CCCC. LXXXVI. Magnum apud Romanos ſeminarium turbarum, mixtim Senatum legi è Patribus plebeque: nec ſemel puditum cum plebe honores communicaſſe, pareſque ſummis infimos feciſſe.

VIII. Nemo auro aditum ſibi ad Senatorios faciat honores. *VVenceſlaus* tulit anno MCCCLV. ac ne prece quidem. quod & ſanctiſſimo interpoſito iureiurando firmatur à ſingulis auſpiciorum die. Nam qui alterius vitę neciſque poteſtatem pretio parauit, quā adferre in ferendis ſententijs integritatem poteſt? Aurum qui profudit, aurum ſperat; neque enim de nihilo erogatur illud: nam & largitiones plurimùm maiora ſpectant: aut quiſquam facilè fruſtratorium profudit aurum? Hamus hic eſt, eſcaq; vilis, in ſpem maiorum. ne fidite. auro ſi percutitur, auro vincitur, quicumque viam ſtrauit auro. nec alia manus medebitur huic vulneri, quàm quæ dedit; aurea latam plagam dedit, aurea cicatricem inducet. ſic qui proiecit humorem, quo irroratum corpus neſciebat ſitim, humore nouo

nouo ſitim pellit; nec antè hanc ponit,quàm plus hauriat quàm ſparſit;ita appetentior in hauriendo quàm proijciẽdo natura eſt. & quam ſpem dabit incorruptæ mentis, qui à corruptelâ initiũ duxit? non vendet qui emit, ſi ſpes affulſerit lucri maioris? Auida omnis atque adeò inexplebilis plerumque auri ſitis eſt; quantoque plus ingeſſeris, plus appetet: febris eſt, nullo reſtinguenda potu. oleum ignibus inijce, ardebunt magis.

Senatum, *Senatorioſq́;* ſequebantur apud Romanos, *Apparitores, Accenſi, Serui publici*, qui præſtò omnibus Magiſtratibus eſſent, qui accirent, qui ad miniſteria parati.

Quattuor in hac Republicâ primos in hoc numero reperio, *Corteroeden* dictos: Sex deinde iuratos Reipublicæ *Tabelliones*. Sed & ſingula Tribunalia ac ſubſellia, maiora minoraque, ſuos habẽt ſeruos. *Quaſtorij* quattuor, *Pacis* vnus, *Pupillarius* vnus, tres *Pannariæ Curiæ*, *Ædilitij* duo ſunt.

Tribus tres apud Romanos ſub *Romulo* reperio à tripartitâ populi diuiſione, Tribunoſque dictos qui *Tribubus* præeſſent. Singulas deinde in decem *Curias* diſpertitas, ſingulaſque *Curias* in *Decurias*, quibus ſinguli *Decuriones* præeſſent. Sub *Seruio Tullio* vrbanas quattuor, ruſticas quindecim *Tribus* video; in has verò vniuerſam turbam ruſticam, in illas vrbanum populum coniecit. ſingulari proinde prærogatiuâ

Digitized by Google

Vrbanæ Ruſticis anteſtabant. Mutata poſt hæc dignatio eſt, & laudatiſſimæ habitæ *Ruſticæ*, ingenuorum nimirum, & eorum qui rura poſſiderent; creueruntque creſcente Republicâ, & triginta & vna numeratæ, cùm *Vrbanæ* libertinorum eſſent, ac non niſi quattuor.

Alia hîc *Tribuum* ratio. Ibi vniuerſus populus Tribubus continebatur, Patres, Equites, Plebs tota. hîc populum vniuerſum in tres claſſes diſpertitum inuenio: *Senatores*, *Equites*, vulgò *Poorters*, *Corpora* ſeu Artificum Collegia, *Ambachten*. Et Equites quidem in *Vrbanas Tribus* tredecim, *Ruſticam* vnam; illas digniores, hanc minùs laudatam: *Corpora* verò in octo & viginti nobiliora Collegia, quibus ſuffragio locus eſt, diſtributa reperio: quæ qui *Tribus* voluerit, non abnuam. iſque quadraginta & vnam *Tribus* in Republicâ ſtatuet, *Equitum* XIII. *Corporum* XXVIII. Propiùs tamen rem attigiſſe arbitrabor, qui XXVIII. *Corpora*, *Curias* dixerit; nam & qui præſunt *Decuriones*, vulgò *Decanos*, vocant: has verò *Curias* tribus contineri *Tribubus*. *Nautica* prima eſt, *Mercia* ſecunda, *Pannaria* ſiue *Fullonia* tertia; ac prima quidem & tertia nouem *Corpora* tamquam *Curias* nouem, ſecunda decem amplectitur.

Comitia, trium maximè olim generum. *Curiata* à *Curijs* dicta. in his populus per *Curias* diuiſus ſententiam rogabatur; vt quod plures *Cu-*

riæ

riæ ſtatuiſſent, id iuſſum populi diceretur. Erant verò *Curiæ* triginta, in quas à *Romulo* populus diuiſus.

Centuriata à *Centurijs* dicta: in quibus populus per claſſium centurias diſtributus, ſuffragia ferebat; vt quod plures centuriæ cenſuiſſent, id demum ratum haberetur. *Seruium Tullium* auctorem tradunt, qui Romanum populum pro opum magnitudine in varias diuiſit claſſes: ſinguláſque in centurias, è quibus iuuentutem ad bella delegit.

Tributa: in quibus per *Tribus* ſuffragia ferebantur. colligebantur ea viritim, eaque *Tribus* ſententia renuntiabatur, in quam plures conſenſiſſent.

Diſcrimen hîc reperio. neque enim in vnam aliquam certamque Comitiorum naturam tranſire Rempublicam video. Sunt *Curiæ*, & Curiatim ſententiam dicunt ſi qua res grauior interceſſerit, quæ populi ſententiam poſtulet, & quidem viritim in ſuis ſinguli *Curijs* ſuffragium dicunt: eaque *Curiæ* ſententia habetur, quam numeroſiſſima ſuffragia comprobarunt. quamquam plurimùm id quod *Decani* ſeu *Decuriones* (qui duo in ſingulas *Curias*) curiatim ſenſerint, *Curiæ* ſententia habeatur.

Centurias non reperio. varias tamen claſſes hîc habeo, in quas populus relatus. Sunt *Artificum*

Collegia,

Collegia, ſeu Reipublicæ *Corpora*: ſunt qui dignitate præſtant, vulgò *Poorters*; ego è Romanâ conſuetudine, *Equites* dixero; atque hi in tredecim vrbanos *Vicos* diſcreti, quos qui *Tribus* aut *Claſſes*, aut *Curias* etiam dixerit, non aberrauerit. Singulis duo *Vico-magiſtri* præſunt, qui, ſi quid inciderit rei grauioris, & quod populi ſententiam poſcat, conuocatis in conſilium Regionis ſeu Vici ſui primoribus, mentem ſuorum explorant, inde in locum conſultationibus deſignatum conueniunt; adſunt Ordinis huius *Principes* quattuor; *Exſenatores* etiam quotquot publico munere funguntur; deliberant de re propoſitâ. illaque Ordinis huius ſententia habetur, quam plures è XXVI. *Vico-magiſtris*, Principibus vulgò *Hooftmannen*, & *Exſenatoribus*, comprobauerint.

Tribus multas enarraui. verùm ſuffragia per Tributa viritim Comitia, non niſi rariſſima; & in rebus ingentibus. Quidquid enim maxima *Vico-magiſtrorum* pars, quidquid *Decurionum* ſeu Decanorum, & ſingulorum Corporum ſeniorum, quos *Oudermannos* vocant, ſenſerit; hoc *Tribus* omnes ſenſiſſe arbitrantur, manetque hæc, haberturque rata firmaque *Tribuum* ſententia.

CAPVT

Digitized by Google

CAPVT XVI.

Militaria ciuium Collegia inſtituta, hodieq; perſeuerant.

PRudenter à maioribus, ne marceſceret otio, arma ciui tradita, arcendo, ſi quando incurriſſet, hoſti. quod enim robur adferret, ſi quis caſus poſceret, ignaua & illæſa felicitas, quæ nullos antè labores, ſudores, pericula ſenſiſſet? quem animum pectus voluptatibus laſſum, laſciuijs fractum, eneruatum luxu? Vis magnum? admoue duris, præbe fortuitis: æſtus, frigora, aſpera, mollia, læta, triſtia, certa & dubia, iuxtà tolerare doce. ille dehinc, vbi callum per hæc duxerit, quamcumque fortunam toto feret corpore, quemcumque hoſtem lætus excipiet: & ſi ſucciderint genua; de illis pugnabit, nec proijciet in acie animam niſi per vulnera. latæ hæ ianuæ ſunt ad militarem gloriam. Inſtitutæ ergo in hanc rem Fraternitates, quas *Gildas* vocant: duæ balliſtis vtuntur, additumque nomen nouæ & veteris, quibus externus Conſul Tribunitiâ quadam militari poteſtate præeſt: arcu & ſagittis duæ, pari veteris nouæque nominis diſcretione, quibus Conſul Internus pari quâ prioribus Conſulum alter imperat poteſtate: ſclopis vna; ſexta gladijs, ſed ingentibus & non niſi vtrâque manu vibrandis; ſingu-

lis his è nobilitate delectus, eo quo ſuperiores iure præſidet: nec diſcrimen aliud, quàm quòd prioribus annuus, poſterioribus perpetuus hic magiſtratus fiet: illis cum Conſulatu imperium abit, his non niſi cum vitâ. Exercent hi ſe varijs diebus in ſuô ſinguli armorum genere, non tam in oblectationem & pompam, quàm Reipublicæ bono, loco à Senatu in hanc rem deſignato, aut coëmpto; nec deſunt victori præmia. & olim etiam oppida inter ſe de peritiâ certabant, præmio, gloriâ, & remuneratione etiam aliquâ. Munus horum varium. olim Principi in cuſtodiâ, & fida lateri manus; occurſare etiam aduentanti, deducere abeuntem, honorario aut tutelari comitatu, ſollemne aliquando, & nunc perſtat. Si quid occurrat ab hoſte grauius minarum aut bellorum, primi ad arma decurrunt, & intutiſſimo ac inualidiſſimo cuique loco præſidio ſunt. & ferè lectiſſimum ex his ciuium robur, & certa ſpes victoriæ aut metus. Tenentur ſupra reliquos ciues, graui obſtricti iureiurando, fidei in Deum, pietatis in patriam, parentiæ in Senatum; vt hoc quaſi inenodabili vinculo arctiùs ſe innectant, quàm vt pauore, aut ſpe lucri, aliena à Republicâ cogitent, dum ſe ſentiunt tam potenti diuini nominis nexu vinculatos. Duo annis ſingulis ſingularum Capita deliguntur, quos Decanos vocant. Sed & Rege decorantur, quem nulla ingenitæ

nitæ nobilitatis, opum, aut emendicatorum ſuffragiorum numerus, ſed arma ſtatuunt. Qui ſcopum certiùs ſæpiuſque percuſſerit, Rex eſto. magnum hoc nomen proritamentum: & armorum acuit decus, dum ſinguli æmulâ depugnant laude. Hinc domeſticæ natæ exercitationes, quibus vires augent, animos acuunt, peritiam parant. creſcitque ab his ludicris & amicâ æmulatione, melior illa, quâ ſi eundum in hoſtem turpe putant vinci, dedecus à ſocio ſuperari. nec res alia magis accendit arma, & victoriam ſpondet, dum in conſpectu ſociorum tota res agitur, qui teſtes & virtutum æmuli, laudatores aut vituperatores apud reliquos manent, famæque in poſteritatem ituræ, ſecundæ aut aduerſæ. nec deliguntur in hunc numerum alij quàm ciues, & qui quartum & viceſimum ætatis annum egreſſi, qui nullâ famâ laborauerint, quos nulla improbitas maculauerit, nullum maiorum crimen dehoneſtauerit. Trecenti verò in ſingulas has fraternitates aut contubernia olim adlegi, nunc ducenti poſſunt. Deliguntur verò ex militaribus triginta duabus ciuium cohortibus. & ferè optimus quiſque, nec ſexagenario maior. & deligendi ius apud Gildas eſt.

VOTVM PRO REPVBLICA.

PATITVR de cælo continens: nec illæſæ natant claſſes; nam & vbi luſere, ſorbentur: alibi maria mortem bibunt, eamdemq; littoribus, montibus, rupibus propinant; immittuntque regnis integris: ipſumque adeò ſolum ingluuie ſuâ inſatiatum, in ſe ſæuit acriùs, ſui depaſtor; ac tamquam vindice manu, paſcua, pecora, lætaſque & in primâ luxuriantes ſegetes iuuentâ, aut iam maturas falci, vnâ ſubducit horâ, tot exſpectatam ſolibus ruſticam ſpem ſudoremque fallens. quin & multorum ſæculorum opera, cælo inuidiam factura, momentum ſternit, æquatque ſumma infimis, dum ad humiles deducit arenas ſuperbos pyramidum vertices. Ita ludimus mortales, ludimurque cælo fabula, ac tamquam datariæ pilæ excutimur in incertum. Quid æterna iaculamur perituri vota? Vno *Tiberij* Principatu duodecim vrbibus proſtrata iacet *Aſia*, ingemitque depaſto velut vitis palmite: auulſam *Cyprum* Syriæ, *Eubæam* Bœotiæ, *Leucoſiam* Sirenum promontorio, luget orbis: merſam *Acarnaniam*

Ambra-

Ambracio ſinu, *Achaiam* Corinthio vidimus; ſed & perrupit mare *Leucada*, *Antirrhium*, *Helleſpontum*, *Boſphoros* duos. iam *Pyrrham* & *Antiſſam* circa *Mæotim* Pontus abſtulit: *Elicem* & *Buram* Corinthius ſinus, & adhuc in alto veſtigia apparent. nec aliud. Aſpice ad *Palæſtinam*, quà Iordanis amnis finium arbiter; vaſtitas ingens, & fruſtrà ager eſt, & vrbes retrò, & populi frequentes, & ſola iam audit. Sed & hactenus *Sodoma* & nulla *Gomorrha*, & cinis omnia. nam & ſi quæ ibi arborum poma conantur, oculis tenus, ceterùm contactu cinereſcunt. *Hierapolim* ſanè & *Delon* & *Rhodon* & *Coon* inſulas multis cum millibus hominum peſſum abijſſe ſcimus: memoratque *Plato* maiorem *Aſiæ* & *Africæ* partem Atlantico mari ereptam: & mare Corinthium terræ-motus ebibit: & vis vndarum *Lucaniam Italiæ* abſciſſam in *Siciliæ* nomen relegauit. Quid, quod ex Inſulâ *Ceâ* triginta ampliùs paſſuum millia, abrupta terris, ipſaque adeò ſe condens terra, *Cybotum* altiſſimum deuorauit montem cum oppido *Curite*; *Phegiumq́;* Æthiopiæ celſiſſimum iugum: tamquam non ſatis foret, ſi ſola infida graſſarentur maria. Nec ab ignibus tuta vbique receptacula. ardet *Aetna*, & tot *Italiæ* montes, tantoque æuo ignibus materia ſufficit, flagratque in *Bactris Cophanti* vertex: totque paſſim diſſiliunt ſuperbiſſimi montes ignis intrinſecus fœti: & cùm

diſſiliunt, cùm deuorantur, numquam tamen finiuntur. Non *Volſinios*, non *Pompeios* de ſuo monte perfudit ignis? Iam bellis quid non licuit? non quidquid aut non fraudauit mare, aut non ſubduxit terra, aut non ambuſſit texítve cælum, detotondit gladius, & crudeli verſurâ compenſatio facta eſt? quot Regna Regnis compulſata, quot externo internoque dilaniata ac viduata ferro vidimus? Piget referre hæc triſtia, & tot miſerandas Prouinciarum recenſere vices; ita in vnam rerum naturam tot aduerſantia, tot vbique pugnantia enata videntur in interitum; vt non immeritò VOTA hæc voueam DEORVM MAXIMO, auerruncandis malis, adprecandis bonis.

Auerruncatoria Vota.

PRimum. Nullo ſubſidat æuo Reſpublica: nec obruat redditis quæ alibi hauſit hiatus; neque ingluuie ſe ſuâ terra exſatiet.

II. Non egeſtis, vt alibi, molibus infelici iaceat conſepulta puluere.

III. Nulla immortalis diebus noctibuſque flamma vexet immerentem.

IV. Nec quod nunc ambit diuitatque flumen, auerſo depauperet curſu, aut peculiari inuidiâ naturæ perruptis deuerrat aggeribus.

V. Nulla

V. Nulla infida immani gurgite, aut immiti numquam ſatianda ſorbeant maria ſiti, quidquid hîc opulēto terra protrudit ſinu. Parcite ah! numquam impoſitura rapinæ modum? quamdiu minitabundo luditis vortice? quamdiu blando mentitoq́ue alludentes repercuſſu, ſecura, ô nimiùm ſui, deflatis littora? hîc ſaltem gradum ſiſtite. nefas hos tranſilire limites, meliôribus Deo ſacratos votis.

VI. Nulla impietas *Deum* mereatur cenſorem: nulla profanitas ignium depoſcat imbres, aut lenta cælo fulmina.

VII. Semel ferrum pauerit: nec vltrà. Ottomannicas emedullet terras, quidquid ab Iberâ manu Gallâve ſæuit acriùs: ſatis ſit tuliſſe ſemel; ac quidquid olim noxæ, diluiſſe ſanguinum flumine, nouercali heu nimiùm luxuriante ſpongiâ.

VIII. Si qua offenſa Numinis, auerte qui potes; ſi qua tamen, intra minora vindex ſtet DEI manus: patiaturq́ue ſe vinci IVSTITIA, ab æmulæ ſororis MISERICORDIÆ imbelli dexterâ. non erit inglorium cecidiſſe hac manu, oliuaq́ue ferrum domitum. quòd ſi perſtat, vindictâ incentrice, det tantùm moram malis properantibus, & in excidium inimico volutatu, cæco proruentibus impetu, donec thura Deo de penetrali cordis, odoratiora Nabathæo fundat cinnamo; donec Arabicis ſuauiolentiores ſpargat lacrymas, ſuſpi-

neſque ſentiunt noctes. non pœniteat ſequi, ſi imitari labentem lubuit. Miſera erubeſcentia eſt, quæ occultatione auctorem perimit. Infelix verecundia, quæ auſa temerare mandatum, veretur integrare. Fatua benignitas, quæ inualetudinem paſſa, refugit medicinam; & medentium conſcientiam vitat. Aut ergo pudoris ſiſtat cauſſam DEVS, vetetque delictum; aut ſi quando peccatum, faciles ad preces aures porrigat; vt dum prodactæ ſaluti reformatur, dum pro delinquentiâ ſupplicat, numquam Iudicis, ſemper Patris ſentiat manum.

Apprecatoria Vota.

PRimum *ab exemplo raræ felicitatis.* Vna *Pherenice*, filia, ſoror, mater Olympionicarum fuit. Vna *Curionum* familia, in quâ tres continuâ ſerie Oratores, pater, filius, nepos. Vna *Fabiorum*, in quâ continui tres Principes Senatus. Vna ſit Antuerpia, cuius fortunatiſſimo exordio, media, finiſque reſpondeat.

II. *à conſtanti perennitate.* Oliuæ, lauro, palmæ, myrtho, cupreſſo, ederæ, rhododendro folia tradunt non decidere; circa *Memphim Ægypti* nulli arbori, ne vitibus quidem. At ego in æternâ virtutum omnium fronde Rempublicam meliore *Voto Voueo.*

Digitized by Google

III. *à fecunditate ſoli*. In *Africa* medijs arenis, ciuitas magna, *Tacape* vocant: palmæ ibi prægrandi ſubditur olea, huic ficus, fico punica, illi vitis: ſub vite ſeritur frumentum, mox legumen, deinde olus, omnia eodem anno, omniaque alienâ aluntur vmbrâ. ſuper omnia tamen eſt, biferam vitem bis anno vindemiari: & niſi multiplici partu exinaniatur vbertas, perierint luxuriâ ſinguli fructus. nunc verò toto anno metitur aliquid. In propinquis Campiniæ teſquis, ciuitatem hanc magnam ſempiternam *Voueo*. fertili hìc piro ſubdatur malus, huic prunus, pruno ceraſus, illi corylus, ſub corylo frumentum, mox legumina, deinde olus, omnia eodem anno; ac ſuper omnia

Mella fluant illi, ferat & rubus aſper amomum, &
Sponte ſuâ ſandyx paſcentes veſtiat agnos.
Ipſa lacte domum referant diſtentia capellæ
Vbera.

biſque veniat omnis ad mulctram vitula,
—— *binos alat vbere fetus.*
Et duræ quercus deſudent roſcida mella:

verboque vno, ——*omnis ferat omnia tellus.*
ſed & in ijſdem agris ruſticam videam ſobolem laniciam depectentem canitiem, vnde lætus pòſt virginibus duplex labor, redordiendi rurſuſque texendi fila, tam multiplici quàm grato opere.

IV. *à pro-*

IV. *à prodigijs.* Vitem & malum punicam ſtirpe fructum tuliſſe, non palmite & ramis; oliuam in totum ambuſtam reuixiſſe; populum albam in nigram tranſiſſe; ficum in lauro natam memorant veteres. Ego *Rempublicam* non palmite modò & ramis, rarè nimirum ſparſis ciuibus, ſed trunco toto ſolidos virtutum fructus protrudere *Voueo*: ambuſtamque temporum malignitate, tamquam peſtilenti aëre, feliciore vitâ reſurgere; albamque ætate, & quadam canitie niueam, in robuſtiorem iuuentam tranſire: demum in perenni laureo virore fructus proferre; non inani foliorum florumque virore, aut odore, ſed centuplicato fructuum fenore, vſurariâ prodigioſaque fecunditate.

V. *ex voto L. Metelli* II. *Cos. Dictatoris*, *votum meum*. Voluiſſe illum tradunt I. primarium bellatorem eſſe. II. Oratorem optimum. III. fortiſſimum Imperatorem. IV. auſpicio ſuo res maximas geri. V. maximo honore vti. VI. ſummâ ſapientiâ eſſe. VII. ſummum Senatorem haberi. VIII. pecuniam magnam bono modo inuenire. IX. multos liberos relinquere. X. clariſſimum in ciuitate eſſe. Hæc contigiſſe illi, nec vlli alteri, poſt Vrbem conditam, narrant hiſtorici. Paria ego vrbi veſtræ. I. bellatricem maximam eſſe. II. doctiſſimam eſſe & haberi. III. fortiſſimè imperare. IV. auſpicio illius ſum-

Digitized by Google

bemus fidei quam tuemur auctores. qui nec ipſi quidquam ex ſuo arbitrio quod inducerent elegerunt; ſed acceptum ab *Apoſtolis*, Apoſtoliciſque viris, *Belgis* omnibus fideliter aſſignarunt, quaque fide acceperant, certa, tuta, tradiderunt. Nihil hîc ſeductionis: nulla transfiguratio in Angelum lucis: nulla doctrina prurientibus auribus nata à prudentiâ ſæculi, à curioſitate vanâ, à carnis ſtimulo, quæ temeraria ſemper interpres eſt diuinæ diſpoſitionis.

Et quis integræ mentis credat erraſſe hos omnes, & in tam concordi ſæculorum ſenſu erraſſe tamen, & erraſſe in re ſalutis, tanto fuſo ſanguine nobiles, aut vitæ morumque integritate, aut variâ litteraturâ, aut prophetiæ ſpiritu & ſanctimoniâ magnos? aut credam Deum patrocinatum mendacio, qui tam ingentibus mundum traxerit in errorem, & tot ſæculorum errorem? Credam erraſſe in re ſalutis, & æternitatis omnes? credam *Ignatium, Polycarpum, Dionyſium, Iuſtinum, Cyrillum, Gregorios, Nicenum* & *Nazianzenum, Athanaſium, Baſilium, Chryſoſtomum, Ephrem, Epiphanium, Theodoretum, Damaſcenum,* vtrumque *Clementem, Cyprianum, Hilarium, Damaſum, Ambroſium, Auguſtinum, Hieronymum, Paullinum, Iſidorum, Proſperum, Fulgentium, Prudentium, Leonem Romanum, Saluianum, Sidonium, Fortunatum, Anſelmum, Bedam*, & tot magna

cælo terraque nomina? At illi iuxtà cum illis noſtris, & nobiſcum ſenſerunt omnes. cum his conſpirat doctrina noſtra; horum verò cum Apoſtolicis Eccleſijs originalibus fidei, cum Apoſtolis ipſis, à quibus aut ipſi acceperunt, aut ab horum ſucceſſoribus indiuiduis, cum illis in comitatu, in diſciplinatu ſocijs. Noſtra ergo quam profitemur doctrina, de Apoſtolicâ traditione cenſenda: reliqua omnis de mendacio præiudicanda eſt. aut ſi hæc non de mendacio, ad originem fidem ſuam deducant, oſtendant anteceſſores ſuos; vnum nimirum ante Lutherum qui eadem quæ Lutherus & eadem omnia, vnum ante Caluinum qui eadem cum Caluino omnia, vnum ante Mennonem qui eadem cum illo omnia ſenſerit, docuerit. neque mihi à Luthero, Caluino, Mennone, ſaliant in Apoſtolos. non eſt hîc ſaltus diuinæ in humanum genus prouidentiæ; non eſt ſponſionis diuinæ, promittentis Petri fidem non lapſuram, Eccleſiam ſemel ſibi ſanguine ſponſatam non deſtituendam: quindecim proinde ſæculis oſtendant vnum, vnum qui per omnia eadem, cum Luthero, Caluino, Mennonéve ſenſerit. Vbi tot ætatum doctrinæ horum fideique Epiſcopi, ab Apoſtolico æuo per ſucceſſiones in Lutherum, Caluinum, Mennonem decurrentes, à quibus Lutheri, Caluini, Mennonis maiores in eâdem cum illis fide conteſſerantes, aut ipſi aliquando

Luthe-

Digitized by Google

Lutherus, Caluinus, Menno, in Euangelij propagationem miſſi? Oſtendant mihi tot ſæculis Apoſtolicæ doctrinæ in nouitate doctrinæ ſuæ traduces, quibuſque riuulis fons ille in Lutheri, Caluini, Mennonîſve fluxerit paſcua. Nos in omnibus orbe toto Eccleſijs, continuâ ſucceſſione, in Apoſtolicos viros, in Apoſtolos, in Chriſtum ipſum excurrimus. hi fontes, limites, origines; hæc poſſeſſio noſtra, ab ijs accepta quorum fuit res. heredes ſumus horum, illi Apoſtolorum. ſicut illi teſtamento cauerunt, ſanguine non pauci ſignarunt, morte omnes firmarunt, ita tenemus.

Scripturas obtendunt, ad eas prouocant: quâ audaciâ non paucos mouent, plurimos fatigant, infirmos capiunt, quoſdam cum ſcrupulo dimittunt. Verùm à quo ſenſum hauriunt Scripturarum? Clara eſt, aiunt, tenebræ hîc nullæ: ſolem nimirum quærimus in meridie. Hunc ſolem quindecimne ſæculorum viderunt Patres? viderunt fidei apud Belgas parentes primi? viderunt mille, & qui excurrunt, annis, maiores noſtri? an tot ætatibus Ægyptia nox, & in ſalutis negotio tam denſa Pharaonia nox, vt diem quærerent in meridie, aut ſolem ſole medio? aut tot ſæculorum viri magni commigrarunt in oculos cæci nati, & commigrarunt omnes? Iam ſi Scriptura, ſuâ claret luce, nec alieno eget ſole aut ſidere, quid diſſentiũt opinionibus Lutherus, Caluinus, Menno?

quid

quid in tantâ luce alium ſinguli vident ſolem, Scripturæ nimirum ſenſum alium? quid procurrunt in tantam opinionum inuicem pugnantium, interimentium, varietatem? Quid Doctoribus compulſant pulpita, quid Academias magiſtris replent? Si clarent omnia, ſi ſol in Scripturis in meridie eſt, quid opus Doctore? nemo in meridie ſolem quærit, vt opus ſit commonſtratore. nemo magiſtro eget à quo diſcat ſolem eſſe, lucere in meridie. Et ſanè omnium, qui vſquam vllâ ætate fuerunt, vno ſenſu, abditus ſacrarum Scripturarum ſenſus, recondita mens eſt. quis eruet ſenſum verum? ſi quindecim ſæculorum in vnum ſenſum conſpiratio non ſatis eſt ad veritatem retegendam, quę ætas ſufficiet? aut quid de veritate cenſebitur, ſi tot ſęculorum ſenſus vnus, de mendacio pręiudicandus eſt? denique quid verum, quod de arbitrio quiſque ſuo, an quod de tot ætatum ſenſu tenemus? nam ſi non de arbitrio quiſque ſuo, de cuius Lutherus, Caluinus, Menno Scripturarum pugnantem expoſitionem ſuxerunt? quis enim ignorat in vnâ non raro Republicâ tot varietates ſententiarum, tot palęſtras opinionum, tot quęſtionum ex pugnantibus propagines, tot tamque dubias in ſummis fidei capitibus implicationes, natas non ex alio, quàm ex cuiuſque arbitratu? vt etiam in vnâ non infrequenter familiâ, tot propè opinio-

nionum quot capitum diſcrimina reperias, dum ſinguli è ſuo ſenſu Scripturæ ſenſum eliciunt; & ex arbitrariâ mentis ſuæ curioſitate, feminæ iuxtà viriq́ue, de germano illius ſenſu digladiantur, gloriam de hoc curioſitatis ſuæ ſtudio venantes. Cedat curioſitas veritati, cedat gloriola ſaluti: certè aut non obſtrepat, aut quieſcat aduerſus tot ætatum exercitum, tot ſęculorum ſenſum vnum. Hunc ſenſum æternum *Vobis*, *Reipublicaq́;* veſtræ *Voueo*: hunc candidum purumq́ue, nullo poſtumo infuſcatum flatu, nullo nouitio nidore deuenuſtatum. Nam hæc nupera, dormientibus tunc plurimis in ſimplicitate doctrinę, à Luthero, agro Dominico ſuperſeminata, à Caluino & Mennone fota, quis de Veritate arbitrabitur? audiamus Tertullianum: *Poſteritatem*, ait, *mendacitati deputandam ex illius parabolæ patrocinio; quæ bonum ſemen frumenti à Domino ſeminatum primò conſtituit, auenarum autem ſterilis feni adulterium ab inimico diabolo poſteà ſuperducit: ita ex ipſo ordine manifeſtatur id eſſe Dominicum & verum, quod ſit priùs traditum; id autem extraneum & falſum, quod ſit poſteriùs immiſſum. Ea ſententia manebit aduerſus poſteriores quaſq; hæreſes, quibus nulla conſtantia de conſcientiâ competit ad defendendam ſibi veritatem. Ceterùm ſi quæ audent interſerere ſe ætati Apoſtolorum, edant origines Eccleſiarum ſuarum, euoluant ordinem Epiſcoporum ſuorum, ita per ſucceſſionem ab ori-* *De præſcr. adu. hæret.*

 gine

gine decurrentem, vt primus ille Epiſcopus aliquem ex Apoſtolis vel Apoſtolicis viris, qui tum cum Apoſtolis perſeuerauerint, habuerit auctorem, & anteceſſorem. hoc enim modo Eccleſiæ Apoſtolicæ cenſus ſuos deferunt. Eleganter Tertullianus. Videamus nunc, quæ prior, quę poſterior apud Belgas fides: Romana; an Luthero, Caluino, Mennone nata. Intueamur parentes fidei doctrinæque noſtrę primos: *Maternum, Seruatium, Gaugericum, Hubertum, Amandum, Fredigandum, Eligium, VVillibrordum, Vedaſtum, Audomarum, Piatonem, Florebertum, Vrſmarum, Bertulphum, Mauronium, Bertinum, Bauonem, Lauinum, Rumoldum*, reliquoſque longâ ſerie. Nemo inter hos Lutheranus, Caluiniſta, Menoniſta nemo. omnes veteris Romanæque fidei fortes aſſertores, propugnatores validi. plerique monaſticam profeſſi, omnes ſacris noſtris initiati. ab his quam profitemur fidem hauſimus, nullo degenerem gradu. Nec quiſquam tam duri oris & frontis eſt, tam mentis & rationis excors, qui aut illos cum Luthero, Caluino, Mennone ſenſiſſe, aut aliud à nobis ſenſiſſe audeat affirmare. Hos ergo cùm habeamus noſtros, fideique quam profitemur apud Belgas auctores primos, quid de veritate ambigamus? quid de Apoſtolico cenſu dubitemus? quid denique de Scripturarum genuino germanoque ſenſu hęreamus incerti? Hęc Tertulliani Regula eſt, contra

contra quam nulla ingenioſa hoſtilitas, nulla ſubdola vafrities quidquam poſſit. I. *Noſtra prior eſt: & his ſeminatoribus latè ſemen bonum ſparſum Belgico inſeminatum eſt agro; noſtra ergo Dominica & vera eſt.* II. *Lutheri, Caluini, & Mennonis poſterior eſt, priori ſuperſeminata; Lutheri ergo, Caluini, & Mennonis extranea, & falſa eſt:* Tertulliano teſte. De noſtrâ illud dici poteſt, à tot antè recenſitis, ſanctitate morum, integritate vitę inculpatę, eruditione magnis, vt & Gallię vniuerſę, Anglię, Germaniæ, ab *Areopagitâ, Valerio, Martiali, Irenæo, Frontone, Trophimo, Manſueto, Felice, Nicaſio, Ruffo, Eucherio, Lupo, Remigio, Hilario, Martino, Germano, Ioſepho, Auguſtino, Mellito, Iuſto, Laurentio, Columbano, Patritio, Euchario, Bonifacio, VVillebaldo, Burchardo, Adelberto, Othomaro*, alijſque innumeris: *Si quis vobis euangelizauerit, præter id quod accepiſtis, anathema ſit.* anathema ergo Luthero, Caluino, Mennoni, qui aliud ab illis euangelizauerunt Belgis, Gallis vniuerſis, Anglis, Germanis. Denique credamus Paulli voce à primis fidei noſtræ parentibus nos compellari: *Et licet nos, aut Angelus de cælo euangelizet vobis, præterquã quod euangelizauimus vobis, anathema ſit.* anathema ergo Luthero, Caluino, Mennoni, qui diuerſum à parentum noſtrorum euangelicâ denuntiatione, denuntiauerunt & euangelizauerunt nobis. Addam è Tertulliani verbis: *Edant* Lutherus, Calui-

Gal. 1. *Ibid.*

Caluinus, Menno *origines Eccleſiarum ſuarum; euoluant ordinem Epiſcoporum ſuorum, ita per ſucceſſionem ab origine decurrentem, vt primus ille Epiſcopus aliquem ex Apoſtolis, vel Apoſtolicis viris, habuerit auctorem & anteceſſorem.* nam qui ante Lutherum, Caluinum, Mennonem Epiſcopi Lutheranam, Caluinianam, Mennonianam fidem profeſſi ſunt? vbi eſt ſucceſſio Epiſcoporum illorum ab Apoſtolis Apoſtoliciſque decurrens viris? recenſeant ſuos; edant Luthero, Caluino, Mennone Epiſcopos priores, qui eadem per omnia quæ illi ſenſerunt, docuerunt. Quod ſi non poſſunt, confiteantur ſe non eſſe Apoſtolicos; doctrinamque quam tradunt non eſſe Apoſtolicam; Scripturarumque ſacrarum quem denuntiant ſenſum non eſſe Apoſtolicum. At contrà noſtra omnia Apoſtolica eſſe, fidem, doctrinam, Scripturarum ſenſum; qui & Eccleſiarum noſtrarum origines damus, & Epiſcoporum ordinem per ſucceſſionem ab origine decurrentem, ita vt primus Epiſcopus ex Apoſtolis Apoſtoliciſque viris habuerit auctorem & anteceſſorem; ac in eadem doctrinæ fideique regulà, in eodem ſacrarum Scripturarum ſenſu, iam inde ab origine fidei noſtræ. Hanc fidem æternam Vobis, & Reipublicæ veſtræ VOVEO.

AVDI VOTA DEVS.

APPRO-

APPROBATIO.

R*Euerendi Patris Caroli Scribani, Societatis* IESV *Theologi*, ANTVERPIA & ANTVERPIENSIVM ORIGINES, *prudenti ingenio concinnata, nihil habent, quod aut Religioni, aut cuiuſpiam honori deroget; quin multis, quales eſſe debeant, inſinuent. Meritò igitur in publicum prodibunt. Quod teſtor* XIV. *Nouembris*, M. DC. IX.

Egbertus Spitholdius S. T. L. Canonicus & Plebanus Antuerpienſis, librorum Cenſor.

Digitized by Google

SVMMA PRIVILEGII.

ALBERTI & ISABELLÆ CLARÆ EVGENIÆ, *Archiducum Auſtriæ, Ducum Burgundiæ, Brabantiæ, &c. Sereniſſimorum Belgicæ Principum, Priuilegio cautum eſt, nequis* Caroli ScribanI è Societate IESV Antuerpiam, & Origines eius, *præter voluntatem Ioannis Moreti Typographi Antuerpienſis excudat, aut alibi excuſas in Inferioris Germaniæ ditiones importet, venaléſue habeat. Qui ſecùs fecerit, confiſcatione librorum, & aliâ graui pœnâ mulctabitur, vti latiùs patet in litteris datis Bruxellæ,* XVI. *Nouembris,* M. DC. IX.

Signat.

I. Fourdin.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Google

quid in tantâ luce alium ſinguli vident ſolem, Scripturæ nimirum ſenſum alium? quid procurrunt in tantam opinionum inuicem pugnantium, interimentium, varietatem? Quid Doctoribus compulſant pulpita, quid Academias magiſtris replent? Si clarent omnia, ſi ſol in Scripturis in meridie eſt, quid opus Doctore? nemo in meridie ſolem quærit, vt opus ſit commonſtratore. nemo magiſtro eget à quo diſcat ſolem eſſe, lucere in meridie. Et ſanè omnium, qui vſquam vllâ ætate fuerunt, vno ſenſu, abditus ſacrarum Scripturarum ſenſus, recondita mens eſt. quis eruet ſenſum verum? ſi quindecim ſæculorum in vnum ſenſum conſpiratio non ſatis eſt ad veritatem retegendam, quę ætas ſufficiet? aut quid de veritate cenſebitur, ſi tot ſęculorum ſenſus vnus, de mendacio pręiudicandus eſt? denique quid verum, quod de arbitrio quiſque ſuo, an quod de tot ætatum ſenſu tenemus? nam ſi non de arbitrio quiſque ſuo, de cuius Lutherus, Caluinus, Menno Scripturarum pugnantem expoſitionem ſuxerunt? quis enim ignorat in vnâ non rarò Republicâ tot varietates ſententiarum, tot palęſtras opinionum, tot quęſtionum ex pugnantibus propagines, tot tamque dubias in ſummis fidei capitibus implicationes, natas non ex alio, quàm ex cuiuſque arbitratu? vt etiam in vnâ non infrequenter familiâ, tot propè opinio-

nionum quot capitum diſcrimina reperias, dum ſinguli è ſuo ſenſu Scripturæ ſenſum eliciunt; & ex arbitrariâ mentis ſuæ curioſitate, feminæ iuxtà viriq́ue, de germano illius ſenſu digladiantur, gloriam de hoc curioſitatis ſuæ ſtudio venantes. Cedat curioſitas veritati, cedat gloriola ſaluti: certè aut non obſtrepat, aut quieſcat aduerſus tot ætatum exercitum, tot ſęculorum ſenſum vnum. Hunc ſenſum æternum *Vobis, Reipublicaq́ꝫ* veſtræ *Voueo*: hunc candidum purumq́ue, nullo poſtumo infuſcatum flatu, nullo nouitio nidore deuenuſtatum. Nam hæc nupera, dormientibus tunc plurimis in ſimplicitate doctrinę, à Luthero, agro Dominico ſuperſeminata, à Caluino & Mennone fota, quis de Veritate arbitrabitur? audiamus Tertullianum: ***Poſteritatem***, ait, ***mendacitati deputandam ex illius parabolæ patrocinio; quæ bonum ſemen frumenti à Domino ſeminatum primò conſtituit, auenarum autem ſterilis feni adulterium ab inimico diabolo poſteà ſuperducit: ita ex ipſo ordine manifeſtatur id eſſe Dominicum & verum, quod ſit prius traditum; id autem extraneum & falſum, quod ſit poſterius immiſſum. Ea ſententia manebit aduerſus poſteriores quaſq́ꝫ hæreſes, quibus nulla conſtantia de conſcientiâ competit ad defendendam ſibi veritatem. Ceterùm ſi quæ audent interſerere ſe ætati Apoſtolorum, edant origines Eccleſiarum ſuarum, euoluant ordinem Epiſcoporum ſuorum, ita per ſucceſſionem ab ori-*** *De præſcr. adu. hæret.*

Yy *gine*

gine decurrentem, vt primus ille Epiſcopus aliquem ex Apoſtolis vel Apoſtolicis viris, qui tum cum Apoſtolis perſeuerauerint, habuerit auctorem, & anteceſſorem. hoc enim modo Eccleſiæ Apoſtolicæ cenſus ſuos deferunt. Eleganter Tertullianus. Videamus nunc, quæ prior, quę poſterior apud Belgas fides: Romana; an Luthero, Caluino, Mennone nata. Intueamur parentes fidei doctrinæque noſtrę primos: *Maternum, Seruatium, Gaugericum, Hubertum, Amandum, Fredigandum, Eligium, VVillibrordum, Vedaſtum, Audomarum, Piatonem, Florebertum, Vrſmarum, Bertulphum, Mauronium, Bertinum, Bauonem, Lauinum, Rumoldum*, reliquoſque longâ ſerie. Nemo inter hos Lutheranus, Caluiniſta, Menoniſta nemo. omnes veteris Romanæque fidei fortes aſſertores, propugnatores validi. plerique monaſticam profeſſi, omnes ſacris noſtris initiati. ab his quam profitemur fidem hauſimus, nullo degenerem gradu. Nec quiſquam tam duri oris & frontis eſt, tam mentis & rationis excors, qui aut illos cum Luthero, Caluino, Mennone ſenſiſſe, aut aliud à nobis ſenſiſſe audeat affirmare. Hos ergo cùm habeamus noſtros, fideique quam profitemur apud Belgas auctores primos, quid de veritate ambigamus? quid de Apoſtolico cenſu dubitemus? quid denique de Scripturarum genuino germanoque ſenſu hęreamus incerti? Hęc Tertulliani Regula eſt, contra

contra quam nulla ingenioſa hoſtilitas, nulla ſubdola vafrities quidquam poſſit. I. *Noſtra prior eſt: & his ſeminatoribus latè ſemen bonum ſparſum Belgico inſeminatum eſt agro; noſtra ergo Dominica & vera eſt.* II. *Lutheri, Caluini, & Mennonis poſterior eſt, priori ſuperſeminata; Lutheri ergo, Caluini, & Mennonis extranea, & falſa eſt:* Tertulliano teſte. De noſtrâ illud dici poteſt, à tot antè recenſitis, ſanctitate morum, integritate vitę inculpatę, eruditione magnis, vt & Gallię vniuerſę, Anglię, Germaniæ, ab *Areopagitâ, Valerio, Martiali, Irenæo, Frontone, Trophimo, Manſueto, Felice, Nicaſio, Rufo, Eucherio, Lupo, Remigio, Hilario, Martino, Germano, Ioſepho, Auguſtino, Mellito, Iuſto, Laurentio, Columbano, Patritio, Euchario, Bonifacio, VVillebaldo, Burchardo, Adelberto, Othomaro,* alijſque innumeris: *Si quis vobis euangelizauerit, præter id quod accepiſtis, anathema ſit.* anathema ergo Luthero, Caluino, Mennoni, qui aliud ab illis euangelizauerunt Belgis, Gallis vniuerſis, Anglis, Germanis. Denique credamus Paulli voce à primis fidei noſtræ parentibus nos compellari: *Et licet nos, aut Angelus de cælo euangelizet vobis, præterquā quod euangelizauimus vobis, anathema ſit.* anathema ergo Luthero, Caluino, Mennoni, qui diuerſum à parentum noſtrorum euangelicâ denuntiatione, denuntiauerunt & euangelizauerunt nobis. Addam è Tertulliani verbis: *Edant* Lutherus,

Gal. 1.

Ibid.

Caluinus, Menno *origines Eccleſiarum ſuarum; euoluant ordinem Epiſcoporum ſuorum, ita per ſucceſſionem ab origine decurrentem, vt primus ille Epiſcopus aliquem ex Apoſtolis, vel Apoſtolicis viris, habuerit auctorem & anteceſſorem.* nam qui ante Lutherum, Caluinum, Mennonem Epiſcopi Lutheranam, Caluinianam, Mennonianam fidem profeſſi ſunt? vbi eſt ſucceſſio Epiſcoporum illorum ab Apoſtolis Apoſtoliciſq́ue decurrens viris? recenſeant ſuos; edant Luthero, Caluino, Mennone Epiſcopos priores, qui eadem per omnia quæ illi ſenſerunt, docuerunt. Quod ſi non poſſunt, confiteantur ſe non eſſe Apoſtolicos; doctrinamq́ue quam tradunt non eſſe Apoſtolicam; Scripturarumq́ue ſacrarum quem denuntiant ſenſum non eſſe Apoſtolicum. At contrà noſtra omnia Apoſtolica eſſe, fidem, doctrinam, Scripturarum ſenſum; qui & Eccleſiarum noſtrarum origines damus, & Epiſcoporum ordinem per ſucceſſionem ab origine decurrentem, ita vt primus Epiſcopus ex Apoſtolis Apoſtoliciſq́ue viris habuerit auctorem & anteceſſorem; ac in eadem doctrinæ fideiq́ue regulà, in eodem ſacrarum Scripturarum ſenſu, iam inde ab origine fidei noſtræ. Hanc fidem æternam Vobis, & Reipublicæ veſtræ VOVEO.

AVDI VOTA DEVS.

APPRO-

Digitized by Google

APPROBATIO.

R *Euerendi Patris Caroli ScribanI, Societatis* IESV *Theologi*, ANTVERPIA & ANTVERPIENSIVM ORIGINES, *prudenti ingenio concinnata, nihil habent, quod aut Religioni, aut cuiuſpiam honori deroget; quin multis, quales eſſe debeant, inſinuent. Meritò igitur in publicum prodibunt. Quod teſtor* XIV. *Nouembris,* M. DC. IX.

Egbertus Spitholdius. S. T. L. Canonicus & Plebanus Antuerpienſis, librorum Cenſor.

Digitized by Google

SVMMA PRIVILEGII.

ALBERTI & ISABELLÆ CLARÆ EVGENIÆ, *Archiducum Auſtriæ, Ducum Burgundiæ, Brabantiæ, &c. Sereniſſimorum Belgicæ Principum, Priuilegio cautum eſt, nequis* Caroli ScribanI è Societate IESV Antuerpiam, & Origines eius, *præter voluntatem Ioannis Moreti Typographi Antuerpienſis excudat, aut alibi excuſas in Inferioris Germaniæ ditiones importet, venaléſve habeat. Qui ſecùs fecerit, confiſcatione librorum, & aliâ graui pœnâ mulctabitur, vti latiùs patet in litteris datis Bruxellæ,* XVI. *Nouembris,* M. DC. IX.

Signat.

I. Fourdin.

LABORE ET CONSTANTIA.

Digitized by Google

Digitized by Google